

PODLASKIE: DOSTĘPNE

TURYSTYKA DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Podlaska Regionalna
Organizacja Turystyczna

ZNACZENIE PIKTOGRAMÓW

obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnością ruchową – mają one możliwość swobodnego dostania się do wnętrza obiektu i poruszania się po jego terenie

obiekt dostępny dla osób z niepełnosprawnością ruchową z pomocą osób towarzyszących

obiekt trudno dostępny lub niedostępny dla osób z niepełnosprawnością ruchową

podjazd

toaleta dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową

winda dostępna dla osób z niepełnosprawnością ruchową

możliwość wejścia z psem przewodnikiem/asystentem

udogodnienia dla osoby niesłyszącej lub słabosłyszącej

udogodnienia dla osoby niewidomej lub słabowidzącej

SPIS TREŚCI

Suwalszczyzna	s.2
Sejneńszczyzna	s.21
Ziemia Augustowska	s.34
Dolina Biebrzy	s.40
Dolina Narwi	s.55
Białystok	s.74
Puszcza Knyszyńska	s.84
Puszcza Białowieska	s.111
Kraina Bugu	s.122

SUWALSZCZYŻNA

SUWALSZCZYŻNA

„**Kraina jak baśń**” - hasło promocyjne Suwalszczyzny doskonale oddaje urok, piękno i magiczną aurę regionu. Tereny te słyną z malowniczych krajobrazów i dzikiej przyrody, wieloetnicznej kultury oraz bogatej historii, której liczne ślady zachowały się do dziś. Krajobraz Suwalszczyzny zachwyca już od pierwszego rzutu okiem. Zielone, uformowane przed wiekami przez lądolód wzgórza ciągną się po horyzont. Wśród nich, jak rozrzucone kamienie szlachetne, błyszczą oczka małych turkusowych jezior, wiją się wartkie rzeki i potoki. W głębokich rynnach wyżłobionych przez masy lądolodu srebrzą się wody najgłębszego w Polsce jeziora Hańcza, zastygłego u stóp Góry Zamkowej jeziora Szurpiły oraz akwenów Szelment Wielki i Szelment Mały. Zbocza moren i kręte wały ozów pokrywają przyciągnięte przez lądolód granity, tworząc rozległe gładzowiska. Unikalne krajobrazy i przyrodę regionu chronią Wigierski Park Narodowy oraz Suwalski Park Krajobrazowy.

Suwalszczyzna stanowi najdalej wysunięty na północny wschód region Polski. Od stuleci znajduje się na styku różnych kultur i organizmów państwowych – obecnie graniczy z Rosją, Litwą i Białorusią. Przed wiekami mieszkali tu wojowniczy Jaćwingowie, którzy pozostawili po sobie niewiele. Stąd dawne jaćwieskie grodziska i kurhanowe cmentarze otacza aura tajemnicy przyciągająca licznych turystów. Ślady swej obecności na Suwalszczyźnie pozostawili Żydzi i staroobrzędowcy, a nawet Krzyżacy. Tereny te od wieków zamieszkują również Litwini. Ta barwna mieszanka zaowocowała powstaniem unikatowych zabytków, barwnego folkloru i oryginalnej kuchni, która żadnego smakosza nie pozostawi obojętnym. Koniecznie należy skosztować słynnych litewskich kartaczy, kołdunów i kibinów oraz słodkich sękaczy i lepkiego od miodu mrowiska. Okazją do odkrywania lokalnych specjałów mogą być wizyty w restauracjach zrzeszonych w **Podlaskim Szlaku Kulinarnym**.

O walorach Suwalszczyzny można opowiadać długo i to używając samych „naj”. Są tu najgłębsze i najczystsze jeziora, najpiękniejsze krajobrazy polodowcowe, najstynniejsze trasy spływów kajakowych, najstarszy park krajobrazowy i... najsurowszy w kraju klimat, przez który okolice te zyskały przydomek „polskiego bieguna zimna”.

WIGIERSKI PARK NARODOWY

Wigierski Park Narodowy uznawany jest za jeden z największych skarbów Suwalszczyzny. Został utworzony w 1989 roku. Jego powierzchnia wynosi około 15 tys. ha i obejmuje 42 jeziora, spośród których najstynniejsze są Wigry. Wody stanowią 19% obszaru chronionego. Większość powierzchni parku – ponad 60% – porastają lasy północnej części Puszczy Augustowskiej, będącej jednym z najrozleglejszych zwartych kompleksów leśnych w Polsce.

WIGIERSKI PARK NARODOWY

WPN jest jedynym parkiem narodowym w naszym kraju obejmującym dobrze wykształcony i urozmaicony krajobraz pojezierny ostatniego zlodowacenia. Ciekawe formy rzeźby terenu odnajdziesz zwłaszcza na północ od jeziora Wigry. Obszar ten, wchodzący w skład Pojezierza Wschodniosuwalskiego, ma charakter pagórkowaty. Występują tu licznie moreny, kemy i ozy oraz charakterystyczne rynny rzek i strumieni. Na południe od Wigier rozciąga się Równina Augustowska, której powierzchnia jest już tylko lekko pofałdowana lub zupełnie płaska. Najwyższy punkt Parku osiąga wysokość 183 m n.p.m. Teren WPN charakteryzuje duże ekologiczne zróżnicowanie jezior i rzek oraz ciekawy układ ekosystemów leśnych, wodnych i torfowiskowych wynikający między innymi z mozaikowatego charakteru występujących tu gleb.

W Wigierskim Parku Narodowym ochronie podlega ponad 40 jezior. Największe (i to nie tylko na terenie Parku, ale całego województwa podlaskiego) są **Wigry** mające ponad 2 tys. ha powierzchni i 73 m maksymalnej głębokości. Jest to jedyne w Polsce tak duże jezioro o krętej linii brzegowej, urozmaicone wyspami, zatokami, głębinami, śródzieziornymi górkami i przybrzeżnymi obszarami płycizn.

Na szczególną uwagę zasługuje 20 niewielkich śródleśnych jeziorek zwanych **sucharami**. To regionalne określenie jest charakterystyczne dla obszaru Suwalszczyzny i oznacza zbiornik pusty – pozbawiony ryb i roślinności. Nie ma tu przybrzeżnych szuwarów ani podwodnych łąk, a wokół takiego jeziora często znajdują się martwe drzewa. Suchary mają charakter dystroficzny, czyli są ubogie w pierwiastki oraz związki chemiczne niezbędne wielu organizmom do życia. Woda w tego typu zbiornikach jest zakwaszona, co powoduje jej brunatne zabarwienie. Ponieważ suchary powstały podczas ostatniego zlodowacenia w miejscach wytopienia tzw. brył martwego lodu, posiadają regularny kształt i mało urozmaiconą linię brzegową. Występują na terenach bezodpływowych i zalesionych.

Przez Park przepływa również słynąca z urody **Czarna Hańcza** – najpopularniejszy polski szlak kajakowy. Jej dolina – podobnie jak w przypadku innych rzek na tym terenie – ma nie tylko ważne znaczenie turystyczne, ale także przyrodnicze. To właśnie bogactwo ekosystemów wodnych zadecydowało o tym, że w 2002 roku WPN został wpisany na listę Konwencji Ramsarskiej, na której znajdują się obszary wodno-błotne o międzynarodowym znaczeniu.

CZARNA HAŃCZA

Szata roślinna Parku cechuje się dużym bogactwem i różnorodnością. Występuje tu prawie tysiąc gatunków roślin naczyniowych, w tym wiele gatunków rzadkich i chronionych (86 pod ochroną ścisłą, 76 wpisanych do polskiej czerwonej księgi roślin). Na szczególną uwagę zasługują storczyki – na 50 gatunków występujących w Polsce aż 22 rosną nad Wigrami. Wśród drzew w Parku dominują sosny i świerki, a w jego północnej części rosną również dęby, lipy, olsze, modrzewie i jesiony. W lasach Wigierskiego Parku Narodowego z łatwością odnajdziemy miejsca, gdzie przyroda została przekształcona w bardzo niewielkim stopniu i zachowała naturalny charakter.

Równie bogaty jest świat fauny – znajdziemy tu około 3 tys. gatunków, w tym ponad 300 gatunków kręgowców oraz 59 gatunków wpisanych do polskiej czerwonej księgi zwierząt. Symbolem Parku jest bóbr, który licznie zamieszkuje miejscowe jeziora i rzeki. Można tu także zaobserwować jelenie, sarny, łosie, dziki i borsuki, a także rysie i wilki, liczne gady i płazy, 30 gatunków ryb oraz ponad 200 gatunków ptaków.

Wspaniała przyroda i malownicze krajobrazy to niejedyne magnesy przyciągające nad Wigry tysiące turystów. Ważną atrakcją Parku stanowią również zabytkowe obiekty kultury materialnej. Najcenniejszym z nich jest były klasztor kamedułów w Wigrach. Malowniczo położony na półwyspie, góruje nad całą okolicą. Warto również odwiedzić okoliczne wsie, gdzie do dziś zachowały się przykłady tradycyjnego budownictwa zarówno drewnianego, jak i z gliny.

ZWIEDZANIE WIGIERSKIEGO PARKU NARODOWEGO

Od kilku lat Wigierski Park Narodowy sukcesywnie przystosowuje swoje obiekty pod kątem obsługi turystów z niepełnosprawnościami. Również niektóre odcinki szlaków turystycznych są dostępne dla osób poruszających się na wózkach. Ponadto przygotowano odpowiednio przystosowane miejsca widokowe, infrastrukturę sanitarną i punkty ładowania wózków elektrycznych.

Zwiedzanie Parku warto zacząć od wizyty w siedzibie jego dyrekcji oraz w **Centrum Informacji Turystycznej w Krzywem**. Tutaj można uzyskać niezbędne wsparcie, by optymalnie zaplanować swój pobyt. Obiekt jest w pełni przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Przy okazji warto przeznaczyć trochę czasu na zwiedzenie prezentowanej w budynku wystawy **„Nad Wigrami”**. Została ona przystosowana do potrzeb osób z ograniczeniami ruchowymi, a także osób niewidomych i słabowidzących – teksty na planszach są zapisane również alfabetem Braille’a, a miejsca z eksponatami udostępnionymi do dotykania (takimi jak kora drzew czy wypchane zwierzęta)

wydzielono specjalnymi podestami, tak aby osoby niewidome i słabowidzące lub poruszające się na wózkach mogły bezpiecznie przemieszczać się po sali wystawienniczej. Ponadto osobom z dysfunkcją wzroku uzyskanie informacji o WPN umożliwiają dwa ekrany dotykowe z prezentacjami (jeden z nich został dodatkowo przystosowany do potrzeb osób na wózkach). Sala wyposażona jest również w audioprzewodniki.

WIGIERSKI PARK NARODOWY

Obok budynku dyrekcji Parku znajdują się stacje ładowania wózków elektrycznych oraz toalety dostosowane dla osób z niepełnosprawnością ruchową (nie dostępne w okresie zimowym).

W pobliżu siedziby dyrekcji WPN w Krzywem znajduje się **obiekt edukacyjno-turystyczny „Dziupla”** z toaletą przystosowaną do potrzeb osób z dysfunkcją ruchu. Wydzielono tu również miejsce na ognisko. Samodzielne dotarcie do niego jest dość trudne dla osoby na wózku z racji nawierzchni i dlatego zalecana jest pomoc osoby towarzyszącej.

Warto poświęcić chwilę czasu na obejrzenie samego **jeziora Krzywe**, największego akwenu grupy jezior huciańskich i ulubionego miejsca wypoczynku mieszkańców Suwałk. Na **plaży Krzywe** przy sąsiednim Jeziorze Czarnym postawiono budynek sanitarny. Znajduje się w nim kabina z wszelkimi udogodnieniami dla osób poruszających się na wózkach.

By lepiej poznać WPN, warto wybrać się na przynajmniej jedną z wytyczonych ścieżek edukacyjnych. Wiodą one przez tereny bardzo atrakcyjne przyrodniczo i kulturowo, łączą się ze szlakami turystycznymi, obfitują w tablice informacyjne, kładki, platformy widokowe i miejsca odpoczynku.

Tuż obok siedziby dyrekcji Wigierskiego Parku Narodowego rozpoczyna się krótka, licząca 1,5 km **ścieżka „Las”**. Jej główną atrakcją stanowi specjalna platforma widokowa dostosowana do potrzeb turystów z niepełnosprawnościami ruchowymi, zapewniająca widok na jezioro Suchar I. W odległości 400 m od siedziby Parku w Krzywem rozpoczyna swój bieg **ścieżka edukacyjna „Suchary”**, licząca 2,5 km, która daje doskonałą możliwość poznania tych unikalnych jezior polodowcowych. Szlak prowadzi wokół dwóch śródlęśnych zbiorników, wśród lasów i torfowisk z charakterystycznymi roślinami i zwierzętami. Na trasie można zobaczyć żeremia i zgryzy bobrowe, a przy odrobinie szczęścia także same bobry. Ścieżka jest wyposażona w kładki prowadzące przez tereny podmokłe (przy Sucharze II), zadaszone miejsce odpoczynku oraz platformę widokową (przy Sucharze IV). Inne propozycje ścieżek edukacyjnych to **„Płazy”** (0,5 km), **„Jeziora”** (6,2 km) oraz **„Puszcza”** (3,3 km).

WPN dokonał także przeglądu szlaków turystycznych i opisał wybrane z nich, wskazując odcinki, które możliwe są do przebycia dla turysty na wózku – zasadniczo z pomocą osoby towarzyszącej. Łącznie wytyczone szlaki liczą 82,1 km. Pracownicy Parku zalecają, aby przed decyzją o udaniu się na taką wyprawę skontaktować się z Centrum Informacji Turystycznej WPN, która pomoże wybrać optymalnie najlepszą trasę i dostosować ją do możliwości fizycznych danej osoby z niepełnosprawnością.

- 1 Niebieski szlak pieszy, odcinek: Huta – Krzywe – Sobolewo (6,6 km, nawierzchnia żwirowa)
- 2 Czerwony szlak pieszy, odcinek: przez wieś Leszczewek – od drogi asfaltowej do przesmyku pomiędzy jeziorami Wigry i Leszczewek (2,8 km, nawierzchnia żwirowa/asfaltowa)
- 3 Zielony szlak pieszy, odcinek: Gawrych Ruda (spod ośrodka „U Jawora”) – Słupie oraz fragment ścieżki edukacyjnej „Jeziora” do Suchara Wielkiego (3,5 km, nawierzchnia asfaltowa)
- 4 Zielony szlak pieszy, odcinek: droga asfaltowa – Binduga – Powąły (2,4 km, nawierzchnia żwirowa),
- 5 Zielony szlak pieszy, odcinek: Jastrzęby – Czerwony Krzyż (2,5 km, nawierzchnia żwirowa)
- 6 Zielony szlak pieszy, odcinek: od drogi asfaltowej w kierunku i przez wieś Rosochaty Róg (3 km, nawierzchnia żwirowa)

- 7 Czerwony szlak pieszy, odcinek: Krusznik – Monkinie, od leśniczówki Krusznik drogą żwirową na skraju lasu (3,5 km, nawierzchnia żwirowa)
- 8 Niebieski szlak pieszy, odcinek: Maćkowa Ruda – Wysoki Most (2,3 km, nawierzchnia żwirowa)
- 9 Czarny szlak pieszy, odcinek: Wysoki Most – Dziewiętnasty kilometr (w tym fragment ścieżki edukacyjnej „Puszcza”) (2,8 km, nawierzchnia żwirowa)
- 10 Droga Wysoki Most – Sernetki (3,9 km, nawierzchnia żwirowa)
- 11 Międzynarodowy szlak rowerowy R11, odcinek: Danowskie – Monkinie – Bryzgiel – Gawrych Ruda – Sobolewo (15,8 km, nawierzchnia asfaltowa)
- 12 Międzynarodowy szlak rowerowy R11, odcinek: Sobolewo – Leszczewek – Stary Folwark – klasztor wigierski (9,5 km, nawierzchnia żwirowa asfaltowa)
- 13 Międzynarodowy szlak rowerowy R11, odcinek: Mikołajewo – Maćkowa Ruda – Maćkowa Ruda – Pogorzelec (9,4 km, nawierzchnia asfaltowa)
- 14 Podlaski Szlak Bociani (rowerowy), odcinki: Sernetki – Czerwony Krzyż – Mikołajewo (9,7 km, nawierzchnia żwirowa)
- 15 Międzynarodowy szlak rowerowy R11, odcinek: Mikołajewo – Magdalenowo (4,4 km, nawierzchnia asfaltowa)

Interesującą propozycją dla osób z niepełnosprawnościami stanowi **platforma widokowa we wsi Bryzgiel** nad jeziorem Wigry. Jest to pierwszy tego rodzaju obiekt w Parku. Mogą z niego korzystać turyści z ograniczeniami ruchowymi oraz poruszający się na wózkach. Platforma znajduje się na wysokiej skarpie przy leśniczówce Bryzgiel i jest umieszczona na budynku dawnej lodowni, w której kiedyś gromadzono lód i przechowywano złowione ryby. Prowadzi do niej łagodnie opadająca, utwardzona dróżka, a na samą platformę wjeżdża się po drewnianej kładce. Stąd rozciąga się wspaniały widok na Wigry: po lewej stronie można dostrzec wyspę Ordów, po prawej – Ostrów, a w głębi – Zatokę Słupiańską. Gromadzi się tu ptactwo wodne, jest to więc dobre miejsce do obserwacji m.in. błotniaka stawowego, kormorana, łyski, a także różnych gatunków kaczek.

Kolejne obiekty przystosowane do potrzeb turystów z niepełnosprawnością ruchową – **pomost i platforma widokowa na jeziorze Wigry** – znajdują się w **Gawrych Rudzie**. Odpowiednie warunki biwakowania dla osób z ograniczeniami ruchowymi zapewnia natomiast pole biwakowe **„Jastrzęby”** w położonej kilka

kilometrów dalej wsi Zakuty. Znajdują się tam dwa budynki sanitarne z odpowiednio przystosowanymi kabinami.

W Czerwonym Folwarku niedaleko Jeziora Postaw warto obejrzyć wystawę „Historia i tradycje rybołówstwa nad Wigrami”. Jest ona zaadaptowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Kajakarze mogą dobić do pomostu z obniżonym stopniem, a zejście do sali wystawowej po pochylni zabezpieczają balustrady. Wystawa adresowana jest do wszystkich, którym bliskie sercu są walory przyrodnicze, historyczne i kulturowe okolic jeziora Wigry, a w szczególności do miłośników wędkarstwa i rybactwa.

Działające od 2009 roku **Muzeum Wigier w Starym Folwarku** mieści się w odrestaurowanym budynku dawnej Stacji Hydrobiologicznej. Funkcjonowała tu ona do września 1939 roku, a dzięki niej jezioro Wigry było najlepiej poznanym akwenem w Polsce. Historię i dokonania tej dawnej placówki naukowej prezentuje wystawa muzealna, dużo miejsca poświęcono również kształtowaniu się wigierskiego krajobrazu. Dzięki multimedialnej, nowoczesnej ekspozycji można poznać: głębiny jezior, rzeki, torfowiska i ekosystemy lądowe Wigierskiego Parku Narodowego. Muzeum posiada liczne udogodnienia służące osobom z niepełnosprawnością ruchową, łącznie ze stacją ładowania wózków usytuowaną w pobliżu obiektu. Turyści niewidomi i słabowidzący mogą skorzystać z audioprzewodników. Podczas zajęć edukacyjnych udostępniane są eksponaty, które można poznawać poprzez dotyk. Istnieje również możliwość zwiedzania wystaw z psem asystentem.

Na terenie Wigierskiego Parku Narodowego obowiązują karty wstępu. Można je nabyć w siedzibie WPN oraz punktach informacji turystycznej.

WIGRY

Wigierski Klasztor Kamedułów został malowniczo usytuowany na półwyspie w północnej części jeziora Wigry. Położenie klasztoru w samym centrum Wigierskiego Parku Narodowego i w niedużej odległości od rozległej Puszczy Augustowskiej sprawia, iż jest to jedno z najbardziej atrakcyjnych turystycznie miejsc w Polsce.

W XV wieku istniał tutaj dwór myśliwski, w którym wielokrotnie gościli władcy Polski i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Za panowania Władysława IV Wazy wzniesiono na półwyspie pałac myśliwski. Jednak niedługo później dobra przekazano zakonowi kamedułów przybyłym tu w 1667 roku. Mnisi przez pół wieku wznosili klasztor, który stał się jednym z największych i najbogatszych w Polsce. W latach 1694–1745 zbudowali okazały kościół pw. Niepokalanego

Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Klasztor rozwijał się aż do 1800 roku, kiedy to władze pruskie dokonały jego kasaty i wysiedliły zakonników na podwarszawskie Bielany. Od tamtej pory obiekt ulegał stopniowej dewastacji, do której przyczyniły się zwłaszcza zniszczenia w okresie obu wojen światowych. Dopiero powojenna rekonstrukcja przywróciła mu dawny blask.

KLASZTOR KAMEDUŁÓW W WIGRACH

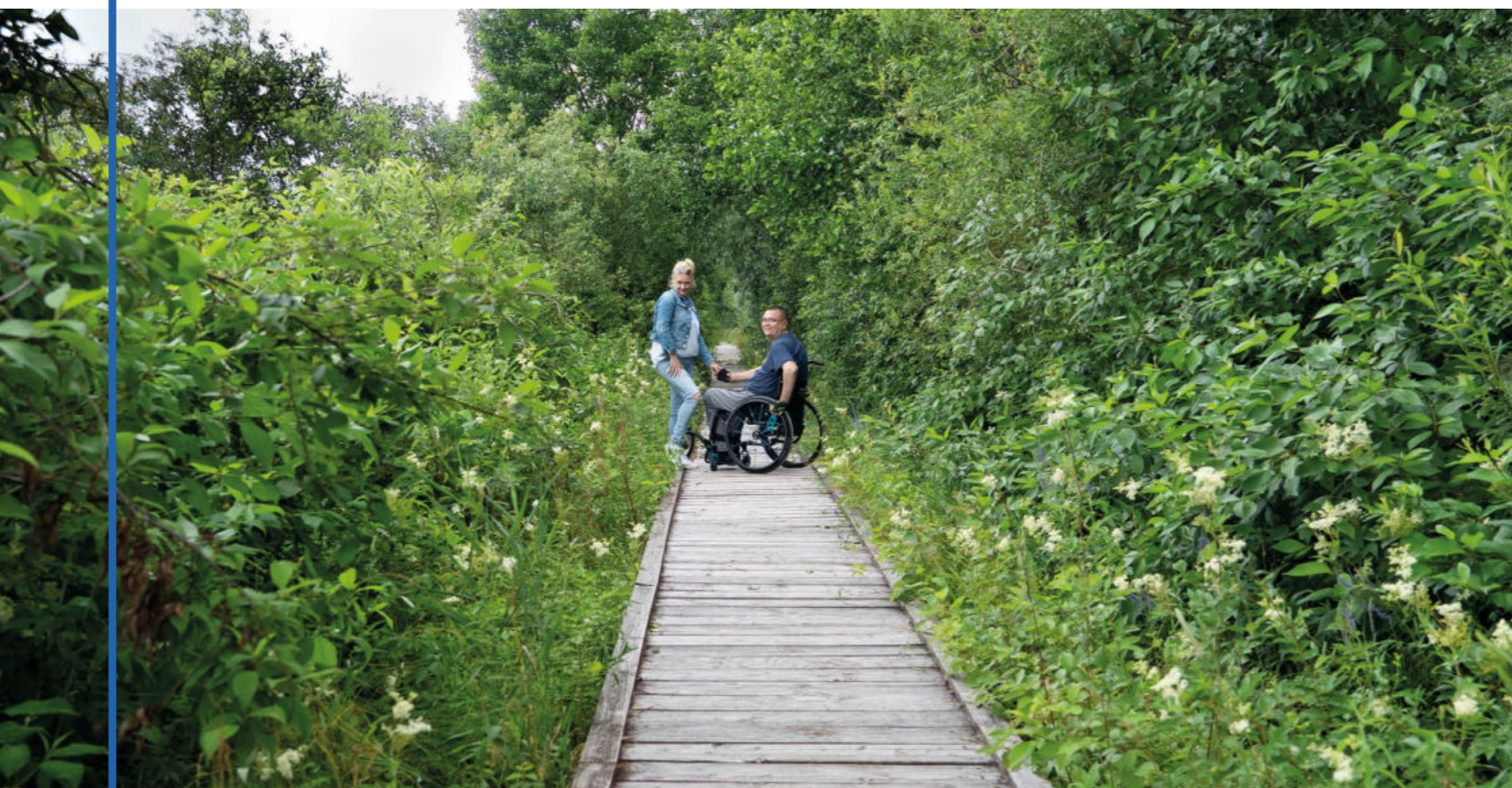
Obecnie obiekt jest dobrze przystosowany do zwiedzania przez osoby z niepełnosprawnościami, a dawne eremy służą dzisiaj jako pokoje gościnne. Turyści poruszający się na wózkach mogą skorzystać z windy i specjalnych toalet. Spacer po dziedzińcach i ogrodach dawnego klasztoru, gdzie zadbano o gładką nawierzchnię ścieżek komunikacyjnych, dostarcza wielu wrażeń. Warto też obejrzyć kościół oraz znajdujące się w jego podziemiach krypty, w których grzebano zakonników. Panoramę całego klasztoru można podziwiać z pobliskiej wieży widokowej. Obiekt można zwiedzać z miejscowym przewodnikiem – warto zadzwonić wcześniej i zarezerwować termin.

Ciekawą alternatywą jest poznawanie tajemnic wigierskiego klasztoru przy użyciu osobistego przewodnika elektronicznego. Do jego obsługi wystarczy urządzenie mobilne z dostępem do Internetu, które rozpoznaje kody QR (zapewni to np. odpowiednia aplikacja w telefonie). Na terenie całego obiektu umieszczono tabliczki z kodami QR – wystarczy zbliżyć do nich smartfon lub tablet z włączonym

aparatem. Urządzenie odczyta link kierujący do specjalnie przygotowanego serwisu i uruchomi aplikację wirtualnego przewodnika zawierającego opisy (zarówno tekstowe, jak i w formie nagrań) poszczególnych budynków poklasztornych. W ten sposób można również odsłuchać „symfonię wigierskiej przyrody”, czyli nagrania głosów wigierskich żab czy ptaków. Słuchawki wypożyczone są na miejscu.

Kolejną propozycją, która może zainteresować osoby słabowidzące lub słabosłyszące, stanowią pokazy „światło i dźwięk”. Odbývają się one po zachodzie słońca na klasztornym dziedzińcu i przy pomocy wysokiej jakości nagłośnienia, światła scenicznych i lasera animacyjnego przedstawiają wigierskie legendy. Jak zapewniają organizatorzy: „Doznania intersensoryczne podczas kilkunastominutowego pokazu stanowią również niezwykle funkcję terapeutyczną dla osób z wadami wzroku i słuchu”.

O klasztorze pokamedulskim na Wigrach cała Polska usłyszała podczas pielgrzymki Jana Pawła II do ojczyzny w 1999 roku. Papież znał tejsze okolice z młodzieńczych wypraw. Tak je wspominał po latach: „Ta ziemia była dla mnie zawsze bardzo gościnna, kiedy tu przybywałem, szukając tu także odpoczynku, zwłaszcza na wspaniałych jeziorach (...)”. Dzisiaj apartamenty, w których gościł Jan Paweł II, udostępnione są zwiedzającym.

fot. RobiMy Podróże

W miejscowości Wigry znajdują się dwa pomosty widokowe wchodzące w skład infrastruktury Wigierskiego Parku Narodowego, które są dostępne dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi i dają możliwość obserwacji przepięknej panoramy jeziora.

WIGIERSKA KOLEJ WĄSKOTOROWA

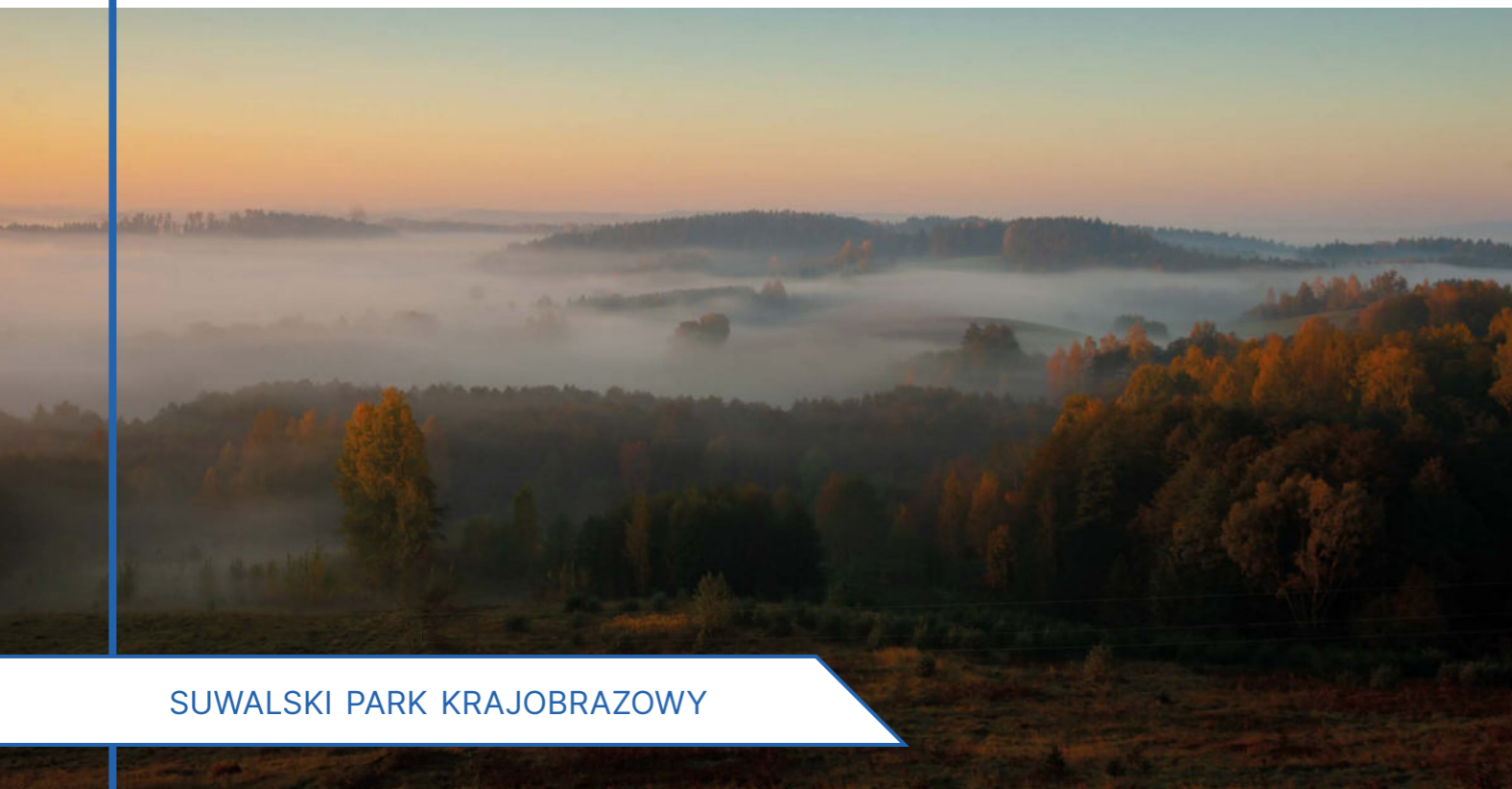
Wigierska Kolej Wąskotorowa w Płocicznie stanowi jedną z największych atrakcji turystycznych Wigierskiego Parku Narodowego i Puszczy Augustowskiej. Jest kontynuacją leśnej wąskotorówki z czasów I wojny światowej, rozbudowanej w latach 1923–26. Kolejka, której trasa biegła z Płociczna w okolice Zelwy, stanowiła uzupełnienie Kanału Augustowskiego, głównego szlaku transportu drewna do Morza Bałtyckiego. W 1985 roku kolejka uległa likwidacji, a po dwóch latach wpisano ją do rejestru zabytków. W 2001 roku wznowiła przewozy (tym razem turystów) i szybko stała się jedną z bardziej cenionych atrakcji regionu. Trasa przejazdu wiedzie przez las pachnący żywicą, po drodze można też podziwiać panoramę jeziora Wigry. Kolejka jest dostępna dla osób na wózkach, w razie potrzeby można liczyć na pomoc obsługi. Przejazd rozpoczyna się w miejscowości **Płociczno-Tartak**, a kończy w Kruszniku (10 km). Na głównej stacji w Płocicznie znajduje się **Muzeum-Galeria Fotografii Kolejowej**. Obiekt jest dostępny dla osób poruszających się na wózkach.

SUWALSKI PARK KRAJOBRAZOWY

Położony na północnych krańcach województwa podlaskiego Suwalski Park Krajobrazowy został powołany dla ochrony malowniczych obszarów ukształtowanych przez łądołód w okresie plejstocenu. W trakcie zlodowacenia północnopolskiego powstały w tym regionie niesamowite formy terenu. Dzisiaj krajobraz zachwyca tu różnorodnością – wśród moren, kemów i ozów meandrują rzeki i potoki, kryją się turkusowe jeziora wytopiskowe oraz rozlewają swe wody jeziora rynnowe. Na zielonych zboczach moren łądołód skandynawski „rozsypał” tysiące głazów narzutowych – od niewielkich kamieni po kolosy liczące w obwodzie ponad 8 m.

SPK powstał w 1976 roku jako pierwszy park krajobrazowy w Polsce. Obejmuje ponad 6337 ha obszaru Pojezierza Wschodniosuwalskiego. Na terenie Parku znajdują się 24 jeziora o powierzchni powyżej 1 ha. Najstojniejsze z nich to oczywiście Hańcza – najgłębsze jezioro w naszym kraju. Z urody słyną również jeziora kleszczowieckie (Perty, Purwin i Kojle), jeziora szurpilskie (Szurpiły, Jęglówek i Tchliczysko) oraz Jaczno. Cały obszar znajduje się w dorzeczu Niemna, do którego doprowadzają wody dwie rzeki: Czarna Hańcza i Szeszupa. Park wchodzi w skład Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 jako Ostoja Suwalska. Funkcjonują

w nim cztery rezerваты przyrody: Głazowisko Bachanowo nad Czarną Hańczą, Jezioro Hańcza, Głazowisko Łopuchowskie oraz Rutka.

SUWALSKI PARK KRAJOBRAZOWY

Siedziba Suwalskiego Parku Krajobrazowego znajduje się w **Malesowiźnie-Turtulu**. Jest przepięknie położona nad sztucznie spiętrzonego stawem, gdzie od XVII stulecia działał młyn wodny. Obecne budynki pochodzą głównie z lat 30. XX wieku. Oprócz dyrekcji i administracji mieści się w nich baza edukacyjna, stała wystawa etnograficzna i punkt informacji turystycznej. Obiekt jest przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ruchowymi (parkingi, podjazd z poręczami, toaleta z prysznicem). Na podjeździe znajduje się miniwystawa o rybach słodkowodnych z podpisami w alfabecie Braille'a.

W Turtulu mają początek trzy ścieżki edukacyjne: „**Opowieści Turtula**”, „**Dolina Czarnej Hańczy**” i „**U źródeł Szeszupy**”. Pierwsza z nich wiedzie wokół siedziby Parku i przedstawia jego bogactwo przyrodnicze. Jest częściowo dostępna dla turystów poruszających się na wózkach. Z pewnością będzie interesującą propozycją dla osób niewidomych ze względu na znajdujące się w obrębie sadu rzeźby grzybów, owoców, drzew i krzewów. Pięknymi zapachami kusi także ogródek ziołowy. Duże zainteresowanie wzbudzają również ścieżka czuciowa (kora, kamień, szyszki, trawa), rozpoznawanie pni drzew oraz labirynt ze zwierzętami (do poszczególnych rzeźb zwierząt prowadzą drewniane kładki z podjazdami). Kolejnym bardzo interesującym eksponatem jest makieta przedstawiająca ukształtowanie terenu Suwalskiego Parku Krajobrazowego.

Ścieżka poznawcza „U źródeł Szeszupy” liczy około 6 km i kończy się w **Łopuchowie**. Ma 7 przystanków. Pierwszy z nich jest przystosowany do potrzeb osób poruszających się na wózkach – drewniana kładka z poręczami i podjazdem pozwala na obserwację źródła rzeki Szeszupy. Ścieżka wiedzie między innymi przez **Wodziłki** – niewielką wieś zamieszkiwaną przez staroobrzędowców. Staroobrzędowcy nie zgadzali się na przyjęcie reform, które w rosyjskiej cerkwi wprowadzono w XVII stuleciu, wskutek czego byli prześladowani przez władze carskie. Na tereny północno-wschodniej Polski przybyli pod koniec XVIII wieku. Tradycyjne drewniane świątynie staroobrzędowców nazywane są molennami. Ta znajdująca się w Wodziłkach została wzniesiona w latach 20. XX wieku.

Będąc w Suwalskim Parku Krajobrazowym, koniecznie trzeba zobaczyć najgłębsze jezioro w Polsce – **Hańczę**. Jest ono nie tylko rekordowo głębokie (108,5 m), ale też rozległe (305 ha) i ze swoimi kamienistymi plażami przypomina jeziora skandynawskie. Nosi cechy akwenu wysokogórskiego z bardzo czystymi, przejrzystymi, dobrze natlenionymi wodami. Od wielu lat jest mekką płetwonurków – kursy dla osób z niepełnosprawnościami oferuje na przykład Centrum Nurkowe Adriatic z siedzibą w Augustowie. Osoby poruszające się na wózkach mogą podziwiać panoramę jeziora Hańcza w **Błaskowiźnie**. Funkcjonuje tu dobrze przystosowany parking, pomost widokowy o długości 77 m oraz strzeżona plaża.

Niedaleko jeziora Hańcza znajduje się rezerwat przyrody nieożywionej **Głazowisko Bachanowo nad Czarną Hańczą**. Na niewielkiej powierzchni (niecały 1 ha) łądołód pozostawił około 10 tys. głazów narzutowych. Imponujące jest również **Głazowisko Łopuchowskie** z granitowymi skałami rozrzuconymi na stokach moren układających się w kształt naturalnego amfiteatru. Niestety oba rezerваты są trudno dostępne dla turystów z niepełnosprawnościami ruchowymi. Osoby poruszające się na wózkach mogą zobaczyć, jak wyglądają charakterystyczne głazowiska Suwalszczyzny, na przykładzie rezerwatu **Rutka**, który jest dobrze widoczny z parkingu przy drodze z Jeleniewa do Kruszek.

Tereny wokół Jeziora Hańcza były przed wiekami centrum osadniczym plemion jaćwieskich. Ten tajemniczy lud bałtyjski, spokrewniony z Prusami i Litwinami, zamieszkiwał całą Suwalszczyznę od Wielkich Jezior Mazurskich na zachodzie po bagna biebrzańskie na południu. Na wschodzie docierał prawie po Niemen. Jaćwingowie panowali na tych terenach do końca XIII wieku, kiedy to zostali rozbici przez Państwo Zakonu Krzyżackiego. Ich ziemie uległy wyludnieniu – część Jaćwingów zginęła, część uciekła na Mazowsze i Litwę, nieliczni przetrwali w najbardziej niedostępnych zakątkach. Niewiele wiemy o życiu i kulturze tego ludu – nie znał on pisma i nie pozostawił po sobie źródeł historycznych. Informacji o nim dostarczają badania językoznawców i przede wszystkim wykopaliska archeologiczne prowadzone na dawnych cmentarzyskach i grodziskach.

Najpotężniejszy gród Jaćwingowie wzniesli na wzgórzu pomiędzy jeziorami Szurpiły, Jegłówek i Tchliczysko. Imponujące umocnienia otaczały dzisiejszą **Górze Zamkową** trzema pierścieniami, dalej ciągnęły się wysunięte strażnice. Twórcy grodu skonstruowali również system grobli i kanałów umożliwiający spiętrzanie wody, by odciąć do niego dostęp w razie ataku. Miejsce to było siedzibą rodową jaćwieskiego wodza Szurpy i od niego wzięto swoją nazwę.

Na szczyt wspomnianego wzgórza wiedzie oznakowana niebieskim kolorem trasa „Na Górę Zamkową”. Jest trudno dostępna dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi (m.in. schody). Mogą one jednak bez przeszkód odwiedzić Izbę **Pamięci Jaćwieskiej w Szurpiłach**, która w ciekawy sposób przybliży historię i kulturę dawnych mieszkańców warowni. Prezentowane są tu ciekawe filmy i animacje oraz repliki zabytków znalezionych na Górze Zamkowej przez archeologów. Dużą atrakcją stanowi makieta umieszczona w podłodze pod szkłem, przedstawiająca fragment Góry Zamkowej z otaczającymi ją jeziorami podczas ataku Rusinów na Jaćwingów. Do Izby prowadzi podjazd, a w środku znajduje się odpowiednio przystosowana toaleta.

GÓRA CISOWA

Symbolem Suwalskiego Parku Narodowego jest licząca 256 m n.p.m. **Góra Cisowa**. Ma charakterystyczny kształt ściętego stożka i z tego względu zyskała miano „Suwalskiej Fudżijamy”. Znajduje się w Gulbieniskach i jest doskonale widoczna z parkingu przy drodze z Jeleniewa do Rutki-Tartak.

Z Gulbieniszek blisko już nad jezioro **Szelment**, gdzie znajduje się dostępny dla osób z niepełnosprawnościami **Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji Szelment**. Oferuje on możliwość aktywnego wypoczynku zarówno zimą (naśnieżany stok narciarski z wyciągiem orczykowym), jak i latem (dostępna dla wózków plaża z pomostami i wyciągiem nart wodnych, park linowy, tor do minigolfa).

Warto także zatrzymać się w **Jeleniewie**, by wstąpić do drewnianego **kościółka Najświętszego Serca Pana Jezusa** z drugiej połowy XIX wieku (przy kościele znajduje się podjazd, pewną przeszkodę może stanowić próg drzwiowy).

SUWAŁKI

Leżące nad Czarną Hańczą Suwałki są największym miastem regionu. Zostały założone stosunkowo późno, bo dopiero u schyłku XVII stulecia. Lokacji dokonali wigierscy kameduli, a w 1720 roku potwierdził ją król August II Mocny. Po III rozbiórce Polski Suwałki trafiły w granice Państwa Pruskiego, które dokonało kasaty zakonu kamedułów. Po krótkim okresie funkcjonowania Księstwa Warszawskiego miasto weszło w skład Królestwa Polskiego, najpierw jako stolica województwa, następnie zaś – guberni. To wywarło znaczący wpływ na dalszy rozwój miejscowości i jej charakter. Suwałki stały się silnym ośrodkiem garnizonowym. W okresie od lat 70. XIX wieku do przedednia I wojny światowej Rosjanie wzniesli tu cztery rozległe kompleksy koszarowe, które istnieją do dziś. Zaborcy wpłynęli również na charakter centrum miasta. W 1847 roku wydali prawo zakazujące wznoszenia budowli drewnianych przy głównych ulicach, dzięki czemu powstała spójna klasycystyczna zabudowa wzdłuż dzisiejszej ul. Tadeusza Kościuszki, która stanowi piękną wizytówkę Suwałk.

Zwiedzanie miasta nie nastęrcza większych problemów. Na przejściach dla pieszych znajduje się sygnalizacja dźwiękowa, a obniżone krawężniki ułatwiają przejazd użytkownikom wózków.

Spacer po Suwałkach warto rozpocząć od centralnie usytuowanego **parku Konstytucji 3 Maja**, który powstał na początku XIX wieku na miejscu rynku i przykościelnego cmentarza jako „ogród do publicznej przechadzki”. W parku od początku stała muszla koncertowa (niegdyś drewniana). Mieści się w niej **Centrum Informacji Turystycznej**, w którym można uzyskać wszelkie informacje, pomoc oraz bezpłatne materiały promocyjne.

Przy północnej pierzei parku znajduje się **konkatedra pw. św. Aleksandra** – najcenniejszy zabytek Suwałk. Świątynia zbudowana została w latach 1820–1828 według projektu Chrystiana Piotra Aignera. Od chwili powstania była największym i najbardziej okazałym kościołem katolickim w Suwałkach. Symetryczny plan, kolumnowy portyk zwieńczony frontonem, pilastry na ścianach bocznych, zrównoważona kompozycja, oszczędne zdobnictwo to podstawowe cechy architektury klasycystycznej, które przetrwały do dziś. Kościół był kilkakrotnie przebudowywany, a w czasie II wojny światowej wojska niemieckie wysadziły jego wieże. Zostały one odbudowane w obecnym kształcie w latach 60. XX wieku. Osobom z niepełnosprawnością ruchową zwiedzenie wnętrza świątyni umożliwiła zlokalizowany przy bocznym wejściu podjazd.

SUWAŁKI

Po przeciwnej stronie parku znajduje się **kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa**, który pierwotnie był prawosławną cerkwią. Został wzniesiony w latach 30. XIX wieku według projektu Henryka Marconiego. Przy jego bocznym wejściu znajduje się podjazd. Obok mieści się suwalski ratusz – obecnie siedziba urzędu miasta.

Najdłuższą i najważniejszą arterią Suwałk jest **ul. Tadeusza Kościuszki**. Została wytyczona w czasach lokacji kamedulskiej i stanowiła fragment sławnego traktu Petersburg – Warszawa. Była „pryncypalną” aleją, wzdłuż której

rozwinął się zabytkowy układ przestrzenno-urbanistyczny z szeregiem cennych klasycystycznych obiektów.

Pod adresem ul. T. Kościuszki 81 funkcjonuje **Muzeum Okręgowe** prezentujące wystawę malarstwa oraz ekspozycje związane z prehistorią i geologią Suwalszczyzny. Obiekt jest dostępny dla osób poruszających się na wózkach.

W domu przy ul. T. Kościuszki 31 przyszła na świat i spędziła dzieciństwo **Maria Konopnicka**. Dziś znajduje się tu **muzeum** jej imienia, które jest dobrze przystosowane do potrzeb zwiedzających poruszających się na wózkach. Posiada również ofertę skierowaną do osób z dysfunkcjami wzroku. Zbiory muzeum można poznawać z systemem audioprzewodników, korzystać z audiodeskrypcji i przewodników w alfabecie Braille’a. Tuż obok budynku muzeum ustawiono ławeczkę z rzeźbą przedstawiającą postać słynnej poetki.

Na tyłach Muzeum znajduje się **Zaułek Krasnoludków**, który z pewnością pokochają najmłodszy turyści. Stanowi on część **projektu „Baśniowy szlak”** obejmującego całą Suwalszczyznę. Dzięki niemu skrzaty można spotkać również m.in. w Puńsku, Sejnach i Bakalarzewie. Natomiast w Suwałkach warto także odwiedzić **szlak „Krasnoludki są na świecie”** – wspólne szukanie figurek postaci znanych z „O krasnoludkach i sierotce Marysi” sprawi mnóstwo radości.

Wśród innych znanych postaci związanych z Suwałkami warto wymienić również **Lechosława Marszałka** (autora bajek o przygodach Bolka i Lolka oraz Reksia), który wychował się w kamienicy przy ul. T. Kościuszki 27. Pod numerem 16 natomiast znajduje się dom rodzinny wybitnego malarza **Alfreda Wierusza-Kowalskiego**. W kamienicy pod adresem ul. T. Kościuszki 46 wychowywał się z kolei **prof. Edward Szczepanik**, ostatni premier Rządu RP na Uchodźstwie.

Pod adresem ul. Tadeusza Kościuszki 33C znajdziemy natomiast najnowszą atrakcję Suwałk – otwartą w tym roku Galerię Sztuki „Stara Łaźnia”, działającą w ramach Suwalskiego Ośrodka Kultury. Mieści się w odrestaurowanym budynku dawnej łaźni miejskiej i służy jako miejsce prezentacji sztuki współczesnej, spotkań z kulturą, aktywności sportowej, działalności edukacyjnej czy szeroko pojętej rekreacji. Galeria jest dobrze przystosowana do potrzeb odwiedzających z niepełnosprawnością ruchową – posiada szerokie wejście bez schodków czy stopni, ogólnodostępną toaletę oraz windę. Zwiedzanie wystaw odbywa się z przewodnikiem. Aktualnie brak jest niestety oferty skierowanej do osób z dysfunkcjami wzroku czy słuchu. Suwalski **deptak** znajduje się na ulicy Chłodnej. Latem zapełnia się parasolkami licznych kawiarni, a podczas **Suwałki Blues Festivalu** na zaimprovizowanej scenie odbywają się koncerty zespołów bluesowych. Przypomina o tym słynna **ławeczka bluesmana**.

GALERIA SZTUKI STARA ŁAŹNIA

W trakcie spaceru po mieście warto dotrzeć nad **zalew Arkadia** – akwen, nad którym skupiają się suwalskie obiekty rekreacyjno-sportowe, plaża i wypożyczalnia sprzętu wodnego. Wokół zalewu biegnie ścieżka spacerowa dostępna dla osób poruszających się na wózkach. Dostęp do plaży zapewniają wybudowane dojazdy, a w porcie znajduje się odpowiednio przystosowana toaleta. W bezpośredniej bliskości znajduje się **Eurocamping Suwałki** – najnowocześniejszy tego typu obiekt w regionie, uhonorowany prestiżową nagrodą Mister Camping 2014. Kemping jest przystosowany do potrzeb turystów z niepełnosprawnością ruchową (posiada odpowiednio dostosowane toalety i prysznice).

ZALEW ARKADIA

W Suwałkach warto również skorzystać z **Aquaparku**, który należy do najnowocześniejszych wodnych kompleksów rekreacyjno-sportowych w północno-wschodniej Polsce. Cały obiekt został pozbawiony barier architektonicznych i dzięki temu jest w pełni dostępny dla osób z niepełnosprawnością ruchową. Posiada również odpowiednio przystosowaną szatnię, na miejscu można również wypożyczyć wózek. Kompleks składa się z części rekreacyjnej oraz sportowej. Działa tutaj zespół łaźni i saunarium.

SEJNEŃSZCZYŻNA

Sejneńszczyżna – kraina najbardziej wysunięta na północny wschód województwa podlaskiego – od setek lat leży na styku kultur i różnych organizmów państwowych. Przed wiekami ziemie te zamieszkiwali Jaćwingowie, później próbowali je zagarnąć Rusini oraz Krzyżacy. W końcu podzielili się nimi Polacy z Litwinami. Do tej wieloetnicznej mozaiki trzeba jeszcze dodać Żydów, którzy zaczęli przybywać na Sejneńszczyżnę w XVII wieku, oraz uciekających z Rosji staroobrzędowców. Po nich pozostały już tylko nieliczne ślady – molenny, budynki synagog i zapomniane cmentarze.

SEJNY

Sejny, centralne miasto regionu położone nad urokliwą rzeką Marychą, słyną z imponującego klasztoru dominikańskiego i kościoła pw. Nawiedzenia NMP. Kompleks klasztorny wzniesli tutaj dominikanie sprowadzeni z Wilna w początkach XVII wieku. Dawną siedzibę zakonników zbudowano w stylu renesansowym na planie czworoboku, z narożnymi basztami zwieńczonymi hełmami, przez co na pierwszy rzut oka przypomina potężną warownię. Obecnie mieści się tu jeden z oddziałów **Muzeum Ziemi Sejneńskiej**. Niestety nie jest on przystosowany do potrzeb zwiedzających na wózkach – barierę stanowią stopnie przed wejściem.

Bazylika Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny została wzniesiona w latach 1610-1619, pierwotnie w stylu renesansowym. W latach 60. XVIII wieku została przebudowana w stylu baroku wileńskiego. We wnętrzu można odnaleźć portrety zarówno Jerzego Grodzieńskiego, który był fundatorem kościoła, jak i Róży Strutyńskiej, inicjatorki późniejszej przebudowy. Najcenniejszym zabytkiem bazyliki jest słynąca z cudów, drewniana gotycka figurka Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Jest to tzw. Madonna szafkowa – po otwarciu ukazują się postaci Trójcy Świętej. Unikatowa rzeźba (jest tylko kilka takich na świecie) powstała około 1400 roku. Osobom z dysfunkcjami ruchu dostanie się do wnętrza bazyliki i obejrzenie zabytku ułatwia podjazd zlokalizowany przy głównym wejściu. Przed klasztorem wokół parkingu została umiejscowiona galeria rzeźb ludowych, a naprzeciw kościoła znajduje się kaplica z drewnianą figurą św. Agaty, wzniesiona w 1789 roku.

BAZYLIKA NAWIEDZENIA NMP

Dzięki dominikanom miasto rozwijało się jako ośrodek rzemiosła, handlu oraz oświaty, a także ważne miejsce odpustowe. Po załamaniu gospodarczym w początkach XVIII wieku i wojnie północnej z niszczącymi przemarszami wojsk to właśnie dominikanie uzyskali w 1787 roku dla Sejn nowy przywilej i osiedlili w nich rzemieślników i kupców, przywracając miastu korzystną koniunkturę. Sprowadzili także do Puńska osadników żydowskich i przyczynili się do wybudowania tam pod koniec XVIII wieku pierwszej, drewnianej synagogi.

Istniejąca dzisiaj **Biała Synagoga** została wzniesiona w latach 1860–1870. Obecnie jest użytkowana przez Fundację „Pogranicze” i Ośrodek „Pogranicze Sztuk, Kultur, Narodów” oraz stanowi jedną z najbardziej aktywnych i oryginalnych placówek kulturalnych w Polsce. Prowadzona przez „Pogranicze” działalność ma na celu odbudowywanie i tworzenie tożsamości kulturowej regionu Sejn oraz badania nad szeroko rozumianą tematyką wielokulturowości. W Białej Synagodze regularnie odbywają się wystawy, koncerty, wykłady i spektakle teatralne. Przy Ośrodku działa Teatr Sejneński, Kapela Klezmerska kontynuująca tradycję dawnych kapel żydowskich, a także galeria sztuki

„Papuciarnia”. Niestety budynek dawnej synagogi jest trudno dostępny dla osób z niepełnosprawnością ruchową – prowadzą do niego dość strome schody.

Spacerując po Sejnach warto zwrócić uwagę na historyczny układ przestrzenny ulic i rynku. W centrum miasteczka wznosi się klasycystyczny ratusz z połowy XIX wieku (obecnie siedziba urzędu miasta i gminy). Niedaleko znajduje się **Pałac Biskupi** z 1845 roku z kolejną ekspozycją Muzeum Ziemi Sejneńskiej, działającego pod auspicjami sejneńskiego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, które od lat zajmuje się ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego Sejneńszczyzny oraz upowszechnianiem wiedzy o regionie. Niestety Muzeum mieści się na pierwszym piętrze i nie posiada żadnych udogodnień dla osób z niepełnosprawnością ruchową.

KRASNOGRUDA

Tuż przy granicy polsko-litewskiej pod auspicjami Fundacji „Pogranicze” prowadzi działalność **Międzynarodowe Centrum Dialogu w Krasnogrudzie**. Jego siedziba to zrekonstruowany XVIII-wieczny dwór, otoczony urokliwym i pełnym niespodzianek parkiem, który przed wojną należał do rodziny Czesława Miłosza. Noblista w młodości spędzał we dworze wakacje, a później wielokrotnie „wracał” tu w swojej twórczości i wspomnieniach. Dwór i park są dostępne dla osób z niepełnosprawnością ruchową.

PUŃSK

Puńsk bywa nierzadko nazywany stolicą polskich Litwinów. Stanowią tu oni większość mieszkańców, więc nic dziwnego, że na ulicach częściej usłyszymy rozmowy w języku litewskim niż polskim. Litwini z dużą pieczołowitością kultywują swoje tradycje i zwyczaje. W niewielkiej przecież, bo liczącej około tysiąca mieszkańców, miejscowości działa litewskie liceum ogólnokształcące, kilka zespołów folklorystycznych i aż trzy muzea etnograficzne. Szczególnie warta uwagi jest ekspozycja w **Domu Kultury Litewskiej** (budynek posiada podjazd oraz toaletę przystosowaną do potrzeb osób z dysfunkcjami ruchu) oraz niewielki, ale piękny skansen położony na obrzeżach miasteczka. Tuż obok znajduje się inspirowana dziełem Marii Konopnickiej „O krasnoludkach i sierotce Marysi” **Wioska Dwóch Mistrzów**, która z pewnością zachwyci najmłodszych turystów. Stanowi ona kolejny z elementów projektu „Baśniowy szlak”. Obydwa obiekty nie są niestety zbyt przyjazne dla osób z dysfunkcjami ruchu – turyści poruszają się tam po żwirowych ścieżkach, a wstęp do budynków utrudniają wysokie progi. W centrum Puńska dominuje neogotycka bryła XIX-wiecznego **kościół pw. Wniebowzięcia NMP**, niestety pozbawionego podjazdu.

Warto zajrzeć także do pobliskich **Oszkinii**, gdzie znajduje się **Osada Prusko-Jaćwieska**. Na rozległym, zalesionym terenie zaprezentowano artefakty związane ze sposobem życia, historią i wierzeniami zamieszkujących onegdaj te tereny plemion bałtyjskich. Turyści poruszają się tu po żwirowych ścieżkach.

GIBY

Giby przyciągają turystów nie tylko ze względu na urokliwe położenie pomiędzy dwoma jeziorami – Gieret i Pomorze, ale również za przyczyną ważnych pamiątek przeszłości. Tuż przy drodze nr 16 znajduje się drewniany **kościół św. Anny** z 1912 roku. Co ciekawe, budynek ani nie został zbudowany w Gibach, ani nie był katolicką świątynią. Pierwotnie pełnił funkcję molenny staroobrzędowców, a w obecne miejsce został przeniesiony z Pogorzela. Wnętrze świątyni jest dostępne dla osób z dysfunkcjami ruchu – pewną przeszkodę może stanowić niewielki próg drzwiowy.

Nieco dalej znajduje się pomnik projektu prof. Andrzeja Strumiły (z dodanymi później krzyżami), który upamiętnia ofiary oblawy augustowskiej. Ta obecnie dosyć zapomniana akcja była najszerzej zakrojoną operacją wymierzoną przeciwko polskiemu podziemiu niepodległościowemu po II wojnie światowej. Ofiarami aresztowań dokonywanych przez funkcjonariuszy NKWD i UB ze wsparciem oddziałów Armii Czerwonej stały się tysiące ludzi. Los około 600 osób wywiezionych w nieznanym kierunku do dziś pozostał niewyjaśniony. Ich nazwiska znajdziemy na kamiennych tablicach pomnika.

Amatorom aktywnego wypoczynku warto polecić spływy kajakowe, zwłaszcza urokliwym szlakiem na Rospudzie lub najdłuższą rzeką regionu – Marychą. Unikatową atrakcją stanowią organizowane rokrocznie **Ogólnoświatowe Integracyjne Regaty Łódek Okrągłych** na jeziorze Pomorze.

PROPOZYCJE WYCIECZEK JEDNODNIOWYCH – SUWALSZCZYZNA

Rozpocznij od zwiedzania osady jaćwiesko-pruskiej w Oszkiniach, gdzie można się dowiedzieć o historii, życiu codziennym i obrzędach ludów bałtyjskich zamieszkujących przed wiekami te tereny (ok. 1,5 godziny).

Następnie warto udać się do Wioski Dwóch Mistrzów w Puńsku, gdzie szczególnie maluchy mogą skorzystać z wielu atrakcji ruchowo-dźwiękowych (ok. 1 godzina).

Rodzinnie

Czas na Wigierską Kolej Wąskotorową – podczas 2,5-godzinnego przejazdu zobaczysz piękną panoramę jeziora Wigry, a na przystankach możesz zrobić niezapomniane zdjęcia.

Wycieczkę zakończ w Suwałkach. Tu odszukaj wszystkie z ośmiu skrzatów z turystycznego szlaku „Krasnoludki są na świecie”. Szlak łączy wiele atrakcji Suwałk, tak więc w trakcie poszukiwań można zrobić przerwę na skorzystanie z Aquaparku czy wizytę w Muzeum im. Marii Konopnickiej i Zaułku Krasnoludków (ok. 3-4 godziny).

Przyrodniczo

Wyprawę rozpocznij w Suwalskim Parku Krajobrazowym. W Błaskowiznie możesz obejrzeć najgłębsze w Polsce jezioro Hańcza, zaś w siedzibie parku w Turtulu zaopatrzyć się w materiały informacyjne i skorzystać ze ścieżki edukacyjnej przy obiekcie. Asfaltowa droga wiodąca wokół całego parku pozwala także z okien pojazdu podziwiać polodowcowy krajobraz, wzniesienia, wiszące doliny, a także najrozleglejsze z łązowisk – Rezerwat Rutka (ok. 3-4 godziny).

Następnie odwiedź Wigierski Park Narodowy. Przy siedzibie parku w Krzywem można się wybrać na ścieżkę przyrodniczą „Suchary” wiodącą leśnymi ścieżkami i kładkami. Przy dobrej pogodzie warto zakończyć spacer na plaży nad jeziorem czarnym, aby zażyć kąpieli (2-3 godziny). A dla ugruntowania wiedzy o Wigierskim Parku Narodowym i jeziorze Wigry odwiedź Muzeum Wigier w Starym Folwarku (2 godziny).

Kulturowo

Wycieczkę rozpocznij w Suwałkach. Warto tam zwiedzić Muzeum Okręgowe z ekspozycją prezentującą dzieje i specyfikę tajemniczego ludu bałtyjskiego – Jaćwingów, a także dzieła urodzonego w Suwałkach malarza Alfreda Wierusz-Kowalskiego (ok. 1 godzina). Następnie udaj się do klasztoru pokamedulskiego w Wigrach, architektonicznej perły Suwalszczyzny. Poza posiadaniem bogatej historii miejsce to jest również idealnym tłem dla pięknych zdjęć (w tym celu szczególnie warto wybrać się do klasztornych ogrodów – ok. 2 godziny). Po zwiedzaniu można skorzystać z rejsu niewielkim statkiem po jeziorze Wigry (ok. 1 godzina). Na zakończenie dnia należy odwiedzić wielokulturowe Sejny oraz wybrać się na wystawę lub koncert w Międzynarodowym Centrum Dialogu, mieszczącym się w pięknie położonym dworze w Krasnogrudzie.

INFORMATOR

INFORMACJA TURYSTYCZNA

Centrum Informacji Turystycznej
Wigierskiego Parku Narodowego
Krzywe 82
16-402 Suwałki
(+48) 87 563 25 62
www.wigry.org.pl

Punkt Informacji Turystycznej Suwalskiego
Parku Krajobrazowego
Malesowizna 24
16-404 Jeleniewo
(wejście od strony sadu, przy parkingu samochodowym)
(+48) 87 569 18 01
www.spk.org.pl

Punkt Informacji Turystycznej – Muzeum Wigier WPN
Stary Folwark 50
16-402 Suwałki
(+48) 87 563 01 52

Centrum Informacji Turystycznej w Suwałkach
ul. Ks. K. Hamerszmita 16
19-400 Suwałki
(+48) 87 735 10 99
www.pogodnesuwalki.pl

OBIEKTY

Czerwony Folwark

Baza rybacka WPN
16-413 Czerwony Folwark
(+48) 87 563 25 62
www.wigry.org.pl

Giby

Kościół Św. Anny
(patrz s.27)
Dziemianówka 26
15-506 Giby
(+48) 87 516 50 74

Jeleniewo

Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa
ul. Suwalska 38
16-404 Jeleniewo
(+48) 87 568 30 94
www.parafiajeleniewo.blogspot.com

Krasnogruda

Międzynarodowe Centrum Dialogu
(patrz s.26)
Krasnogruda 14
16-500 Sejny
(+48) 87 565 03 69, (+48) 603 123 743 (w weekendy)
www.pogranicze.sejny.pl

Krzywe

Siedziba Wigierskiego Parku Narodowego
(patrz s.9)
Krzywe 82
16-402 Suwałki
(+48) 87 563 25 62
www.wigry.org.pl

Obiekt turystyczno-edukacyjny „Dziupla”
Krzywe 82
16-402 Suwałki
(+48) 87 563 25 62

Malesowizna

Siedziba Suwalskiego Parku Krajobrazowego

(patrz s.17)

Malesowizna 24

16-404 Jeleniewo

(+48) 87 569 18 01

www.spk.org.pl

(Punkcie Informacji Turystycznej jest dostosowany do osób z niepełnosprawnościami)

Oszkinie

Osada Jaćwiesko-Pruska

(patrz s.27)

Oszkinie 42

16-515 Puńsk

(+48) 603 977 637

www.osada.prusaspira.org

Płociczno

Muzeum-Galeria Fotografii Kolejowej

(patrz s.16)

Płociczno-Tartak 4

16-402 Suwałki

(+48) 87 563 92 63

www.augustowska.pl

Puńsk

Dom Kultury Litewskiej

(patrz s.26)

ul. 11 Marca 17

16-515 Puńsk

(+48) 87 516 10 32

www.punsk-kultura.pl

Kościół pw. Wniebowzięcia

Najświętszej Maryi Panny

(patrz s.27)

ul. Adama Mickiewicza 55

16-515 Puńsk

(+48) 87 516 10 17

Skansen i Wioska Dwóch Mistrzów

(patrz s.26)

ul. Szkolna 6

16-515 Puńsk

(+48) 87 739 68 07

www.punsk-kultura.pl

Sejny

Bazylika Nawiedzenia

Najświętszej Maryi Panny

(patrz s.24)

Plac św. Agaty 1

16-500 Sejny

(+48) 87 516 21 41

www.sejny.diecezja.elk.pl

Biała Synagoga

(patrz s.25)

Ośrodek „Pogranicze – sztuk, kultur i narodów”

ul. Piłsudskiego 37

16-500 Sejny

(+48) 87 516 27 65

www.pogranicze.sejny.pl

Muzeum Ziemi Sejneńskiej

(patrz s.26)

ul. Piłsudskiego 28 (I piętro)

16-500 Sejny

(+48) 87 516 22 12

www.muzeum.sejny.pl

Muzeum Ziemi Sejneńskiej
(Klasztor Podominikański)
(patrz s.26)
ul. Plac Św. Agaty 6
16-500 Sejny
(+48) 87 562 17 55
www.muzeum.sejny.pl

Stary Folwark

Muzeum Wigier
(patrz s.13)
Stary Folwark 50
16-402 Suwałki
(+48) 87 563 01 52
www.wigry.org.pl

Suwałki

Aquapark
(patrz s.24)
ul. Papieża Jana Pawła II 7
16-400 Suwałki
(+48) 87 562 62 22
www.aquapark.suwalki.pl

Galeria Sztuki „Stara Łaźnia”
(patrz s.23)
ul. A. Wajdy 3
16-400 Suwałki
(+48) 87 565 11 30
www.soksuwalki.eu

Konkatedra pw. św. Aleksandra
(patrz s.21)
ul. Emilii Plater 2
16-400 Suwałki
(+48) 87 566 27 52

Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa
(Sanktuarium Bożego Miłosierdzia)
(patrz s.21)
ul. Tadeusza Kościuszki 58
16-400 Suwałki
(+48) 87 566 39 37

Muzeum Okręgowe
(patrz s.22)
ul. T. Kościuszki 81
16-400 Suwałki
(+48) 87 566 57 50
www.muzeum.suwalki.pl

Muzeum im. Marii Konopnickiej
(patrz s.22)
ul. T. Kościuszki 3
16-400 Suwałki
(+48) 87 566 41 33
www.mk.muzeum.suwalki.pl

Szelment

WOSiR Szelment Sp. z o.o.
(patrz s.20)
Szelment 2
16-404 Jeleniewo
(+48) 87 568 30 07
www.wosir-szelment.pl

Szurpiły

Izba Pamięci Jaćwieskiej
(patrz s.19)
Szurpiły 32
16-404 Szurpiły
(+48) 504 775 660
www.spk.org.pl

Wigry

Pokamedulski Klasztor w Wigrach

(patrz s.9)

Wigry 11

16-402 Suwałki

(+48) 87 566 24 99

www.fundacja.wigry.pro

NOCLEGI

Hostel Wigry

ul. Adama Mickiewicza 55

16-515 Puńsk

(+48) 87 516 10 17

hostelwigry.pl

ORGANIZACJE REGIONALNE

Stowarzyszenie „Euroregion Niemen”

www.niemen.org.pl

Celem Stowarzyszenia jest wszechstronna działalność na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego części polskiej Euroregionu Niemen z uwzględnieniem specyfiki jego położenia.

Suwalska Organizacja Turystyczna

www.sot.suwalszczyzna.eu

Zrzesza osoby prawne i fizyczne (w tym przewodników, agroturystyki, restauracje czy regionalne instytucje i organizacje) zainteresowane promocją Suwalszczyzny w Polsce i za granicą.

ZIEMIA AUGUSTOWSKA

I DOLINA BIEBRZY

ZIEMIA AUGUSTOWSKA

Ziemia Augustowska i dolina Biebrzy to wymarzony region dla osób ceniących kontakt z dziką, nieskażoną ludzką działalnością przyrodą i jej pięknem.

Wśród rozległych borów Puszczy Augustowskiej – jednego z największych kompleksów leśnych w naszej części Europy – ukryte są malownicze jeziora, urokliwe rzeki i strumienie oraz wspaniałe zabytki z wpisaniem na prestiżową listę polskich Pomników Historii Kanałem Augustowskim na czele. Bardziej na południe rozciąga się dzika kraina nadbiebrzańskich bagien, stanowiących ważną ostoję ptactwa wodnego w skali globu. Jednocześnie jest to jedno z ostatnich w Polsce miejsc mało przekształconych przez człowieka.

AUGUSTÓW

Według legendy, powstanie Augustowa było konsekwencją pierwszej schadzki króla Zygmunta Augusta z piękną Barbarą Radziwiłłówną. Dla upamiętnienia owego zdarzenia, władca polecił w miejscu spotkania założyć miasto. Czy najłynniejszy w historii Polski romans rzeczywiście zaczął się nad rzeką Nettą, do końca nie wiemy. Faktem jest jednak, że w 1550 roku ostatni z Jagiellonów rozkazał wybudować tu osadę, a już 7 lat później nadał jej prawa miejskie.

Dzisiaj Augustów jest niekwestionowaną letnią stolicą województwa podlaskiego. Ściągają tu amatorzy beztroskiej zabawy, sportów wodnych oraz aktywnej turystyki. Kurort przyciąga miłośników kajakarstwa, wioślarstwa czy narciarstwa wodnego oraz motorowodniaków i żeglarzy. Oddalając się od gwarych plaż i bulwarów, możemy jednak odkryć jego drugie oblicze. Miasto jest równocześnie ważnym uzdrowiskiem słynącym z pięknego położenia wśród lasów Puszczy Augustowskiej oraz malowniczych jezior: Sajno, Necko, Rospuda, Białe i Studzieniczne.

Dzisiaj Augustów jest niekwestionowaną letnią stolicą województwa podlaskiego. Ściągają tu amatorzy beztroskiej zabawy, sportów wodnych oraz aktywnej turystyki. Kurort przyciąga miłośników kajakarstwa, wioślarstwa czy narciarstwa wodnego oraz motorowodniaków i żeglarzy. Oddalając się od gwarych plaż i bulwarów, możemy jednak odkryć jego drugie oblicze. Miasto jest równocześnie ważnym uzdrowiskiem słynącym z pięknego położenia wśród lasów Puszczy Augustowskiej oraz malowniczych jezior: Sajno, Necko, Rospuda, Białe i Studzieniczne.

Centralnym punktem miasteczka jest **Rynek Zygmunta Augusta** wytyczony w 1550 roku przez słynnego architekta Joba Bretfusa. Obecnie zajmuje go założony w połowie XIX wieku park zwany **Ogrodem Saskim**. W 450 rocznicę

nadania praw miejskich ustawiono tu pomnik założyciela miasta – dziś ostatni z Jagiellonów dumnie spogląda na Augustów z wysokości kolumny królewskiej. Przy Rynku znajduje się **Centrum Informacji Turystycznej** (nieдоступne dla osób z niepełnosprawnością ruchową z racji stromych schodów). Kamienice wokół placu pochodzą głównie z XIX wieku. Najłynniejsza i najstarsza z nich, zwana **Domem Napoleona**, powstała w 1800 roku. Cesarz Francuzów rzeczywiście nocował tu 8 grudnia 1812 roku.

W Augustowie warto również zobaczyć **rondo H. Marconiego** – słynnego architekta, który przed 1830 rokiem projektował regulację i przebudowę miasta. Z szeroko zakrojonych planów udało się zrealizować jedynie wytyczenie Nowego Rynku (czyli obecnego ronda) i wzniesienie budynku Starej Poczty. Resztę prac przerwał wybuch Powstania Listopadowego. Stałym punktem wycieczek jest też wizyta w **Bazylice Mniejszej Najświętszego Serca Jezusowego** wzniesionej na początku XX wieku (do wnętrza świątyni prowadzi podjazd). Będąc w Augustowie, koniecznie trzeba odbyć spacer po bulwarach i **ulicy Mostowej**, którą onegdaj prowadził szlak grodzieński. Obowiązkowym punktem wycieczki jest restauracja **„Albatros”** rozstawiona przez piosenkę Siedem dziewcząt z Albatrosa Janusza Laskowskiego. Od niedawna rzewnie wspomnianą w tym utworze Beata ma przy wejściu do restauracji swoją ławeczkę, a tłumy turystów chętnie robią sobie zdjęcia z jej odlaną z brązu figurą. Ulicą Mostową dochodzi się do rozlewisk Netty, a skręcając w prawo, można kontynuować spacer pięknym nadrzecznym bulwarem, pełnym kawiarni i restauracji.

Dalej znajduje się **Port Żeglugi Augustowskiej**, z którego wypływają statki pasażerskie w rejsy po okolicznych jeziorach. Wielką popularnością cieszy się wodny Szlak Papieski, który pozwala podążać śladami Jana Pawła II do **Studzienicznej**. Podczas pielgrzymki w 1999 roku Karol Wojtyła pokonał tę trasę na statku „Serwy”. Obecnie turyści mogą wybrać nowocześniejsze jednostki, które są w pełni przystosowane do obsługi osób na wózkach (posiadają dostosowane toalety i odpowiednie pochylnie).

Studzieniczna do lat 70. ubiegłego wieku była odrębną wsią. Dziś formalnie znajduje się w granicach Augustowa. Wielką atrakcją pielgrzymkowo-turystyczną stanowi **Sanktuarium Matki Bożej Studzieniczańskiej** leżące na półwyspie i kilku wysepkach w odległości około 10 km od centrum miasta. Na początku XVIII wieku powstała w tym miejscu pustelnia, w której zamieszkał mnich z klasztoru kamedułów w pobliskich Wigrach. Następnie samotności szukał tu pobożny Wincenty Murawski, były oficer. Wśród okolicznej ludności zasłynął jako doskonały zielarz. Szybko okazało się również, że woda ze studni, którą wykopał na mniejszej z wysp, miała właściwości lecznicze. Pomagała szczególnie w chorobach oczu. Od tej właśnie studni pochodzi nazwa jeziora oraz miejscowości.

Sercem sanktuarium jest neoklasycystyczna **kaplica pw. Najświętszej Marii Panny**, gdzie przechowywany jest słynący z cudów XVIII-wieczny **wizerunek Matki Bożej**. Obraz ten został koronowany w 1995 roku, a cztery lata później modlił się przed nim polski papież. Na pamiątkę wizyty Jana Pawła II wzniesiono w Studzienicznej jego pomnik. Widnieją na nim słynne słowa, które Karol Wojtyła wygłosił do czekających na niego wiernych: „Byłem tutaj wiele razy, ale jako papież po raz pierwszy i chyba ostatni”.

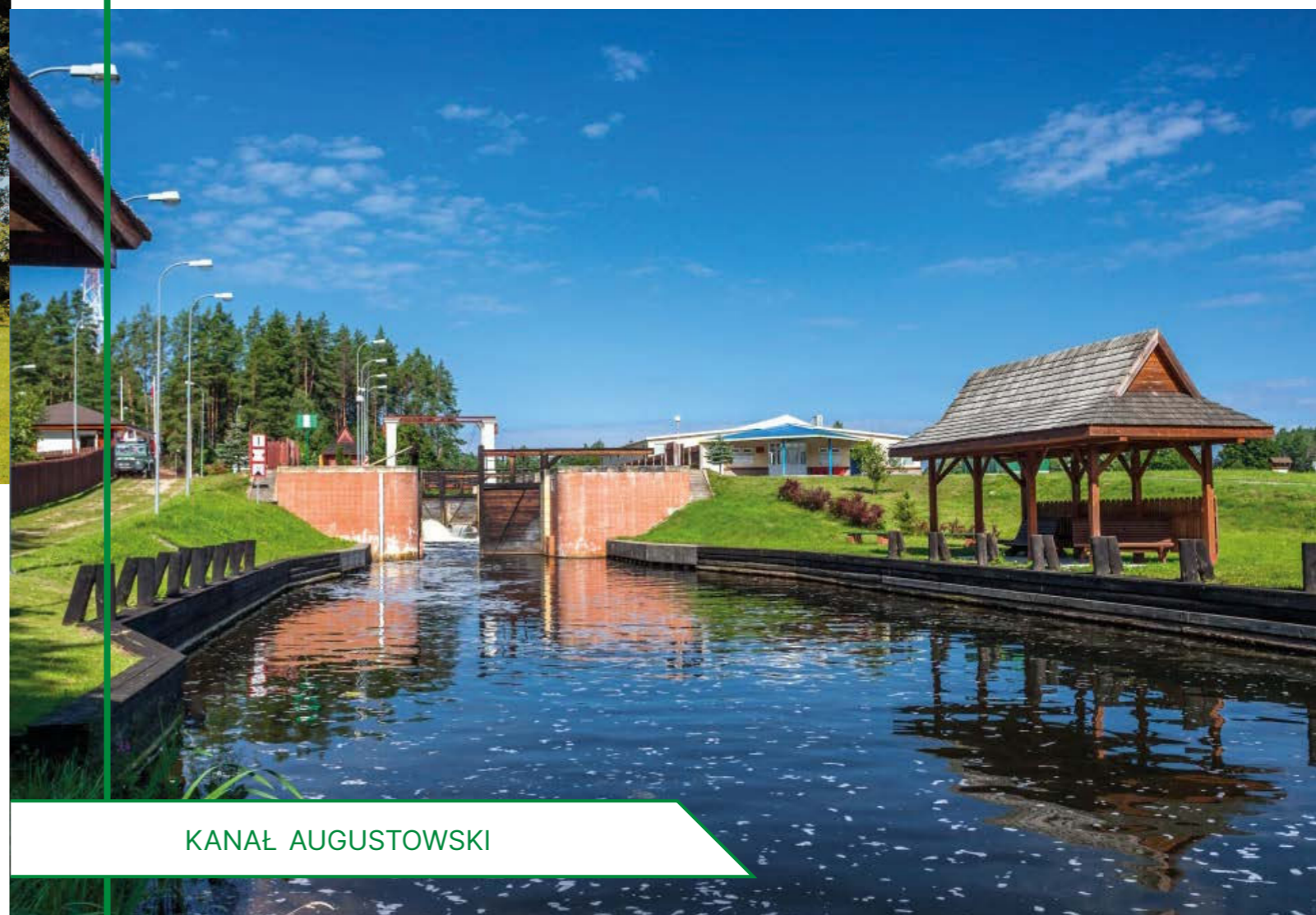
SANKTUARIUM MATKI BOŻEJ STUDZIENICZAŃSKIEJ

W Studzienicznej można również zobaczyć drewniany **kościół pw. Matki Boskiej Szkaplerznej** z 1847 roku. Wnętrze świątyni zostało urządzone przez ludowych artystów, którzy wykorzystali w tym celu drewno i jelenie rogi. Warto także zatrzymać się przy kamiennym posągu św. Jana Nepomucena oraz przy pomnikowym dębie szypułkowym liczącym około 500 lat. Być może jest on ostatnim świadkiem istnienia wcześniej w tym miejscu świątyni pogańskiej, o której wspominają lokalne legendy. Odwiedzający sanktuarium studzieniczańskie poruszają się po naturalnym podłożu, co może sprawić problem osobom z dysfunkcjami ruchu. Dostanie się do wnętrza świątyni ułatwiają podjazdy.

KANAŁ AUGUSTOWSKI

Kanał Augustowski został zbudowany w latach 1824-1838, a jego uroczyste otwarcie nastąpiło w 1839 roku. Była to największa inwestycja na ziemiach polskich w pierwszej połowie XIX wieku. Powstała w konsekwencji wojny celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Prusami. Utrudniony dostęp do Bałtyku skierował uwagę polskich i rosyjskich władz na możliwość wykorzystania wodnego transportu śródlądowego w szerszym zakresie. Aby móc dotrzeć szlakiem żeglownym do Bałtyku z ominięciem pruskiego Gdańska, zdecydowano się na połączenie Wisły (poprzez Narew i Biebrzę) z Niemnem. Za projekt przedsięwzięcia oraz jego urzeczywistnienie odpowiadał gen. Ignacy Prądzyński.

Okoliczności realizacji tej wielkiej inwestycji przybliży Dział Historii Kanału **Augustowskiego** będący częścią **Muzeum Ziemi Augustowskiej**. Instytucja ma siedzibę w zabytkowym, drewnianym dworze pochodzącym z 1829 roku, w którym pierwotnie funkcjonował Zarząd Portu w Augustowie. Osoby z dysfunkcją wzroku mogą skorzystać z audioprzewodników. Do siedziby muzeum prowadzi podjazd.

KANAŁ AUGUSTOWSKI

Całkowita długość Kanału wynosi 101,2 km. Znajduje się on obecnie na terytorium dwóch państw: Polski oraz Białorusi. Wybudowano na nim 18 śluz, z czego 14 możemy podziwiać po polskiej stronie granicy. Wygląd zbliżony do pierwotnego zachowało 9 z nich. Większość śluz posiada jedną komorę, ale w **Paniewie** znajduje się konstrukcja dwukomorowa, natomiast w **Niemnowie** na Białorusi – aż czterokomorowa. Stopień skomplikowania projektów śluz wynikał z różnic poziomów wód pomiędzy poszczególnymi zbiornikami, które znalazły się na trasie Kanału. Najmniejszy spadek wynosi obecnie 0,8 m, a największy – prawie 10 m.

Mimo upływu czasu i wielu zniszczeń wojennych obiekt zachował pierwotny wygląd. Przetrwali też wiele oryginalnych urządzeń, teraz już zabytkowych. Przykładowo śluzowi otwierają luki wrót, podnosząc zastawki ręcznymi lewarkami, tak jak działo się to w XIX wieku. Dzięki walorom historycznym i przyrodniczym Kanał Augustowski, w połączeniu z rzeką Czarną Hańczę, jest jednym z najbardziej znanych szlaków kajakowych w Polsce. Żeglują po nim także statki pasażerskie. Jako unikatowy zabytek techniki został wciągnięty na prestiżową listę polskich Pomników Historii, trwają również starania o wpisanie go na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

RAJGRÓD

Najstarsze wzmianki o grodzie Raj, zbudowanym na wzniesieniu nazywanym dzisiaj **Górami Zamkowymi**, pochodzą z wczesnego średniowiecza. Wskazują one, że miejsce to było siedzibą jednego z plemion jaćwieskich – Zlińców. Przebiegał tędy szlak handlowy prowadzący z Mazowsza w głąb ziem jaćwieskich. Po ostatecznej klęsce walecznych Zlińców tereny te wielokrotnie przechodziły z rąk do rąk - rywalizowali o nie Krzyżacy, Mazowszanie i Litwini. Ostatecznie Rajgród trafił w ręce tych ostatnich i w granicach Wielkiego Księstwa pozostawał do 1569 roku. Na początku XV wieku na terenie dawnego grodziska wzniesiono dwór książęcy, wokół którego rozwijała się osada. Wkrótce otrzymała ona prawa miejskie, a ich potwierdzenie nastąpiło w drugiej połowie XVI wieku. Do rozbiorów Rajgród był miastem królewskim. W okresie zaborów mieszkańcy wielokrotnie chwytały za broń, poczynając od udziału w Insurekcji Kościuszkowskiej. Obecnie miejscowość jest stolicą powiatu.

Wyspa, na której leży Góra Zamkowa, w ciągu wieków przekształciła się w półwysep. Dziś rozciąga się stamtąd malownicza panorama, do punktu widokowego prowadzą jednak strome schody. Miasto jest przepięknie położone nad **Jeziorami Rajgrodzkimi**, które stanowi drugi co do wielkości akwen w województwie podlaskim. Jezioro wyróżnia się rozbudowaną linią brzegową z ciekawie ukształtowanymi, wydłużonymi odnogami i kilkoma wyspami. Cały

kompleks jezior rajgrodzkich (Stackie, Przepiórka i Rajgrodzkie) jest objęty strefą ciszy, co czyni go idealnym miejscem do uprawiania żeglarstwa.

GÓRA ZAMKOWA

W trakcie przebudowy miejscowej bazy żeglarskiej, **Yacht Club „Arcus”** dostosował całą infrastrukturę przystani w Rajgrodzie do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Zakupiono jachty, które są przystosowane do obsługi przez żeglarzy na wózkach. Organizowane są tutaj obozy i kursy żeglarskie. Przez cały sezon, co miesiąc, „Arcus” organizuje zawody dla wszystkich sportowców, także tych z niepełnosprawnościami. Najważniejsze z nich – Regaty o Błękitną Wstęgę Jeziora Rajgrodzkiego – odbywają się już od prawie 40 lat.

W Rajgrodzie warto również zobaczyć neogotycki **kościół pw. Narodzenia NMP** z początku XX wieku (do jego wnętrza prowadzi podjazd zlokalizowany przy głównym wejściu oraz pozbawione stopni boczne drzwi).

GRAJEWO

Pierwsza wzmianka o mazowieckiej wsi książęcej Graywa, późniejszym Grajewie, pochodzi z 1426 roku. Prawa miejskie w 1540 roku nadał jej król Zygmunt Stary. Najsilniejszy impuls do rozwoju miejscowości nastąpił jednak znacznie później, bo w XIX wieku, kiedy to miasto przecięły nowe, ważne szlaki komunikacyjne – Trakt Kowieński, a następnie linia kolejowa. Grajewo jako ostatnia stacja w Cesarstwie Rosyjskim przed granicą z Prusami przyciągało wielu kupców i przedsiębiorców, którzy przyczynili się do rozkwitu miasteczka.

Dziś miejscowość ta znana jest jako duże centrum przemysłu mleczarskiego. Nic dziwnego zatem, że istnieje tu jedyne w Polsce **Muzeum Mleka**. Instytucja przedstawia dzieje mleczarstwa i rolę, jaką nabiał odgrywał przez wieki w diecie człowieka. W nowoczesny sposób pokazuje, czym jest mleko i jak powstaje. Twórcy obiektu zadbali o dostosowanie go do potrzeb osób z niepełnosprawnościami: są tu podjazdy, dostosowane toalety oraz winda. Prezentowane ekspozycje zostały zaaranżowane w sposób umożliwiający swobodne poruszanie się osób na wózkach.

W Grajewie warto także zwiedzić neogotycki **kościół Trójcy Przenajświętszej** wzniesiony w drugiej połowie XIX wieku (zaopatrzonego w podjazd) oraz zabytkowy **budynek dawnego dworca kolejowego**.

MUZEUM MLEKA W GRAJEWIE

DOLINA BIEBRZY

Biebrza jest jedną z ostatnich nieuregulowanych rzek w Europie. Jej długość wynosi 165 km, natomiast jej nazwa pochodzi prawdopodobnie od żyjących tu licznie bobrów. Biebrza swój początek bierze w okolicach Nowego Dworu wśród Wzgórz Sokólskich, a uchodzi do Narwi niedaleko Wizny. Przez Kanał Augustowski łączy się z Niemnem. Ma charakter rzeki nizinnej, leniwie

meandrującej, z licznymi tajemniczymi starorzeczami. Na całej swej długości płynie rozległą pradoliną, która ma największą w Polsce pojemność retencyjną. Do niedawna było to szczególnie ważne w czasie wiosennych roztopów, gdy rzeka tworzyła ogromne rozlewiska gromadzące więcej wody niż najpotężniejsze zapory na Wiśle. Dziś, w dobie postępujących zmian klimatycznych podkreśla się, że biebrzańskie bagna nie tylko zatrzymują wodę zapobiegając suszom, ale również magazynują olbrzymie ilości gazów cieplarnianych. Obszary podmokłe, choć często niedoceniane, pełnią kluczową rolę w procesie zatrzymywania dwutlenku węgla, dlatego tak ważne jest, aby nie dopuścić do ich osuszenia.

BIEBRZA

Ochronę cennych ekosystemów biebrzańskich rozpoczęto już w dwudziestoleciu międzywojennym, tworząc rezerваты przyrody. Sam **Biebrzański Park Narodowy** powstał w 1993 roku. Obejmuje on powierzchnię 59 223 ha, co czyni go największym parkiem w Polsce. Ponad 40% jego obszaru stanowią bagna i torfowiska Doliny Biebrzy, pozostała część to głównie tereny leśne. Nienaruszone działalnością człowieka torfowiska i tereny bagienne są unikalne na skalę europejską. Stanowią jedną z ostatnich dużych enklaw bioróżnorodności na kontynencie.

BbPN znany jest przede wszystkim jako ostoja ptaków. Jak dotąd w Parku zaobserwowano 298 gatunków, w tym około 198 gatunków lęgowych, czyli

takich, które właśnie nad Biebrzą zakładają swoje gniazda. Wiosną, gdy rzeka występuje z brzegów, na rozlewiskach pojawiają się stada liczące setki tysięcy osobników powracających ze swych dalekich wędrówek. Dolina jest rajem dla migrujących siewkowców, gęsi, kaczek i żurawi. Występują tu gatunki rzadkie i ginące, m.in.: orlik grubodzioby, cietrzew, dubelt i wodniczka. Dlatego biebrzańskie bagna zostały uznane przez BirdLife International za ostoję ptaków o randze światowej. BbPN znajduje się również na liście obszarów Konwencji Ramsarskiej. Symbolem Parku jest batalion, który zatrzymuje się tutaj podczas przelotów z zimowisk w Afryce na letnie siedliska w arktycznych obszarach tundry. Właśnie nad Biebrzą można podziwiać jego spektakularne toki, czyli rytualne walki godowe.

Bogactwo przyrodnicze Biebrzańskiego Parku Narodowego jest imponujące. Na florę Parku składa się ponad tysiąc gatunków roślin naczyniowych i około 220 gatunków porostów. Świat zwierzęcy reprezentuje natomiast prawie 3,5 tysiąca gatunków bezkręgowców, 36 gatunków ryb, 5 gatunków gadów i 12 gatunków płazów. Liczni są także przedstawiciele ssaków (48 gatunków), spośród których należy przede wszystkim wymienić łosie. Właśnie nad Biebrzą, na Czerwonym Bagnie, ostatnie kilkanaście sztuk polskich łosi zdołało przetrwać okres II wojny światowej. Kolejne załamanie populacji nastąpiło w latach 90. XX wieku w wyniku nadmiernych odstrzałów prowadzonych przez myśliwych. Dziś żyjące w dolinie łosie (około 600 sztuk) stanowią duży odsetek krajowej populacji. Niestety myśliwi wciąż domagają się zniesienia moratorium na ich odstrzał. W BbPN doskonale czują się także wilki, jenoty, rysie, bobry i wydry.

Biebrzański Park Narodowy co roku przyciąga tysiące turystów z kraju i zagranicy. Stanowi prawdziwą mekkę dla ornitologów z całego świata. Jego wartość jest niepodważalna i właśnie z racji owych walorów nie wszystkie miejsca są dostępne dla zwiedzających o specjalnych potrzebach. Chodzi tu w dużym stopniu o to, by priorytetem pozostawała ochrona przyrody, a nie rozbudowa infrastruktury turystycznej.

Zwiedzanie Parku warto rozpocząć od wizyty w **Centrum Edukacji i Zarządzania BPN w Osowcu-Twierdzy** – jest to budynek przystosowany do obsługi osób z niepełnosprawnościami (posiada podjazd, szerokie drzwi wejściowe, toaletę przystosowaną do potrzeb osób z dysfunkcjami ruchu). Można tu zasięgnąć informacji turystycznej oraz zaopatrzyć się w mapy i pamiątki. Warto również zajrzeć do sali muzealnej, gdzie prezentowane są zwierzęta zamieszkujące biebrzańskie bagna. Z myślą o osobach niewidomych wytyczono w niej linie prowadzące i pola uwagi. Opisy eksponatów oraz mapy Parku sporządzono również w alfabecie Braille'a. Wystawę można także zwiedzić z audioprzewodnikiem.

Na terenie BbPN znajduje się sieć szlaków turystycznych oraz 15 ścieżek edukacyjnych. Turyści z niepełnosprawnością ruchową najłatwiej dotrą w najciekawsze miejsca, korzystając z tras, na których ułożono drewniane pomosty. Może to jednak wymagać pomocy osoby towarzyszącej. Około 2 km od głównej siedziby parku, tuż przy szosie Białystok-Ełk, rozpoczyna się **ścieżka przyrodnicza „Kładka”** o długości prawie kilometra, która prowadzi poprzez typowe dla bagien ekosystemy. Obserwacje przyrodnicze ułatwiają dwa pomosty widokowe oraz wieża (nieдоступna dla osób poruszających się na wózkach). Wzdłuż ścieżki ustawiono tablice informacyjne.

Jadąc tzw. **Carską Drogą**, która wiedzie z Laskowca do Goniądza, można podziwiać ols bagienny. Tworzy on tutaj duży kompleks, łatwy do oglądania również z szosy. Często zdarza się, że pomiędzy drzew na asfalt wychodzą łosie. Na Carskiej Drodze nikogo nie dziwią ani same zwierzęta, ani jadące wolniutko samochody, których pasażerowie z nadzieją lustrują pobocze. Za olsem rozciąga się ogromna przestrzeń Bagna Ławki, gdzie Biebrzański Park Narodowy prowadzi aktywną formę ochrony przyrody polegającą na wykaszaniu. Zabiegom ochronnym poddane jest ponad 1000 ha bagien, a dzięki prowadzonym pracom częstymi gośćmi są tu bataliony, rycyki i kuliki. Bezkrzesne turzycowiska bagna niskiego i ich mieszkańców można podziwiać z pomostu na końcu ścieżki „Długa Luka”. Słynna kładka ma 400 m długości i znajduje się w połowie drogi pomiędzy wsiami Laskowiec oraz Dobarz.

Około 4 km od Ieśniczówki Grzędy rozpoczyna się **ścieżka edukacyjna „Czerwone Bagno”**. Kładka ma długość około kilometra i kończy się platformą widokową usytuowaną na obszarze ochrony ścisłej, który dalej nie jest już udostępniany turystom. Można tu obserwować roślinność borów bagiennych i olsów oraz procesy naturalnej sukcesji. Dla osób na wózkach dostępny jest również początkowy fragment **ścieżki edukacyjnej „Wydry”** o długości prawie 200 m. Od Ieśniczówki Grzędy do Nowego Świata (8 km) istnieje możliwość przejazdu samochodem pod opieką osoby posiadającej zezwolenie na wykonywanie usług przewodnickich na terenie BbPN, robiąc przystanki na spacer wyżej wymienionymi ścieżkami.

Warto również pokonać autem fragment szlaku niebieskiego z Dolistowa do Jagłowa. Drewniany most w Dolistowie został wybudowany znacznie powyżej poziomu doliny Biebrzy. Rozciąga się z niego szeroka panorama na biebrzańskie łąki. Jadąc drogą, poruszamy się wzdłuż koryta meandrującej rzeki. Wiosną można tu podziwiać tysiące ptaków wodno-błotnych, a przez cały rok – liczne ślady działalności bobrów. W mijanym po drodze Dębowie znajduje się pierwsza śluza Kanału Augustowskiego łączącego Biebrzę z Niemnem. Nie brakuje tu kajakarzy, którzy pragną poznać uroki biebrzańskiej przyrody, więc jest duża szansa, by z góry zobaczyć, jak wygląda śluzowanie.

W Basenie Górnym Biebrzy częściowo dostępna jest **ścieżka edukacyjna „Szuszalewo”**. Pierwsze 2 km trasy przebiegają po drewnianych pomostach, jednak ostatnie 500 m wiedzie piaszczystą drogą. Ścieżka pozwala podziwiać malownicze torfowiska niskie. Znajduje się tu również ostoja wodniczki, wpisanej na czerwoną listę zwierząt ginących i zagrożonych, którą podobno można usłyszeć już po przejściu kilkuset metrów kładki.

Po wędrówkach ścieżkami edukacyjnymi warto udać się do Burzyna, gdzie znajduje się świetny punkt widokowy. Z wysokiego brzegu rzeki rozciąga się rozległa panorama Doliny Biebrzy, która w tym miejscu ma szerokość około 10 km. Można tam dojechać samochodem.

MUZEUM TWIERDZY OSOWIEC

W zwężeniu doliny Biebrzy wśród bagien do dziś znajduje się potężna, złożona z czterech fortów **Twierdza Osowiec**. Jej budowa, przeprowadzona z iście rosyjskim rozmachem, trwała od 1882 do 1915 roku i była ogromną inwestycją. Twierdza okazała się warta włożonych w nią pieniędzy – w czasie I wojny światowej wszelkie próby jej zdobycia, nawet ta z użyciem gazów bojowych, skończyły się dla Niemców kompletnym fiaskiem. Dzisiaj turystów do tego miejsca przyciąga sława niezdobytej fortyfikacji oraz związane z nią legendy.

TWIERDZA OSOWIEC

Obecnie w twierdzy mieści się siedziba jednostki wojskowej. Na jej terenie działa **Muzeum Twierdzy Osowiec**, które udostępnia zwiedzającym część długich podziemnych korytarzy pierwszego fortu. Placówka posiada także zbiór militariów, które są eksponowane wewnątrz historycznych koszar oraz

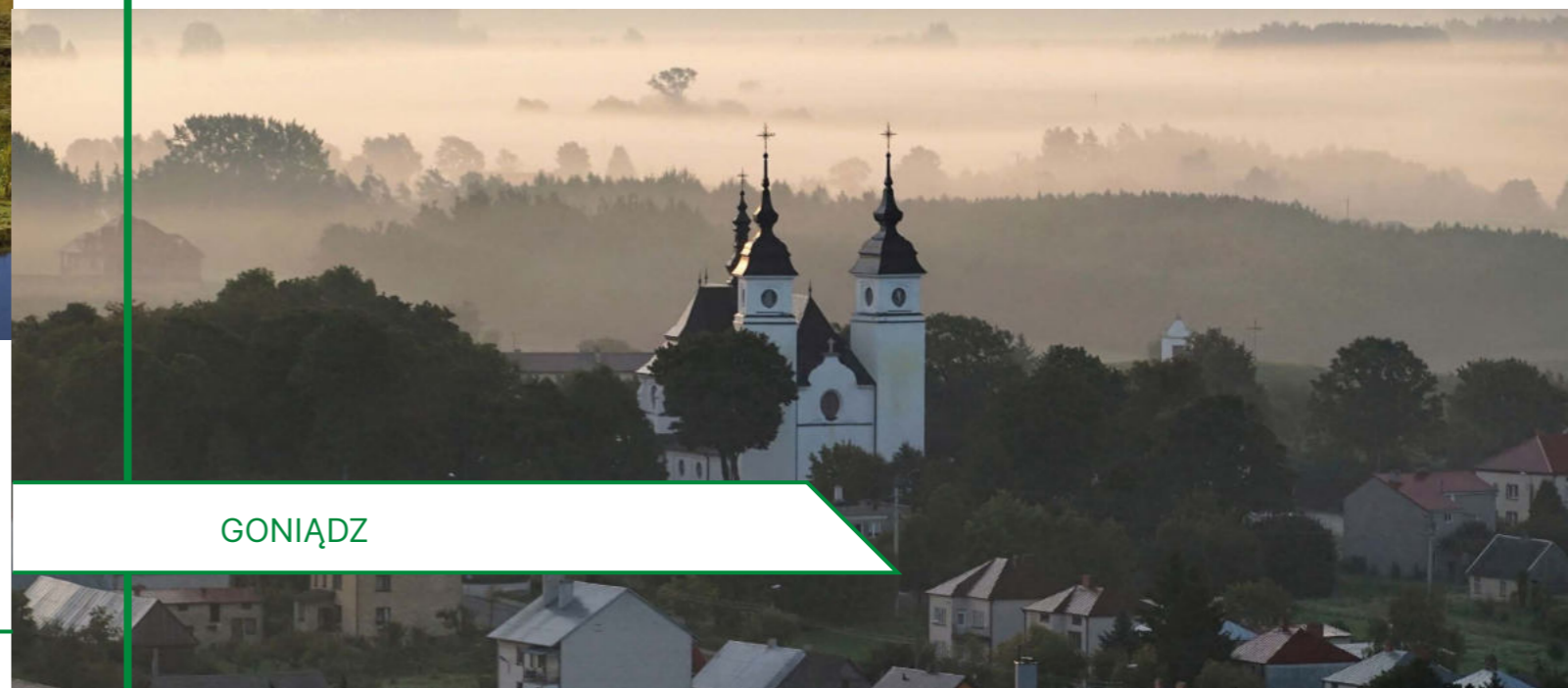
na pobliskim placu. Zwiedzanie odbywa się wyłącznie z przewodnikiem. Osoby poruszające się na wózkach nie mają możliwości zwiedzenia muzeum. Instytucja odmawia także wstępu psom asystentom.

GONIĄDZ

Usytuowany dokładnie pośrodku nadbiebrzańskiej krainy Goniądz stanowi doskonały punkt wypadowy na teren całej doliny. Dziś jego położenie doceniają przede wszystkim turyści, zaś w minionych wiekach miejsce to kusilo ze względów strategicznych. W XIV i XV stuleciu Goniądz był przedmiotem licznych sporów i walk pomiędzy książętami mazowieckimi a Litwą, jako że posiadanie miasteczka dawało możliwość sprawowania kontroli nad kluczową przeprawą na Biebrzy. Natomiast przyległe, bogate puszcze przyciągały lubujących się w łowach władców z Władysławem Jagiełłą na czele.

Prawa miejskie Goniądz uzyskał w 1547 roku. Przez długi czas znajdował się tu ważny port rzeczny – z północnego Podlaskiego spławiano produkty leśne i rolne Biebrzą, Narwią i Wisłą aż do Gdańska. Po wojnach szwedzkich miasto podupadło i dopiero budowa linii kolejowej Brześć–Grajewo ożywiło jego gospodarkę.

Do dziś w Goniądzu zachował się charakterystyczny **pierwotny układ urbanistyczny** – czworoboczny rynek z odchodzącymi od niego sześcioma ulicami, który został wytyczony w XVI wieku. Najciekawszym zabytkiem miasteczka jest **kościół pw. św. Agnieszki**. Neobarokowa świątynia została wzniesiona w latach 20. XX wieku według projektu wybitnego architekta Oskara Sosnowskiego. Oczywiście historia parafii jest znacznie dłuższa – sięga pierwszej połowy XV stulecia. Najstarszą goniądzką świątynię ufundował wielki książę litewski Witold. Turystom z niepełnosprawnością ruchową zwiedzenie kościoła ułatwi podjazd zlokalizowany przy bocznym wejściu po lewej stronie.

GONIĄDZ

Goniądz słynie z malowniczego położenia. Został lokowany na wysokiej skarpie, z której rozciąga się wspaniała panorama na biebrzańskie rozlewiska. Można ją podziwiać z punktu widokowego usytuowanego w centrum miasta, w sąsiedztwie Gminnego Ośrodka Kultury. Obiekt jest przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową.

SUCHOWOLA

Suchowola powstała w XVI wieku w ramach prowadzonej przez królową Bonę pomiary włócznej. Pozostawała wsią aż do XVIII stulecia – prawa miejskie uzyskała w 1777 roku. Dwa lata wcześniej nadworny kartograf króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, Szymon Sobiekrajski, wyliczył, że w Suchowoli przecinają się linie pomiędzy skrajnymi punktami kontynentu i ogłosił miasteczko **geometrycznym środkiem Europy**. W centrum miejscowości ustawiono pomnik w formie głazu, który o tym przypomina. Tuż obok znajduje się najważniejszy zabytek Suchowoli – kościół pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła, który został wzniesiony w drugiej połowie XIX wieku według projektu Jakuba Fordona (do wnętrza świątyni prowadzi podjazd, pewną przeszkodą może stanowić próg drzwiowy). Metalowa konstrukcja wznosząca się w pobliżu to **„łuk papieski”**, który był elementem białostockiego ołtarza w czasie pielgrzymki Jana Pawła II w 1991 roku. Najstynniejszą postacią związaną z Suchowolą był **błogosławiony ks. Jerzy Popiełuszko**. Późniejszy kapelan Solidarności wychował się w pobliskiej wsi Okopy. W Suchowoli, przy parafii pw. św. Apostołów Piotra i Pawła, znajduje się poświęcona mu **Izba Pamięci**, do której prowadzi wygodny podjazd.

GEOGRAFICZNY ŚRODEK EUROPY

W Suchowoli warto odwiedzić **Centrum Trzech Kultur**. Zaaranżowano w nim wystawę dotyczącą dawnych gospodarzy miasteczka, w którym od wieków żyli obok siebie Polacy, Tatarzy i Żydzi. Dzisiejsi mieszkańcy z dumą odwołują się do wielokulturowej spuścizny minionych pokoleń. W Centrum działa również informacja turystyczna. Jest ona usytuowana na parterze i bez problemów dostępna dla wszystkich potrzebujących, natomiast wspomniana wystawa znajduje się na piętrze, na które prowadzą tylko schody. W punkcie informacji można bezpłatnie wypożyczyć audioprzewodniki po centrum miasteczka.

Podróżując po tej krainie, warto odwiedzić również wiele innych miejscowości. Leżący przy trasie do Białegostoku Sztabin ma fascynującą historię związaną z rewolucyjną na owe czasy działalnością gospodarczo-społeczną hrabiego Karola Brzostowskiego. W Kamiennej Starej znajduje się najstarsza drewniana świątynia Podlasia – kościół pw. św. Anny (jego wnętrze jest niestety trudno dostępne dla turystów na wózkach, ponieważ prowadzi do niego kilka schodków). Wielu turystów przyciągają także podlaskie sanktuaria w Krypnie i Różanymstoku (obydwa dostępne dla osób z dysfunkcjami ruchu).

CENTRUM TRZECH KULTUR

PROPOZYCJE WYCIECZEK JEDNODNIOWYCH – ZIEMIA AUGUSTOWSKA I DOLINA BIEBRZY

Rodzinnie

Wycieczkę rozpocznij w Augustowie, gdzie wielką frajdą będzie sfotografowanie się na ławeczce ze słynną Beatą z Albatrosa, a także spacer bulwami nadrzecznymi i po ogromnym molo na jeziorze Necko. Nieopodal molo znajduje się park linowy dla dzieci spragnionych emocjonujących wspinaczek (2-3 godziny).

Następnie zaplanuj rejs statkiem Żeglugi Augustowskiej lub innego armatora po augustowskich jeziorach i Kanale Augustowskim (od 1 do 3 godzin w zależności od wybranej trasy). Możesz również wybrać przejazd do Rajgrodu, gdzie można albo spędzić czas na plaży i placu zabaw u stóp Góry Zamkowej, albo pożeglować jednym z jachtów po jeziorze Rajgrodzkim (od 1 do 3 godzin).

Na zakończenie nie lada gratka dla dużych i małych: wizyta w Centrum Tradycji Mleczarstwa – Muzeum Mleka w Grajewie. Tutaj poza poznaniem mnóstwa ciekawostek o najpopularniejszym białym napoju, masz okazję zdobyć wyjątkowe doświadczenie – nauczyć się doić krowę.

Przyrodniczo

Dzień rozpocznij od wizyty w Centrum Edukacji i Zarządzania Biebrzańskiego Parku Narodowego, gdzie zdobędziesz przydatne informacje organizacyjne dotyczące wizyty w parku i obejrzyj małą wystawę przyrodniczą. Stamtąd wybierz się na ścieżkę przyrodniczą „Kładka” (2 godziny).

Następnie, w zależności od czasu, którym dysponujesz, możesz:

1 rozpocząć eksplorację Dolnego Basenu Biebrzy po tzw. Carskiej Drodze, odbijając na ścieżki „Barwik” oraz „Długa Luka” i kończąc na podziwianiu pięknej panoramy Biebrzy w miejscowości Burzyn (3-4 godziny)

2 udać się w górę Biebrzy, by zajrzeć do Dolistowa oraz przejechać wzdłuż meandrującej rzeki do Dębowa, a wyprawę zakończyć spacerem po fragmencie ścieżki przyrodniczej „Szuszalewo” (2-3 godziny)

3 przejechać na ścieżki przyrodnicze „Czerwone Bagno” i „Wydmy” w obrębie Ochronnym Grzędy Biebrzańskiego Parku Narodowego (3-4 godziny).

Kulturowo

Ziemia Augustowska obfituje w tajemnicze miejsca otoczone naturą. Koniecznie trzeba się wybrać zatem do urokliwie położonego Sanktuarium Matki Boskiej Studzieniczańskiej. Można tam dopłynąć statkiem Żeglugi Augustowskiej, pokonując przy tym fragment tzw. Szlaku Papieskiego (2-3 godziny). Następnie poznaj okoliczności budowy jednego z największych przedsięwzięć hydrotechnicznych na ziemiach polskich i odwiedź Dział Historii Kanału Augustowskiego w Augustowie (1 godzina).

W Lipsku należy obejrzeć wyjątkowe Muzeum Lipskiej Pisanki z niesamowitymi przykładami sztuki pisankarskiej, przede wszystkim stylu batikowego (1 godzina).

Warto również zajechać do położonych niedaleko Lipska Kamiennej Starej z najstarszym drewnianym kościołem na Podlasiu oraz do sanktuarium Matki Boskiej Różanostockiej (2 godziny).

Dobrym zakończeniem dnia będzie wizyta w Suchowoli, słynnym XVIII-wiecznym „geograficznym środkiem Europy”, w której odnajdziesz ślady trzech kultur współtworzących tę miejscowość: pamiątki związane z urodzonym niedaleko ks. Jerzym Popiełuszką, muzułmański meczet, dawne żydowskie kamienice i synagogę. Współistnienie tych grup społecznych w Suchowoli dokumentuje ciekawe Centrum Trzech Kultur (2 godziny).

INFORMATOR

INFORMACJA TURYSTYCZNA

Centrum Informacji Turystycznej w Augustowie

Rynek Zygmunta Augusta 19

16-300 Augustów

(+48) 511 181 848

www.augustow.pl

Punkt Informacji turystycznej Biebrzańskiego Parku Narodowego

Osowiec-Twierdza 8

19-110 Goniądz

(+48) 85 738 30 33

www.biebrza.org.pl

Punkt Informacji Turystycznej „Dolina Biebrzy”

Wroceń 44
19-110 Goniądz
(+48) 85 738 39 26

Punkt Informacji Turystycznej w Grajewie

ul. Konstytucji 3 Maja 36
19-200 Grajewo
(+48) 86 262 10 67
www.grajewo.pl

Centrum Informacji Turystycznej w Płaskiej

Płaska 57A
16-326 Płaska
(+48) 722 040 565
www.plaska.pl

Punkt Informacji Turystycznej Janewiczówka

Kopiec 7
16-310 Sztabin
(+48) 509 780 431
www.janewiczowka.pl

PIT Ośrodek Wypoczynkowy Biebrza 24

ul. Polna 50
16-310 Sztabin
(+48) 603 225 100
www.biebrza24.pl

OBIEKTY

Augustów

Bazylika Mniejsza Najświętszego

Serca Jezusowego (patrz s.38)

ul. Ks. Skorupki 4
16-300 Augustów
(+48) 87 644 77 38

Dział Historii Kanału Augustowskiego Muzeum

Ziemi Augustowskiej (patrz s.40)

ul. 29 Listopada 5a
16-300 Augustów
(+48) 87 643 23 60
(+48) 87 643 27 54 (poza sezonem)
www.apk.augustow.pl

Sanktuarium Matki Bożej Studzieniczańskiej

w Studzienicznej (patrz s.38)

Studzieniczna 10
16-301 Augustów
(+48) 87 643 31 43
www.sanktuarium-studzieniczna.pl

Goniądz

Kościół pw. Św. Agnieszki (patrz s.48)

ul. Mickiewicza 15
19-110 Goniądz
(+48) 85 738 00 63
www.goniazd.archibial.pl

Grajewo

Kościół Trójcy Przenajświętszej (patrz s.43)

ul. Kopernika 2
19-200 Grajewo
(+48) 86 272 28 53

Kamienna Stara

Kaplica pw. Św. Anny

ul. Kościelna 8
16-200 Kamienna Stara
(+48) 85 712 10 73

Krypno

Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia

Krypno Kościelne 29
19-111 Krypno Kościelne
(+48) 85 716 91 32
www.krypno.archibial.pl

Oswiec - Twierdza

Centrum Edukacji i Zarządzania BPN (patrz s.45)

Oswiec-Twierdza 8
19-110 Goniądz
(+48) 85 738 06 20
www.biebrza.org.pl

Muzeum Twierdzy Oswiec (patrz s.47)

Oswiec-Twierdza 8
19-110 Goniądz
(+48) 600 941 954
www.biebrza.org.pl

Rajgród

Integracyjny Ośrodek Żeglarski w Rajgrodzie

(patrz s.42)
ul. Szkolna 7a
19-206 Rajgród
(+48) 664 358 073 (bosman)
www.ycarcus.pl

Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny

(patrz s.42)
ul. Piaski 2
19-206 Rajgród
(+48) 86 272 14 18
www.rajgrad.diecezja.elk.pl

Różanystok

Sanktuarium Maryjne (patrz s.50)

Różanystok 16
16-200 Dąbrowa Białostocka
(+48) 85 712 80 08
www.rozanystok.pl

Suchowola

Centrum Trzech Kultur

(patrz s.50)
Plac Kościuszki 5D
16-150 Suchowola
(+48) 607 970 213
www.facebook.com/centrumtrzechkultur

Izba Pamięci ks. Jerzego Popiełuszki

(patrz s.49)
Plac Kościuszki 3
16-150 Suchowola
(+48) 85 712 41 28
www.suchowola.archibial.pl

Kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła

(patrz s.49)
Plac Kościuszki 3
16-150 Suchowola
(+48) 85 712 41 28
www.suchowola.archibial.pl

NOCLEGI

Hotel Wojciech***

ul. Wojciech 8
16-300 Augustów
(+48) 87 644 72 37
www.hotelwojciech.pl

Sanatorium Uzdrawiskowe Augustów

Zdrojowa 3/5/7
16-300 Augustów
(+48) 87 629 45 04
www.sanatorium.augustow.pl

Hotel Warszawa**** w Augustowie

ul. Zdrojowa 1
16-300 Augustów
(+48) 87 643 85 00
www.hotelwarszawa.pl

Villa Skomanda

ul. Konwaliowa 2
16-300 Augustów
(+48) 87 643 43 99
www.villaskomanda.pl

Janewiczówka

Kopiec 7
16-310 Sztabin
(+48) 509 780 431
www.janewiczowka.pl

Bartłowizna

Nadbiebrzańska 32
19-110 Goniądz
(+48) 85 738 06 30
www.biebrza.com.pl

ORGANIZACJE REGIONALNE

Augustowska Organizacja Turystyczna

www.augustow.org.pl

Augustowska Organizacja Turystyczna zajmuje się promocją turystyki na terenie powiatu augustowskiego. Jej członkami są samorządy oraz przedsiębiorcy branży turystycznej.

DOLINA NARWI

DOLINA NARWI

Jedna z najdłuższych polskich rzek, Narew, płynie – w przeważającej mierze równoleżnikowo – przez centralną część województwa podlaskiego. Początki swoje bierze w białoruskiej części Puszczy Białowieskiej, a uchodzi do Wisły w województwie mazowieckim, nieopodal Twierdzy Modlin.

Rzeka od wieków stanowiła na wielu odcinkach granicę osadnictwa ludów napływających z północy, wschodu i zachodu. Oddzielała historyczne Mazowsze od ziem na wschodzie zaliczanych do historycznego Podlasia. Na terenie jej zlewni łączyły się i mieszały wpływy wielu kultur oraz tradycji: mazowieckiej, litewskiej, ruskiej, żydowskiej. Dziś na południowym wschodzie województwa przeważają prawosławne wioski z drewnianą zabudową, na zachodzie znajdziemy zaś dawne rzymskokatolickie zaścianki szlacheckie. Jedno z najstarszych podlaskich miasteczek – Suraż – zostało wyjątkowo założone na obu brzegach rzeki, ale do dziś nieprzypadkowo określa się jego części jako „ruską” i „lacką”.

Rzeka Narew była przez wieki ceniona jako doskonały trakt komunikacyjny, transportowy i handlowy. Gospodarcze znaczenie żeglugi rzecznej doceniali książęta mazowieccy i królowie polscy, a rozwój rzecznej spławu nastąpił w epoce Jagiellonów. Późniejsze królewskie potwierdzenia praw o wolności żeglugi i spławu, a także handlu rzecznej, przyczyniły się w znacznym stopniu do rozwoju osad i miast nadnarwiańskich (np. Tykocin był do XIX wieku największym portem rzecznej na Podlasiu).

Narew jest rzeką typowo nizinną o leniwym biegu. Wije się malowniczo licznymi zakolami, a wskutek ciągłych zmian nurtu i koryta powstają łachy oraz starorzecza. Niektóre meandry zarastają, wypełniają się zamierającą roślinnością i zmieniają w torfowiska. Na innych terenach rzeka płynie wieloma korytami jednocześnie, tworząc skomplikowany, splątany układ nazwany „anastomozującym” lub „warkoczowatym”. Wyjątkowy system rzeczny i wynikająca z niego bioróżnorodność sprawiła, że w dwóch miejscach dolina Narwi objęta jest prawną ochroną przyrodniczą jako Narwiański Park Narodowy i Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi.

NARWIAŃSKI PARK NARODOWY – „POLSKA AMAZONIA”

W trosce o ochronę naturalnej bagiennej doliny rzecznej i procesów w niej zachodzących utworzono w 1996 roku **Narwiański Park Narodowy** o powierzchni 6 810 ha i otulinie (strefie ochronnej) zajmującej 15 408 ha. Ze względu na unikalny system rzeczny porównywany z Amazonką,

zabagniona dolina Narwi na odcinku od Suraża do Rzędzian ochrzczona została mianem właśnie „Polskiej Amazonii”. Dzięki okresowym zalewom i trudnej dostępności podmokłego terenu dla zwierząt drapieżnych, Narwiański Park Narodowy jest idealnym terenem na gniazdowanie ptaków – prawdziwym „ptasim rajem”, gdzie występuje około 200 ptasich gatunków, w tym około 150 jako gatunki lęgowe. Symbolem Parku jest drapieżny błotniak stawowy gniazdujący w nadbrzeżnych trzcinach, którego skrzydła przy oblatywaniu terenu układają się w charakterystyczne V.

fot. RobiMy Podróże

Narwiański Park Narodowy to prawdziwy wodny labirynt. Narew jak żyjący organizm tworzy sieć odnóg, równoległych i przecinających się koryt. Zapuścić się w nie to prawdziwa przygoda. Najlepiej popłynąć kajakiem lub tradycyjną łodzią zwaną puchówką, którą steruje się przez odpychanie się od dna tyczką. Dobrze jest wziąć na przewodnika miejscowego flisaka, który zna ten labirynt jak własną kieszeń.

KUROWO

Siedziba NPN mieści się w zabytkowym dworze w Kurowie, który ze względu na wąskie wejście i schodki jest obecnie niedostępny dla osób na wózkach. Dworek położony jest w pięknym parku, przez który przebiega **ścieżka przyrodnicza „Park przydworski”**. Spacerując nią można poznać historię tego miejsca, a także

warunki życia jego mieszkańców. Na trasie ustawiono 8 tablic edukacyjnych o następującej tematyce: historia dworu w Kurowie, zwiastuny wiosny, gniazdo wędrowca (bocian biały), życie pszczół, tradycyjny sad owocowy, drzewa i krzewy, skrzydlaci mieszkańcy parku, klejnoty Narwiańskiego Parku Narodowego (flora).

Piękna aleja pomnikowych drzew prowadzi od dworu do przystani kajakowej i drugiej **ścieżki edukacyjnej „Kładka wśród bagien”**. Ścieżka zatacza krąg i ma około 1 km długości, z czego pierwsze 600 m przebiega po drewnianej kładce dostępnej dla osób z dysfunkcją ruchową, zaś powrót odbywa się wąską ścieżką po łące. Z obu stron kładki wykonane są wygodne podjazdy. Ze względu na wysoki poziom wód wczesną wiosną lub związanych z tym remontów, ścieżka może być na niektórych odcinkach niedostępna dla zwiedzających. Na trasie znajdują się dwa tarasy widokowe z ławkami. Jeden z nich ustawiono naprzeciw żeremia bobrowego.

Ścieżka przedstawia najważniejsze zbiorowiska roślinne NPN oraz organizmy związane z poszczególnymi siedliskami. Na trasie ustawiono 11 tablic edukacyjnych i zlokalizowano następujące przystanki: rzeka, trzcinowisko, turzycowisko, wilgotna łąka, zarośla wierzbowe, ols.

Nieopodal znajduje się **Ośrodek Edukacji Przyrodniczej Narwiańskiego Parku Narodowego „Młynarzówka”**. Mieści się w kompleksie budynków składających się z dawnego domu młynarza i dobudowanego do niego nowoczesnego obiektu. Multimedialna i interaktywna ekspozycja pozwala poznać specyfikę anastomozującej Narwi oraz faunę i florę Parku ze szczególnym uwzględnieniem owadów. Data otwarcia obiektu to 2021 rok. Prowadzi do niego wygodny podjazd, wewnątrz znajduje się winda umożliwiająca dotarcie do niższego poziomu, większość opisów ekspozycji prezentowana jest w formie nagrań dźwiękowych. Toalety są przystosowane dla osób z niepełnosprawnością ruchową.

KŁADKA PRZYRODNICZA WANIEWO – ŚLIWNO

Od 2008 roku nadnarwiańskie wsie Waniewo i Śliwno łączy ponadkilometrowa **kładka przyrodnicza**, która pozwala na dotarcie do serca Narwiańskiego Parku Narodowego bez konieczności korzystania z łódki czy kajaka. Obok drewnianych pomostów przecinających bagna i koryta Narwi, turystom służą cztery samoobsługowe minipromy i dwie wieże widokowe. Ścieżka wiedzie wzdłuż historycznej przeprawy wodnej z Korony na Litwę, znanej z pewnością już w XV wieku. Badania archeologiczne potwierdziły obecność śladów budowli na kępie pośrodku doliny zwanej „Zamczyskiem”, na której

obecnie zlokalizowana jest wieża widokowa. Wzdłuż kładki ustawiono pięć tablic edukacyjnych, które zapoznają turystów z najważniejszymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi tego obszaru. Kładka dostępna jest od świtu do zmierzchu z wyjątkiem okresów o niekorzystnych warunkach atmosferycznych. Możliwość przeprawy się promami dla osób z dysfunkcjami ruchu może być utrudniona ze względu na różnicę wysokości między kładką a powierzchnią promu zależną od poziomu wody w Narwi.

KŁADKA ŚLIWNO-WANIEWO

Po Narwiańskim PN i jego otulinie przebiegają szlaki turystyczne: wodne, rowerowe i piesze. Kajakiem można spłynąć trasą „Narwiański labirynt” od Suraża do Rzędzian lub poznać najciekawszy fragment doliny Narwi na trasie „Kajakiem wokół Kurowa”. Szlaki rowerowe to **Podlaski Szlak Bociani**, fragment szlaku GreenVelo, Obwodnica Turystyczna Narwiańskiego Parku Narodowego, Szlak Doliny Śliny i Szlak Światowida. Wędrować można szlakami im. Wł. Puchalskiego, im. Z. Glogera, Nadnarwiańskim i Włóknarzy, a samochodem zwiedzać Szlak Konopielki, nawiązujący do twórczości E. Redlińskiego.

SURAŻ

Suraż jest jednym z najstarszych miast województwa podlaskiego, a zarazem jednym z najmniejszych pod względem liczby ludności w Polsce. Rozwinął się z założonego w XII wieku grodziska, położonego przy dzisiejszym Rynku Kościelnym, po „lackiej” stronie miasta. Okres świetności Suraża nastąpił wraz

z nadaniem praw miejskich w połowie XV wieku i budową zamku, której inicjatorką była prawdopodobnie królowa Bona. Być może dlatego trawiaste wzgórze otoczone fosą, z którego rozciągają się wspaniałe widoki na szeroką dolinę Narwi, nazywane jest dzisiaj Górą Królowej Bony.

Prawdziwą skarbnicę pamiątek z przeszłości miasta stanowi prywatne **Muzeum Archeologiczno-Etnograficzne rodziny Litwińczuków**. Skarby eksponowane w gospodarskiej oborze, zaadaptowanej na potrzeby placówki, były w dużej mierze osobiście odnajdywane lub wykopywane z ziemi przez właścicieli i prezentują barwną, wielowątkową historię Suraża. Wejście do muzeum pozbawione jest progu (ale otwór drzwiowy może być zbyt wąski na niektóre typy wózków).

CHOROSZCZ

Choroszcz kryje w sobie wspaniałe obiekty świadczące o jej niegdysiejszej świetności. Przede wszystkim mowa tu o założeniu pałacowo-parkowym Jana Klemensa Branickiego z I połowy XVIII wieku z niewielkim barokowym pałacykiem urokliwie położonym na sztucznie usypanej wyspie. Branicki stworzył w Choroszczynie wytworną letnią rezydencję z najdłuższym w Europie barokowym kanałem krzyżowym, otoczoną boskietami i romantycznym parkiem z fosami, alejkami i mostkami, gdzie przyjmował koronowane głowy oraz świętował huczne uroczystości. Obecnie w parku można spacerować po ścieżkach gruntowych, jednak osoby na wózkach mogą mieć utrudniony wjazd na mostki. Sam pałacyk, odbudowany po zniszczeniach wojennych, jest dziś siedzibą **Muzeum Wnętrz Pałacowych**, w którym prezentowane są meble i wyposażenie z czasów Branickich oraz z epok późniejszych. Ze względu na wąskie wejście i kilka schodków, wstęp do budynku może być utrudniony dla osób z niepełnosprawnością ruchową.

Poza letnią rezydencją Branickich, w miasteczku znajduje się też XVIII-wieczny barokowy **kościół katolicki pw. św. Jana Chrzciciela i Szczepana** z wyjątkowym relikwiarzem przedstawiającym postać św. Kandyda w przeszklonej trumnie. Świątynia góruje nad południowo-wschodnią pierzeją rynku ozdobionego fontannami. Do bryły kościoła przylega budynek podminikańskiego klasztoru, a do wejścia prowadzi wygodny podjazd. Nieopodal znajduje się **cerkiew pw. Opieki Matki Bożej** pochodząca z 1877 roku, zbudowana w stylu neobizantyjskim. Wejście do budynku poprzedza kilka schodków, tak więc dostęp dla osób z dysfunkcją ruchu jest utrudniony.

Po okresie rozkwitu za czasów Branickich miejscowości dane było przeżyć kolejny „boom” za sprawą przedsiębiorczej rodziny Moesów. W 1840 roku

powstała tu największa w regionie fabryka sukienniczo-kapelusznicza, która zmieniła dotychczasowy charakter miasta. Kres jej działalności przyniosła I wojna światowa. W 1930 roku w budynkach pofabrycznych umiejscowił się szpital psychiatryczny, który funkcjonuje do dziś.

MUZEUM WNĘTRZ PAŁACOWYCH

TYKOCIN

Do końca XIX wieku Tykocin był tętniącym życiem nadnarwiańskim miasteczkiem z największym portem rzeczny na Podlasiu. Trudno dziś w to uwierzyć, spacerując po tej urokliwej, pełnej zabytków, ale jednak nieco sennej miejscowości. Do opisów Tykocina obiegowo używa się określeń „perła baroku”, „miasteczko-bajeczka”, „najpotężniejsza twierdza Rzeczypospolitej” czy „druga gmina żydowska po Krakowie”, co pokazuje historyczną wielowątkowość jednego z najstarszych miast województwa podlaskiego.

Korzystne położenie przy przeprawie przez narwiańskie bagna i rozlewiska sprawiło, że osada była łakomym kąskiem dla rywalizujących o nią rodów z Mazowsza i Litwy. Tykocin otrzymał prawa miejskie w 1425 roku od księcia Janusza I Mazowieckiego. Później pozostawał częścią terytorium Wielkiego Księstwa Litewskiego aż do czasu, gdy został wybrany przez Zygmunta Augusta

jako idealna lokalizacja do wybudowania zamku dla ochrony arsenału koronnego, skarbcza i biblioteki. Dzięki temu w XVI i XVII wieku Tykocin był **jedną z najpotężniejszych twierdz nizinnych w Polsce**. Częściowo zniszczony podczas potopu szwedzkiego, pełnił swoje funkcje reprezentacyjne jeszcze na tyle dobrze, że na początku XVIII wieku ustanowiono tu Order Orła Białego – najstarsze i najwyższe odznaczenie państwowe RP. W kolejnych stuleciach zamek ulegał dewastacji. Z kompletnej ruiny podniósł go dopiero współcześnie nowy właściciel, który skupił się na propagowaniu znamienitej historii tego miejsca oraz rycerskich tradycji I Rzeczypospolitej. Częściowo odbudowany zamek leży na „kępie narwiańskiej”, na prawym brzegu rzeki i dziś mieści się w nim dziś restauracja, hotel oraz muzeum prezentujące ciekawe wykopaliska i dokumenty. Muzeum zostało ulokowane w podziemiach zamku, w związku z tym zwiedzanie dla osób z niepełnosprawnością ruchową jest utrudnione. Będą one mogły natomiast dostać się na dziedziniec zamku (droga wiedzie po zwirowym i kamienistym podłożu).

ZAMEK W TYKOCINIE

Do rozwoju Tykocina przyczyniło się także sprowadzenie w XVI w. Żydów, którzy dzięki uzyskiwanym przywilejom mogli budować tu domy modlitw, zakładać cmentarze czy prowadzić działalność. Wraz z upływem czasu społeczność rozrastała się, stanowiąc w okresie międzywojennym niemal połowę mieszkańców miasteczka. Żydzi tykocińscy słynęli m.in. z produkcji

talesów (szali modlitewnych), a znaczenie tutejszej gminy żydowskiej porównywano z najprężniej wówczas działającym kahałem w Krakowie. Na obrzeżach miasteczka można zobaczyć ślady najstarszego kirkutu (żydowskiego cmentarza) w całym województwie.

Jednym z najchętniej odwiedzanych dziś obiektów zabytkowych Tykocina jest budynek **Synagogi Wielkiej z 1642 roku**, ocalały jako jeden z nielicznych w regionie z pożogi wojennej. W odrestaurowanych wnętrzach synagogi oraz pobliskiego domu talmudycznego mieści się dziś **oddział Muzeum Podlaskiego** poświęcony judaizmowi i historii regionalnej. Jego zbiory liczą ponad 3200 eksponatów. W synagodze można obejrzeć zabytkowy wystrój wnętrza sali modlitewnej oraz przedmioty związane z obrzędowością wyznawców religii mojżeszowej, a wystawy w dawnym domu talmudycznym dotyczą malarstwa lokalnego twórcy Zygmunta Bujnowskiego oraz działalności Zygmunta Glogera, etnografa i znawcy kultury staropolskiej związanego z ziemią tykocińską. W obu budynkach muzealnych jest możliwość wykorzystania mobilnego podestu ułatwiającego wjazd wózkiem. Ponadto na zwiedzających z dysfunkcją wzroku czekają audioprzewodniki z audiodeskrypcją, dotykowy plan synagogi, tyflografiki dotyczące ekspozycji oraz metalowe makiety obu budynków wraz z opisem w alfabecie Braille'a.

SYNAGOGA W TYKOCINIE

Świąt tykocińskiego sztetla znikł wraz z nadejściem II wojny światowej i Zagłady, ale jego echa można do dziś poczuć, biorąc udział w jednej z organizowanych przez Muzeum inscenizacji świąt żydowskich lub próbując żydowskich potraw serwowanych przez kilka lokalnych restauracji.

Gdy po potopie szwedzkim król Jan Kazimierz – w uznaniu zasług na polu bitwy – obdarował Stefana Czarnieckiego starostwem tykocińskim, rozpoczęła się nowa era w historii miasteczka. Poprzez małżeństwo córki Czarnieckiego dobra te dostały się w ręce magnackiego rodu Branickich herbu Gryf z Małopolski. Najznamienitszy przedstawiciel tego rodu, Jan Klemens Branicki, dokonał w połowie XVIII wieku śmiałej przebudowy rynku tykocińskiego, nadając mu reprezentacyjny charakter i ozdabiając go statua swojego słynnego przodka.

Pomnik Czarnieckiego uznawany jest za drugi po kolumnie Zygmunta świecki pomnik wolnostojący w Polsce (wyrzeźbiono go w 1762 roku).

Okazały rynek zdobi od strony wschodniej kolejna potężna fundacja Branickiego – barokowy **kościół pw. Trójcy Przenajświętszej** z 1750 roku. Warto podkreślić, że świątynia ta nie została zniszczona w żadnej z wojennych zawieruch. Dzięki temu stanowi dzisiaj cenne źródło wiedzy historycznej ze względu na oryginalne, bogate wyposażenie i zachowane pamiątki po Branickich (m.in. dwa portrety Jana Klemensa i Izabeli z Poniatowskich). Utrudnieniem dla osób z dysfunkcjami ruchu mogą być prowadzące do kościoła dwa wysokie stopnie. Jednak trwający obecnie remont w najbliższym czasie prawdopodobnie zniweluje tę barierę.

KOŚCIÓŁ PW. TRÓJCY PRZENAJSWIĘTSZEJ

Będąc w Tykocinie, warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden obiekt przy rynku – **Alumnat**. Jest to dawny szpital dla weteranów wojennych, wybudowany w latach 1633–1639, i stanowi jedyny tego typu zabytek w Polsce. Obecnie funkcjonują w nim restauracja oraz pokoje noclegowe, a wjazd

na czworoboczny dziedziniec wewnętrzny – mimo kamiennej nawierzchni – nie powinien nastęrczać trudności osobom na wózkach.

W Tykocinie można z powodzeniem spędzić cały dzień, zwiedzając obiekty zabytkowe, pływając po Narwi stateczkiem wycieczkowym, oglądając prywatne Muzeum Narwi z edukacyjnym placem zabaw czy jeżdżąc turystycznym meleksem.

OKOLICE TYKOCINA

We wsi Morusy, 2 km od Tykocina, do dziś stoi drewniana chata, w której mieszkał Włodzimierz Puchalski (1909–1979), polski reżyser filmów dokumentalnych i oświatowych, pionier filmu przyrodniczego w Polsce. Tytuł jego albumu *Bezkrwawe łowy* wszedł na stałe do języka polskiego jako określenie na fotografowanie ptaków i zwierząt.

Kilka kilometrów od Tykocina leży **Europejska Wieś Bociania Pentowo**. Co roku jest tu zasiedlonych około 20 gniazd bociana białego, dzięki czemu ptaki te można podglądać przy żerowaniu i karmieniu młodych. **Galeria Bociania**, umiejscowiona w Dworze Pentowo, prezentuje wystawy fotografii przyrodniczej, a na terenie wioski znajdziemy także dwie wieże widokowe i zagrody koników polskich. Galeria jest dostępna dla osób poruszających się na wózkach, na pozostałym terenie (trawiaste podłoże) potrzebna jest pomoc osoby towarzyszącej.

DWÓR W PENTOWIE

Kilka kilometrów dalej, we wsi **Kiermusy**, znajduje się kompleks obiektów turystyczno-rekreacyjnych (m.in. zagroda żubrów). Co miesiąc odbywają się tam ogromne jarmarki staroci, które przyciągają odwiedzających z najdalszych zakątków województwa.

ŁOMŻYŃSKI PARK KRAJOBRAZOWY DOLINY NARWI

Poruszając się doliną Narwi na zachód, dotrzemy do cennego obszaru przyrodniczego – przełomowego odcinka doliny Narwi pod Łomżą – który w uznaniu dla swoich wyjątkowych walorów objęty został w 1994 roku ochroną przyrody jako **Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi**. Powierzchnia Parku wynosi ponad 7 tys. ha i obejmuje kilkunastokilometrowy odcinek meandrującej rzeki, która płynie przez równinną dolinę o szerokości od 1,5 do 3 km, „wyrżniętą” niejako w pasach morenowych wyniesień. Rzekę oraz stojące wody starorzeczy wypełnia roślinność wodna i szuwarowa, a podczas wiosennych roztopów cała dolina zamienia się w wielkie, długie jezioro. Niesamowitych wrażeń dostarcza wtedy obserwowanie z wysokiego brzegu doliny chmar ptaków migrujących do swoich lęgówisk. Symbolem Parku jest czajka, ptak charakterystyczny dla rozległych łąk nadrzecznych. Znakomite warunki rozwoju znajdują nad Narwią bobry i wydry, zaś w lasach można spotkać łosie. W Parku występuje 6 gatunków nietoperzy i 178 gatunków ptaków, w tym bociany, bataliony, czajki, gęsi i żurawie. Warto zwrócić uwagę na bogatą i cenną roślinność, wśród której możemy znaleźć 37 gatunków roślin chronionych. W obrębie Parku wydzielono dwa rezerwaty przyrody: **Rezerwat Kalinowo** zabezpieczający jedyne na Wysoczyźnie Kolneńskiej grądy i **Rezerwat Wielki Dział**, w którym ochronie podlega największy w dolinie Narwi kompleks lasów łęgowych pochodzenia naturalnego.

Ścieżki edukacyjno-przyrodnicze przebiegają w naturalnym terenie (w rezerwatach po drogach nieutwardzonych). Nie wszystkie są dostępne dla osób z niepełnosprawnością ruchową.

Do atrakcji turystycznych Parku należy zabytkowy, drewniano-murowany dwór rodziny Lutosławskich w Drozdowie. Mieści się w nim **Muzeum Przyrody**, w którym oprócz interesujących eksponatów przyrodniczych (np. fragmentu kości mamuta albo wielobarwnych ryb akwariowych z pięciu kontynentów) znajdziemy dział poświęcony rodzinie znamienitych właścicieli dworu. Dostęp do zabytkowego obiektu jest utrudniony dla osób z niepełnosprawnością ruchową ze względu na schodki oraz wąskie wejścia i korytarze. Za to nowy pawilon wystawienniczy, w którym prezentowana jest ekspozycja „Ziołowe tajemnice. Rośliny lecznicze Doliny Narwi”, został przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Wystawy w Muzeum można zwiedzać z audioprzewodnikami, zaś wybrane obiekty opatrzone audiodeskrypcją. Dwór Lutosławskich otacza piękny park, w którego „dzikiej” części znajduje się **ścieżka edukacyjna „Ostoja drozdowska”** poprowadzona po drewnianej kładce. Ścieżka dostępna jest dla osób na wózkach, a dzięki audiodeskrypcji i tablicom dotykowym także dla osób z dysfunkcją wzroku.

Jadąc dalej w kierunku Łomży, mija się kompleks potężnych rosyjskich umocnień w Piątnicy, wybudowanych pod koniec XIX wieku. **Twierdza Łomża** składała się z pięciu fortów i odegrała ważną rolę podczas obrony Łomży przed bolszewikami w 1920 roku oraz kampanii wrześniowej w 1939 roku. Część budowli można zwiedzać, jednak osoby z niepełnosprawnością ruchową mogą mieć kłopot z pokonaniem wysokich progów.

ŁOMŻA

Dawne miasto wojewódzkie Łomża przynależy dziś administracyjnie do województwa podlaskiego, ale z historycznym Podlasiem ma niewiele wspólnego. Najstarsze miasto w regionie (prawa miejskie otrzymało w 1418 roku) było wschodnim przyczółkiem księstwa mazowieckiego, hołubionym przez księcia Janusza I i jego matkę Annę – fundatorkę najważniejszego dziś łomżyńskiego obiektu zabytkowego, czyli gotyckiej **katedry św. św. Michała Archanioła i Jana Chrzciciela**. We wnętrzu katedry zwiedzający mają wyjątkową okazję prześledzenia rozwoju stylów architektonicznych, poczynając od gotyckich sklepień przez renesansowe nagrobki i manierystyczne ołtarze po nowoczesny ołtarz główny. Osoby na wózkach bez problemu dostaną się do środka, ponieważ budowla jest pozbawiona progów, stopni i schodów.

W Łomży warto również zobaczyć Stary Rynek oraz pozostałe zabytkowe świątynie, tj. zespół klasztorny ojców kapucynów, klasztor sióstr benedyktynek oraz kościół pw. Wniebowzięcia NMP – dawną cerkiew garnizonową. W grodzie nad Narwią dzieciństwo i wczesną młodość spędziła Hanka Bielicka, o czym miasto do dziś pamięta, obsadzając corocznie kwiatami kilka rond ukształtowanych na podobieństwo słynnych kapeluszy aktorki. Ponadto przy ul. Farnej, w najbardziej uczęszczanym miejscu, powstała **laweczka Hanki Bielickiej**, na której fotografują się rzesze turystów.

SKANSEN KURPIOWSKI W NOWOGRODZIE

Pierwszy skansen niepodległej Polski założony w 1927 roku z inicjatywy Adama Chętnika prezentuje bogate zbiory budownictwa drewnianego Kurpiów – ludu zamieszkującego tereny Puszczy Zielonej. Skansen jest częścią **Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży** i składa się z dwóch działów: bartniczo-pszczelarskiego oraz rolniczego. Piękne położenie na wysokiej skarpie, z której można zobaczyć ujście Pisy do Narwi, wynagradza nieco niedogodności poruszania się po terenie skansenu po kamiennych schodach i żwirowych ścieżkach.

PROPOZYCJE JEDNODNIOWYCH WYCIECZEK – DOLINA NARWI

Rodzinnie

Wycieczkę rozpocznij w Kurowie, gdzie w Ośrodku Edukacyjnym „Młynarzówka” można w sposób nowoczesny i interaktywny poznać walory przyrodnicze Narwiańskiego Parku Narodowego. Następnie udaj się na spacer ścieżką „Kładką wśród bagien”, rozpoczynającą się 800 metrów dalej przy siedzibie Narwiańskiego PN. Po drodze zatrzymaj się na piknik pod jedną z urokliwych wiat (ok. 2–3 godziny).

Następnie przejedź do Tykocina, gdzie wybierz się na niespieszny rejs po rzece, a następnie zwiedź Muzeum Narwi i szaleństwa na edukacyjnym placu zabaw (ok. 2–3 godziny).

Na zakończenie wycieczki udaj się do Europejskiej Wioski Bocianiej Pentowo w poszukiwaniu bocianów (ok. 1 godziny) lub, jeśli jesteś poza sezonem lęgowym, do Kiermus, aby obejrzeć z bliska „króla puszczy” – majestatycznego żubra (ok. 1 godziny).

Przyrodniczo

Dzień spędź na zanurzaniu się w przyrodę nadnarwiańską. Rozpocznij od Waniewa i pokonujemy pokonaj emocjonującą przeprawę kładką oraz promami do wieży widokowej lub na drugą stronę doliny. Obserwuj przy tym ptactwo – szczególnie imponujący widok stanowią jego wiosenne przeloty (ok. 1–2 godziny).

Następnie wypożycz kajak w Kurowie, gdzie znajduje się siedziba Narwiańskiego Parku Narodowego, i udaj się na spływ jedną z trzech proponowanych tras wokół tej miejscowości. Podczas wyprawy masz niepowtarzalną możliwość podglądać przyrodę z bezpośredniej odległości, szczególnie kolorowy świat ważek i innych owadów (1–4 godziny w zależności od wybranej trasy).

Po aktywnym przedpołudniu udaj się na spokojne zwiedzanie Muzeum Przyrody w Drozdowie wraz z otaczającym je parkiem (ok. 1–2 godziny). Dzień zakończ w Łomży, oglądając panoramę Narwi z wysokiego południowego brzegu doliny (1–2 godziny).

Kulturowo

Wycieczkę rozpocznij w Choroszczu od zwiedzania wnętrza letniej rezydencji Branickich, pełnych barokowego przepychu, i spacerując po romantycznym parku (ok. 1–1,5 godziny).

Następnie udaj się do Tykocina, gdzie obowiązkowym punktem programu powinno być zwiedzanie Synagogi Wielkiej oraz spacer po barokowym, XVIII-wiecznym założeniu urbanistycznym z kościołem pw. Trójcy Przenajświętszej (2–3 godziny).

Po południu zwiedź Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika w Nowogrodzie (ok. 1-1,5 godziny) oraz wyjątkowej gotyckiej katedry pw. św. Michała Archanioła w Łomży, jak i samego miasta (ok. 1,5–2 godziny).

INFORMATOR

INFORMACJA TURYSTYCZNA

Punkt Informacji Turystycznej w Choroszczu
(MGCKiS w Choroszczu)

ul. H. Sienkiewicza 29
16-070 Choroszcz
(+48) 85 719 14 31
www.kultura.choroszcz.pl

PIT Łomżyńskiego
Parku Krajobrazowego Doliny Narwi

ul. Główna 52, Drozdowo
18-421 Piątnica
(+48) 86 219 21 75
www.lpkdn.wrotapodlasia.pl

Punkt Informacji Turystycznej w Tykocinie

ul. 11 Listopada 8
16-080 Tykocin
(+48) 85 718 16 27
www.um.tykocin.wrotapodlasia.pl

**Punkt Informacji Turystycznej Centrum Kultury,
Sportu i Turystyki Ziemi Tykocińskiej w Tykocinie**

ul. Złota 2
16-080 Tykocin
(+48) 85 718 16 06
www.kulturatykocin.pl

Centrum Informacji Turystycznej w Waniewie

Waniewo 22
18-218 Sokoły
(+48) 500 192 858
www.sokoly.pl

OBIEKTY

Choroszcz

Cerkiew pw. Opieki Matki Bożej

(patrz s.63)
ul. Lipowa 1/1
16-070 Choroszcz
(+48) 85 719 14 52
www.cerkiewchoroszcz.pl

**Kościół pw. Św. Jana Chrzciciela
i św. Szczepana Męczennika**

(patrz s.63)
ul. A. Mickiewicza 2
16-070 Choroszcz
(+48) 85 719 33 55
www.choroszcz.bialystok.opoka.org.pl

Muzeum Wnętrz Pałacowych

(patrz s.63)
ul. Pałacowa 2
16-070 Choroszcz
(+48) 509 336 765
www.muzeum.bialystok.pl

Drozdowo

Muzeum Przyrody – Dwór Lutosławskich (patrz s.69)

Drozdowo, ul. Główna 38
18-421 Piątnica Poduchowna
(+48) 86 219 20 81
www.muzeum-drozdowo.pl

Kurowo

**Ośrodek Edukacji Przyrodniczej Narwiańskiego Parku
Narodowego „Młynarzówka”** (patrz s.61)

Kurowo 12
18-204 Kobylin Borzymy
(+48) 663 103 109
www.npn.pl

Siedziba Narwiańskiego Parku Narodowego (patrz s.60)

Kurowo 10
18-204 Kobylin Borzymy
(+48) 663 103 109
(+48) 85 718 14 17 (weekend)
www.npn.pl

Łomża

Katedra pw. św. Michała Archanioła (patrz s.70)

ul. Dworna 25
18-400 Łomża
(+48) 86 216 39 30

Nowogród

Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie im. Adama Chętnika
(patrz s.70)

ul. Zamkowa 25
18-414 Nowogród
(+48) 85 217 55 62

Pentowo

Galeria Bociania (Dwór Pentowo) (patrz s.68)

Kolonia Kaczorowo 39

16-080 Tykocin

(+48) 85 718 16 29

www.pentowo.pl

Suraż

Muzeum Archeologiczno-Etnograficzne
rodziny Litwińczuków (patrz s.63)

ul. Białostocka 6

18-105 Suraż

(+48) 85 650 31 16

Tykocin

Kościół pw. Trójcy Przenajświętszej
(patrz s.67)

ul. 11 Listopada 2

16-080 Tykocin

(+48) 501 404 954

www.parafia-tykocin.pl

Muzeum w Tykocinie

ul. Kozia 2

16-080 Tykocin

(+48) 85 718 16 13

www.muzeum.bialystok.pl

NOCLEGI

Dwór Czarneckiego Wellness & SPA***

Porosły - Kolonia 54 A

16-070 Choroszcz

(+48) 85 66 37 400

www.dworczarneckiego.pl

BIAŁYSTOK I PUSCZA KNYSZYŃSKA

BIAŁYSTOK

Zgodnie z legendą dzieje Białegostoku rozpoczęły się w XIV wieku, za czasów litewskiego księcia Giedymina. Władca, polując w rozległej puszczy na tura, dotarł nad rzekę malowniczo meandrującą wśród kniei. Doceniając przejrzystość jej wód, rzekł: „Czysty, biały stok. Można by nad nim zbudować dwór myśliwski albo i wieś założyć”. Słowo „stok” oznaczało niegdyś strumień „staczający się” w dół zbocza. Woli książęcej stało się zadość, a podziwiana przez niego rzeka dziś również cieszy oczy mieszkańców i obecnie nosi nazwę Biała.

Źródła historyczne przesuwają jednak powstanie dóbr białostockich aż o sto lat później, a sama nazwa Białystok pojawia się w nich dopiero w 1514 roku. Rozwój osady następował dzięki staraniom właścicieli z możliwych rodów Raczków i Wiesiołowskich. Pod koniec XVII wieku majątek trafił w ręce rodziny Branickich, a niedługo później otrzymał prawa miejskie. Szczególnie Jan Klemens Branicki, hetman wielki koronny, wraz z małżonką Izabelą z Poniatowskich dbali o wszechstronny rozwój miasta. Ich fundacjom zawdzięczamy barokowe gmachy skupione wokół białostockiego rynku, alkierzowy ratusz i przede wszystkim imponującą rezydencję magnacką – pałac wraz z ogrodami.

PAŁAC BRANICKICH

Kolejny etap intensywnego rozwoju miasta nastąpił w II połowie XIX wieku. Dzięki koniunkturze na wyroby włókiennicze w Imperium Rosyjskim, w którego granicach Białystok znalazł się w wyniku rozbiorów, zaczęły tu powstawać liczne fabryki. Miasto stało się ważnym ośrodkiem przemysłowym porównywanym ze słynną Łodzią.

Obecnie Białystok liczy blisko 300 tys. mieszkańców i należy do grona 10 największych metropolii w Polsce. Jako stolica województwa podlaskiego pełni rolę administracyjnego, gospodarczego, naukowego i kulturalnego centrum tej części kraju. Rokrocznie przybywają tu tysiące turystów, doceniając piękno i niepowtarzalną aurę miasta.

ZWIEDZANIE MIASTA

Większość najbardziej interesujących białostockich zabytków znajduje się w ścisłym centrum miasta, na obszarze pokrywającym się z XVIII-wiecznym zasięgiem jego granic.

Niewątpliwie najstojniejszą atrakcją jest barokowy **Pałac Branickich** wraz z otaczającymi go ogrodami. Nie ulega wątpliwości, że stanowi on jedną z najokazalszych rezydencji magnackich epoki saskiej na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej. Jego obecny kształt pochodzi z czasów Jana Klemensa Branickiego i odzwierciedla królewskie ambicje hetmana. Rezydencja nawiązywała swoim wyglądem do barokowych pałaców i ogrodów królów francuskich, stąd jego nazwy: „Wersal Polski”, „Wersal Podlaski” czy „Wersal Północy”.

Na teren kompleksu prowadzi brama wjazdowa w formie łuku triumfalnego, w której sezonowo funkcjonuje Multimedialny Punkt Informacji Turystycznej. W okresie letnim przewodnicy PTTK prezentują znajdujący się na pierwszej kondygnacji budynku XVIII-wieczny zegar, który jest jednym z najstarszych tego typu mechanizmów w Polsce. W zabytkowym obiekcie schody są bardzo wąskie i strome, co uniemożliwia dostęp osobom z poważnymi dysfunkcjami ruchowymi. Za bramą rozciągają się dziedzińce: najpierw wstępny, a zaraz potem paradny, przez które wiedzie brukowana aleja. Z XVIII-wiecznych, pełnych przepychu pałacowych wnętrz zachowały się jedynie westybul i kaplica.

Dzisiaj zabytkowy obiekt jest siedzibą Uniwersytetu Medycznego. Natomiast w prawym skrzydle pałacu mieści się **Muzeum Historii Medycyny i Farmacji**. Osoby z niepełnoprawnością ruchową napotkają w nim bariery architektoniczne (np. próg), które można pokonać z pomocą pracowników instytucji. Turyści z dysfunkcją wzroku mogą skorzystać z przewodników z audiodeskrypcją oraz publikacji wydanych w alfabecie Braille'a. Doskonałą możliwość poznania wyglądu

siedziby Branickich daje odlana w brązie makieta, ustawiona w podcieniach pałacu na lewo od głównego wejścia. Z racji ograniczeń konserwatorskich w obiekcie nie ma podjazdu. Pracownicy portierni opuszczają platformę umożliwiającą osobom poruszającym się na wózkach wjechanie do westybulu.

Natomiast zwiedzanie **ogrodów** nie powinno nastręczać większych problemów nawet osobom na wózkach. Są one niewątpliwie najlepiej zachowanym zielonym kompleksem epoki saskiej w Polsce, a te elementy założenia, które zostały utracone w czasie dziejowych zawieruch (np. rzeźby lub pawilony), są odtwarzane z dużą pieczołowitością. Dzięki temu barokowe ogrody Branickich wzbudzają zachwyt u większości osób, które mają okazję je odwiedzić. W jednym z należących do kompleksu pałacowego budynków mieści się Galeria Arsenał prezentująca zbiory z zakresu sztuki współczesnej (jej druga siedziba to gmach dawnej elektrowni przy ul. Elektrycznej). Dla osób z niepełnosprawnością ruchową dostępny jest tylko parter obiektu, ale instytucja posiada szereg udogodnień skierowanych do osób z niepełnosprawnościami wzroku i słuchu (w tym oprowadzania z audiodeskrypcją i w języku migowym). Ponadto prowadzi zajęcia z osobami z dysfunkcjami wzroku i słuchu oraz z niepełnosprawnością intelektualną.

Park pałacowy został rozplanowany na dwóch kondygnacjach: górnej, przypominającej ogrody Wersalu, i dolnej, nawiązującej do założeń angielskich. Ogród francuski tworzy osiem koronkowych parterów rozlokowanych wzdłuż centralnej alei. Kunsztowne wzory z bukszpanu otaczają kwiatowe bordiury z roślinami, takimi samymi jak te, które hodowano w XVIII stuleciu. Pomiędzy nimi znajdują się cztery fontanny oraz 16 rzeźb dzieci uosabiających żywioły i znaki zodiaku. W alei głównej stoją posągi mitologicznych postaci i stylizowane wazy oraz dwa sfinksy dłuta Jana Chryzostoma Radlera. W salonie odgrodowym uwagę przyciąga doskonale zrekonstruowany **Pawilon pod Orłem**, jedna z kilku altan, które pierwotnie istniały na terenie rezydencji. Dalej znajdowały się boskiety, park angielski oraz zwierzyńce.

Dziś na terenach okalających pałac rozciągają się białostockie **Planty** – słynący z urody park, który jest ulubionym miejscem spacerów mieszkańców miasta. Planty wraz z Parkiem Starym (wokół Teatru im. A. Węgielki) i Parkiem Konstytucji 3 Maja tworzą obszerny kompleks uznawany za zielone serce Białegostoku. W środkowej części alei głównej Plant (od strony ul. A. Mickiewicza) znajduje się basen z fontannami, które w letnie wieczory są areną pięknych pokazów świetlnych. Przy położonej niedaleko ul. Świętojańskiej, w zabytkowej drewnianej willi z końca XIX w., mieści się jeden z oddziałów Muzeum Podlaskiego – Muzeum Rzeźby Alfonsa Karnego prezentujące dzieła tego utalentowanego rzeźbiarza. Poruszanie się po budynku ułatwiają

podjazd oraz schodolaz, wewnątrz znajduje się również przystosowana do potrzeb osób z dysfunkcją ruchu toaleta. Muzeum posiada szereg udogodnień dla osób niewidomych, prowadzi także działalność edukacyjną skierowaną do osób z dysfunkcjami wzroku i słuchu oraz z niepełnosprawnością intelektualną.

W pobliżu głównej rezydencji Branickich, przy ul. J. Kilińskiego, znajduje się **Pałacyk Gościenny** ufundowany przez hetmana w latach 60. XVIII wieku. Pierwotnie był on otoczony ogrodem i pełnił funkcję maison de plaisance (fr. dom przyjemności), w którym można było odpocząć od gwaru dworskiego życia. Zaaranżowane współcześnie wnętrza odwołują się do znanych XVIII-wiecznych wzorców, zachwycając jakością wykonania i rokokowym przepychem.

Naprzeciw Pałacyku znajduje się **Muzeum Wojska** – obiekt w niewielkim tylko stopniu dostępny dla osób poruszających się na wózkach, aczkolwiek w niedalekiej przyszłości ma się to zmienić. Natomiast osoby niewidome i niedowidzące mogą zapoznać się z ekspozycjami dzięki audioprzewodnikom i audiodeskrypcji poszczególnych obiektów.

PAWILON POD ORŁEM

Ulica Kilińskiego, jedna z najstarszych i najpiękniejszych w mieście, prowadzi w kierunku **Zespołu Bazyliki Archikatedralnej pw. Wniebowzięcia NMP** składającego się z dwóch połączonych ze sobą świątyń. Stary kościół farny (tzw. „biały”) został wzniesiony w latach 1617–1626 dzięki fundacji Piotra Wiesiołowskiego. Wewnątrz znajduje się późnobarokowe wyposażenie z czasów Branickich. Jego najciekawszy element stanowi ołtarz główny z obrazem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, którego autorem był ceniony w XVIII wieku malarz Sylwester Augustyn Mirys. W świątyni znajdują się również dwa

marmurowe monumenty. Jeden z nich wznosił Jan Klemens, by uczcić pamięć ojca i babki, drugi – ufundowany przez Izabelę Branicką po śmierci małżonka – zawiera serce hetmana. Warto też zwrócić uwagę na tablicę wmurowaną na pamiątkę prawykonania znanej wszystkim kolędy Bóg się rodzi Franciszka Karpińskiego, który był częstym gościem na dworze państwa Branickich. O pierwotnie obronnym charakterze kościoła przypominają przebudowane w okresie baroku baszta i brama wiodąca na Rynek Kościuszki. Właśnie z tej strony znajduje się podjazd, który ułatwia zwiedzenie starego kościoła farnego osobom poruszającym się na wózkach.

Pod koniec XIX w. białostoccy katolicy nie mieścili się już w niewielkiej świątyni i wnieśli w tej sprawie petycję do cara. Władze rosyjskie nie zgodziły się jednak na budowę nowego kościoła. Wtedy parafianie wpadli na pomysł, by wystąpić o pozwolenie na rozbudowę już istniejącego obiektu. Tym razem odpowiedź była przychylna i w ten sposób do małego kościółka dostawiono potężną „przybudówkę” – neogotycki gmach wysoki na prawie 73 m. Autorem projektu obecnej archikatedry był Józef Pius Dziekoński. We wnętrzu zachwyca ołtarz główny autorstwa Wincentego Bogaczyka z dominującą sceną wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Jest on uznawany za najpiękniejszy neogotycki ołtarz w Polsce.

U stóp wzgórza katedralnego rozciąga się **Rynek Kościuszki**, którego nietypowy trójkątny kształt wynika z pierwotnego przebiegu traktów handlowych. W miejscu, gdzie się krzyżowały, w sposób naturalny wykształcił się plac targowy. W części rynku zachowały się oryginalne (lub zrekonstruowane po zniszczeniach wojennych) XVIII-wieczne budynki, których fundatorem był Jan Klemens Branicki. Gmach dzisiejszego kina Ton pierwotnie pełnił funkcję przytułku „na siedmiu dziadów kościelnych i sześć bab”. Dawny cekhauz, użytkowany obecnie przez **Galerię im. Sleńdzińskich**, powstał na potrzeby rezydującego w mieście garnizonu wojska. Tu przechowywano sprzęt i uzbrojenie. Naprzeciw znajduje się Klasztor Sióstr Miłosierdzia Wincentego à Paulo, sprowadzonych przez Branickiego w 1769 roku, natomiast na rogu u wylotu ul. Sienkiewicza stoi zrekonstruowany budynek dawnej XVIII-wiecznej austerii. Wszystkie zabytki pamiętające czasy Branickich można łatwo rozpoznać po jasnych elewacjach.

W części rynku wokół ratusza pierwotnie kwitł handel, a obecnie mieszczą się tu liczne restauracje, puby i kawiarnie. W sezonie rozkładane są sceny oraz odbywają się koncerty i festiwale. Miasto tętni życiem i kusi zapachami doskonałego jedzenia.

Zabudowa tego obszaru nie przetrwała II wojny światowej, w której Białystok

RATUSZ W BIAŁYMSTOKU

poniósł olbrzymie straty – w wyniku niemieckich działań praktycznie całe centrum miasta przestało istnieć. Stojące tu dzisiaj gmachy pochodzą z lat 40. i 50. Najpiękniejsza jest pierzeja zachodnia, zabudowana kolorowymi kamieniczkami. Fasady domów ozdabiają ciekawe motywy roślinne oraz portrety sławnych postaci związanych z regionem, wykonane w technice sgraffito.

Sam ratusz również nie przetrwał wojny – rozebrali go rosyjscy okupanci. W latach 50. został odbudowany w pierwotnej barokowej formie. Słynie z tego, że... uśmiecha się do turystów. Wystarczy uważnie przyjrzeć się jego wieży pod odpowiednim kątem. Obecnie budynek pełni funkcję siedziby **Muzeum Podlaskiego**, posiadającego ciekawy zbiór malarstwa. Placówka zapewnia odwiedzającym z niepełnosprawnościami szereg udogodnień. Bariery architektoniczne można pokonać dzięki podjazdom, a do piwnic wózki transportuje schodołaz. Istnieje także możliwość wypożyczenia wózka będącego własnością Muzeum. Osoby niewidome i niedowidzące mogą skorzystać z audioprzewodników z audiodeskrypcją 16 obrazów z Galerii Malarstwa Polskiego oraz z tyflografik w formie książki z opisem wspomnianych dzieł w alfabecie Braille'a. Ponadto Muzeum zostało wyposażone w tyflograficzne, dotykowe plany parteru i podziemi. Przed wejściem do ratusza, po lewej stronie, znajduje się jego makietka wykonana z brązu, przeznaczona do percepcji dotykowej i posiadająca opis w alfabecie Braille'a. Osoby słabosłyszące mają możliwość bezpłatnego wypożyczenia tabletu z oprowadzaniem po wystawie w języku migowym lub audioprzewodnika z regulacją głośności.

W XIX i pierwszej połowie XX wieku ratusz oraz okalający go rynek były gwarowym miejscem handlu. Spotykali się tu wszyscy mieszkańcy miasta, mieszały się różne języki i dialekty. W tamtych czasach Białystok był domem Polaków, Rosjan, Białorusinów, Żydów i Niemców. To właśnie obcowanie z tą wielojęzyczną społecznością skłoniło małego chłopca, który mieszkał przy odchodzącej od rynku ul. Zielonej, do rozmyślań o tym, co najbardziej dzieli ludzi i co mogłoby pozwolić im się porozumieć. Tym chłopcem był **Ludwik Zamenhof** – późniejszy twórca sztucznego języka **esperanto**. Mimo że wybitny lingwista wyjechał później z rodziną do Warszawy, to właśnie w Białymstoku ukształtowały się jego pasje i życiowe cele. Mieszkańcy miasta z czułością wspominają małego Ludwika – przy rynku, u wlotu uliczki, przy której się urodził (obecnie ul. Zamenhofa), znajduje się jego pomnik. Łatwo można także odnaleźć miejsce, gdzie stał jego drewniany dom rodzinny – znajduje się tam duży mural z wizerunkiem Doktora esperanto. Zaś przy ul. Warszawskiej działa szkoła (obecnie VI LO), do której uczęszczał najślynniejszy mieszkaniec Białegostoku. Przy tej samej ulicy funkcjonuje **Centrum im. Ludwika Zamenhofa** ze świetną multimedialną ekspozycją na temat twórcy Esperanto (placówka jest dobrze przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami; w swojej ofercie ma również zajęcia edukacyjne skierowane do osób z dysfunkcją wzroku oraz o różnym stopniu sprawności intelektualnej). Zatrudnia także tłumacza PJM i SJM (skorzystanie z jego usług po wcześniejszym uzgodnieniu).

Społeczność żydowska, która do II wojny światowej stanowiła połowę mieszkańców miasta, dziś praktycznie nie istnieje. Nie słychać już jidysz, nie ma czynnych synagog ani żydowskich kupców w ratuszu. W przestrzeni miasta pozostały jednak ślady, m.in: kirkut przy ul. Wschodniej, Pomnik Wielkiej Synagogi, Pomnik Powstańców Getta i trzy budynki dawnych bożnic. O białostockiej społeczności żydowskiej opowiada pieszy, oznakowany **Szlak Dziedzictwa Żydowskiego**.

Białystok wciąż pozostaje miastem wielu kultur: mieszka tu spora grupa podlaskich Tatarów, którzy prowadzą muzułmański dom modlitwy, a około 20% mieszkańców stolicy Podlasia stanowią prawosławni. Najstarsza i najważniejsza, bo będąca siedzibą biskupa, świątynia obrządku wschodniego znajduje się w samym centrum Białegostoku przy ul. Lipowej. **Cerkiew pw. św. Mikołaja Cudotwórcy** została zbudowana w latach 1843–1846 w stylu klasycystycznym, na planie krzyża greckiego z imponującą kopułą na przecięciu jego ramion. We wnętrzu uwagę przyciąga neoklasycystyczny ikonostas, który oddziela strefę dostępną dla wiernych od części ołtarzowej. Od strony ul. św. Mikołaja znajduje się podjazd dla osób poruszających się na wózkach, ułatwiający zwiedzenie świątyni.

Za jedną z najpiękniejszych prawosławnych świątyń w Polsce uznaje się **cerkiew św. Ducha**. Autorem projektu budowli oraz większości jej wyposażenia był Jan Kabac. Udało mu się stworzyć dzieło architektoniczne przepojone głęboką symboliką – kształty kopuły oraz łuki elewacji przywodzą na myśl płomienie ognia schodzące na apostołów w czasie Zesłania Ducha Świętego. We wnętrzu cerkwi, do którego prowadzi podjazd umiejscowiony przy bocznym wejściu, zachwyca wspaniały ikonostas złożony z 260 ikon, piękne freski wykonane przez artystów z Doniecka i imponujący żyrandol – panikadło, nawiązujący kształtem do korony. Budowla powstała w latach 1982–1999. Jest największą świątynią prawosławną w Polsce i jedną z największych w całej Europie. W 2006 roku przystąpiono do budowy strzelistej dzwonnicy, która wznosi się obok cerkwi na wysokość 70 m.

Najślynniejszą świątynią w Białymstoku jest katolicka **bazylika pw. Chrystusa Króla i św. Rocha**, która znajduje się na prestiżowej liście polskich Pomników Historii. Wielu znawców uważa, że jest to najpiękniejszy modernistyczny budynek sakralny w Europie. Został on zaprojektowany przez warszawskiego architekta Oskara Sosnowskiego jako pomnik wdzięczności Bogu i Maryi za odzyskaną przez Polskę niepodległość. Budowę kościoła rozpoczęto w 1927 roku, a konsekrowano go tuż po zakończeniu II wojny światowej. Na ówczesne czasy była to bardzo nowoczesna konstrukcja. Głównym motywem architektonicznym Sosnowski uczynił kształt gwiazdy nawiązujący do idei Gwiazdy Żarannej – odnajdziemy go zarówno w samym rzucie obiektu, jak i w zdobieniach budowli oraz jej wyposażenia. Wnętrze świątyni zachwyca spójnym i konsekwentnym wystrojem. Nad piękną bryłą kościoła dominuje wysmukła, 78-metrowa wieża zwieńczona figurą Matki Bożej stojącej na półksiężycu. Na wałach otaczających bazylikę ustawiono imponującą rzeźbę Chrystusa Dobrego Pasterza autorstwa Stanisława Horno-Popławskiego. Mimo że kościół położony jest na wzgórzu i do jego wejścia prowadzą długie schody, obiekt jest dostępny dla osób z niepełnosprawnością ruchową. U podnóża wałów w budynku sklepu z dewocjonaliami znajduje się wejście do windy, którą można wjechać na poziom kościoła. Podjazd prowadzący do wnętrza świątyni znajduje się przy bocznym wejściu za absydą. Sama winda jest obiektem z ciekawą historią – została przywieziona z Drohiczyzna, gdzie służyła papieżowi Janowi Pawłowi II podczas jego pielgrzymki w 1999 roku.

Kościół św. Rocha jest najślynniejszym, ale niejedynym modernistycznym zabytkiem w Białymstoku. Innych obiektów można poszukać, korzystając ze szlaku **Białostocka architektura modernizmu**. Warto również wybrać się na spacer **Szlakiem białostockich fabrykantów**, który przedstawia budynki z XIX i początków XX wieku – czasów, gdy stolica Podlasia była prężnym ośrodkiem przemysłu włókienniczego. Na trasie znalazły się ciekawe obiekty pofabryczne i piękne pałacyki zamożnych fabrykantów, np. wzniesiony przy ul. Lipowej secesyjny **pałacyk Nowików** lub znajdujący się przy ul. Warszawskiej **pałacyk**

Cytronów. W tym ostatnim funkcjonuje obecnie **Muzeum Historyczne**. Warto tam zajrzeć, by obejrzyć mieszczkańskie wnętrza z początku XX wieku. Dużą atrakcją stanowi makieta barokowego Białegostoku, którą można podziwiać w oprawie muzyczno-światłowej w ramach pokazu Wersal Północy – wśród dźwięków i świateł. Bariery architektoniczne można tu pokonać dzięki podjazdom i schodolazowi. Istnieje także możliwość wypożyczenia wózka. Osoby niewidzące mogą skorzystać z planów tyflograficznych oraz opisów w alfabecie Braille'a, a niedosłyszące – z bezprzewodowego systemu tour guide lub usług przewodnika znającego język migowy.

Drewnianą architekturę miasta z jej najcenniejszymi przykładami na Bojarach, ul. Młynowej czy ul. Mazowieckiej przybliża **Szlak architektury drewnianej**. Od 2010 roku turyści mają także możliwość wędrowki **Białostockim Szlakiem Pielgrzymkowo-Turystycznym „Śladami Błogosławionego Ks. Michała Sopoćki”**, spowiednika św. Faustyny, który spędził w stolicy Podlasia drugą połowę swego życia.

Współczesne oblicze miasta jest równie fascynujące co jego historia. **Centrum Nowoczesnego Kształcenia Politechniki Białostockiej**, **Stadion Miejski**, na którym mecze rozgrywają piłkarze Jagiellonii, oraz wspaniały **gmach Opery i Filharmonii Podlaskiej**, zaprojektowany w pracowni Marka Budzyńskiego (bez barier architektonicznych oraz z licznymi udogodnieniami dla osób niesłyszących i niewidomych), stanowią doskonałe wizytówki nowoczesnego Białegostoku.

OPERA I FILHARMONIA PODLASKA

Stolica Podlaskiego coraz częściej przyciąga także fanów street artu. W mieście wytyczono **Szlak białostockich murali**, na którym można podziwiać ponad 40 malowideł wielkoformatowych. Najslawniejsza jest z pewnością **dziewczynka z konewką** na ul. Piłsudskiego, ale serce mieszkańców i turystów podbija również uśmiechnięta **Babcia Eugenia** z ul. M. Skłodowskiej Curie. W modernistycznym gmachu, na ścianie którego powstał mural, znajduje się **Regionalne Centrum Informacji Turystycznej PROT**, gdzie można uzyskać pełną wiedzę na temat Podlasia i profesjonalne wsparcie, by optymalnie zaplanować swój pobyt.

MURAL DZIEWCZYKA Z KONEWKĄ

fot. RobiMy Podróże

W Białymstoku znajduje się 10 multimedialnych totemów – elektronicznych centrów informacji, w których można znaleźć wszystko na temat szlaków oraz praktyczne informacje o mieście. Po centrum rozsiane są tablice opisujące ważniejsze zabytki, również w alfabecie Braille'a, a atrakcyjne turystycznie miejsca wskazują także tzw. światowidy. Ponadto Białystok można zwiedzać z audioprzewodnikami, które oferuje **firma Kajar** z siedzibą w Kurianach.

PUSZCZA KNYSZYŃSKA

Białystok od północy i wschodu otacza szeroki pierścień Puszczy Knyszyńskiej, która należy do najrozleglejszych kompleksów leśnych w naszym kraju. Kończy się aż pod granicą z Białorusią i stanowi pozostałość po kilku historycznych kompleksach puszczańskich: Puszczy Grodzieńskiej, Puszczy Knyszyńskiej i Puszczy Błudowskiej. Ich zasiedlanie następowało bardzo powoli. Przez wieki był to teren pogranicza, na którym ścierały się wpływy polskie, ruskie, litewskie i jaćwieskie. Kolonizacja tych obszarów doprowadziła do podziału puszczy na mniejsze jednostki administracyjne, nazywane od dworów, które nimi zarządzały. Po Unii Lubelskiej (1569 rok) do Korony Królestwa Polskiego przyłączona została tylko Puszcza Knyszyńska, inne pozostały w Wielkim Księstwie Litewskim. Przyspieszona kolonizacja w XVII i XVIII wieku spowodowała znaczne zmniejszenie powierzchni leśnej na rzecz obszarów rolniczych. Wówczas to ukształtował się zasięg dzisiejszej Puszczy Knyszyńskiej.

Mimo intensywnej eksploatacji lasu, zapoczątkowanej w XIX wieku, w kompleksie pozostały duże obszary tylko w niewielkim stopniu przekształcone przez człowieka. I to właśnie czyni go wyjątkowo cennym przyrodniczo. W związku z tym w 1988 roku zapadła decyzja o utworzeniu **Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej**. Wraz z otuliną obejmuje on ponad 126 tys. ha i jest drugim co do wielkości parkiem krajobrazowym w Polsce. Ma typowo leśny charakter – lasy i zadrzewienia zajmują ponad 81% jego powierzchni. Wśród drzew występujących na tym terenie najszlachetniejsze są sosny supraskie, cenione za swą strzelistość i świetnie nadające się na maszty okrętów.

W Puszczy występuje ponad 230 gatunków ptaków, z czego 157 to gatunki lęgowe. Wśród nich są skrajnie zagrożone derkacze, bieliki i orliki krzykliwe. Są tu też rzadkie bociany czarne, żurawie, puchacze oraz niektóre gatunki dzięciołów. W kompleksie żyje także ponad 50 gatunków ssaków, spośród których największy podziw budzą potężne żubry. Wolnożyjące stado tych zwierząt liczy ponad 120 sztuk. Spacerując po Puszczy można spotkać sarny, dziki i jelenie szlachetne lub natknąć się na tropy drapieżników: wilków, jenotów, borsuków, a nawet rysi.

Obszary najbardziej cenione przyrodniczo zostały objęte ochroną rezerwatową i są dostępne dla turystyki w ograniczonym zakresie. Aktualnie w Puszczy Knyszyńskiej istnieje 21 rezerwatów, na terenie których można przebywać jedynie w miejscach wyznaczonych. Poznawanie puszczańskie przyrody umożliwia rozbudowana sieć szlaków pieszych, konnych i rowerowych oraz

liczne ścieżki dydaktyczne. Dużą popularnością cieszą się spływy kajakowe rzekami Supraśl i Sokołda. Na terenie Parku znajduje się wiele miejsc parkingowych, wiat i pomostów ułatwiających dotarcie do dzikich zakątków Puszczy.

Szczególnym zainteresowaniem turystów cieszy się szlak wiodący przez **Rezerwat Krzemianka**. Trasa prowadzi przez teren występowania leśnych źródeł i obejmuje malowniczą dolinę rzeczki Krzemianka. Oprócz samej przyrody, rezerwat chroni także obszar, na którym zostały odnalezione kopalnie krzemienia sprzed około 3000 lat. Prehistoryczni górnicy wydobywali tutaj surowiec na potrzeby produkcji kamiennych narzędzi. Do dziś zachowały się ślady kilkudziesięciu użytkowanych przez nich kopalń. Spacer po terenie rezerwatu umożliwiają długie drewniane pomosty. Poruszanie się po nich może być jednak utrudnione w przypadku osób z niepełnosprawnością ruchową.

Siedziba PKPK mieści się w **Supraślu**, w niewielkim dworcu malowniczo położonym na nadbrzeżnej skarpie. Zaaranżowano tu muzeum poświęcone przyrodzie i etnografii regionu. Osoby z dysfunkcją wzroku mogą dotykać wszystkich eksponatów. Turyści z niepełnosprawnością ruchową nie będą mieli problemów z poruszaniem się po parterze budynku, ale w dotarciu do piwnic, w których znajduje się część ekspozycji, przeszkodę stanowią schody.

ARBORETU W KOPNEJ GÓRZE

Arboretum – mimo że stworzone przez człowieka – jest jednym z najbardziej niezwykłych miejsc w Puszczy Knyszyńskiej. Ten leśny ogród botaniczny powstał na wzgórzach wznoszących się nad rzeką Sokołdą. Zgromadzono tu ponad 500 gatunków roślin rodzimych oraz takich, które dobrze czują się w klimacie północno-wschodniej Polski. Rosną tu zatem kolekcje jałowców, cisów, sosen, żywotników, cyprysików, klonów, świerków, jodeł i różaneczników. Zachwyty wzbudzają kwitnące tulipanowce amerykańskie oraz kilka gatunków i odmian magnolii.

Turyści mogą tu oglądać kilka różnych siedlisk leśnych występujących w Puszczy Knyszyńskiej. Arboretum jest wymarzoną miejscem, by poznawać przyrodę, ale stanowi również doskonałą propozycję dla osób szukających odpoczynku i wytchnienia na łonie natury. Na turystów czekają szutrowe ścieżki, po których mogą poruszać się osoby na wózkach (potrzebne wsparcie osoby towarzyszącej), a także liczne miejsca piknikowe w malowniczych zakątkach i place zabaw.

W południowo-zachodniej części arboretum znajduje się widoczne z drogi, jedyne w Polsce mauzoleum żołnierzy Powstania Listopadowego, którzy polegli w potyczce z Rosjanami stoczonej nad rzeką Sokołdą. Obok rośnie imponująca grupa dębów będących pomnikami przyrody.

SILVARIUM W POCZOPKU

Drugi zadziwiający ogród leśny powstał w Puszczy Knyszyńskiej w okolicach Poczopka. Silvarium, rozplanowane na 15 ha w pobliżu siedziby Nadleśnictwa Krynki, obfituje w atrakcje, które przyciągają zarówno młodszych, jak i starszych turystów. Na Silvarium składa się kompleks tras wytyczonych wśród lasu i w dolinie urokliwie wijącej się rzeczki. Wśród licznych ścieżek znaleźć można „**Ziołową trybę**”, obsadzoną ziołami tradycyjnie użytymi na Podlasiu w medycynie ludowej. Miłośników zwierząt przyciąga **szlak „Tropinka”** – jedyna w kraju trasa, wzdłuż której odnajdziemy utrwalone, przestrzenne tropy leśnych zwierząt, co może być szczególnie atrakcyjną propozycją dla osób z dysfunkcjami wzroku.

Koniecznym jest zajrzeć do **Galerii „Na Skraju Puszczy”**, gdzie znajduje się unikalne na skalę europejską formikarium – mrowisko mrówki ćmawej, zbudowane częściowo w lesie, a częściowo w przeszklonej gablocie. Dzięki takiej konstrukcji możliwe jest podglądanie życia tych fascynujących owadów. Tajemnice pszczół pozwala z kolei odkrywać szklany ul. Bardzo ciekawą atrakcją stanowi także multimedialna tablica „Leśny koncert”, która prezentuje głosy zwierząt oraz opowieści o puszczańskiej przyrodzie. Dla osób na wózkach dostępny jest tylko parter budynku.

Na terenie Silvarium uwagę przyciągają ponadto: **park megalitów** (kolekcja skał i głazów narzutowych przyniesionych na te tereny przez lądolód), „**Ksyloteka**” (prezentująca drewno puszczańskich gatunków drzew), ciekawe rzeźby i zegar

słoneczny. Można tu także obserwować ptaki i słuchać ich odgłosów – zwłaszcza sów w strigiforium (najlepiej wieczorem, gdy są najbardziej aktywne).

Po terenie Silvarium turyści poruszają się utwardzonymi, szutrowymi ścieżkami. Większość z nich jest możliwa do przebycia na wózku, ale najlepiej z pomocą osoby towarzyszącej. **Siedziba Nadleśnictwa w Poczopku** jest również dostępna dla turystów na wózku (tam znajdują się dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową toalety).

SUPRAŚL

Supraśl, miasteczko z historią liczącą ponad pół tysiąca lat, leży nad urokliwie meandrującą rzeką o tej samej nazwie. Czas biegnie tu niespiesznie, w zespoleniu z rytmem natury i klasztornych dzwonów. To rytm spokojny (dziś powiedzielibyśmy slow), ale wyczulony na ważne zjawiska w kulturze i sztuce. Tak było tu od zawsze – niegdyś monaster stanowił jeden z najważniejszych ośrodków kultury prawosławnej i unickiej na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej, dziś rolę prężnego ośrodka kulturalnego przejęło wyrosłe u jego boku miasteczko.

Miejsce to wspaniale łączy tradycję i nowoczesność, od wieków spajając Zachód ze Wschodem. Otulone lasami Puszczy Knyszyńskiej, zachwyca krajobrazami i bliskością dzikiej przyrody. Skłania do relaksu i wyciszenia, ale też zachęca do aktywności na łonie natury. Przyciąga zabytkami i muzeami najwyższej klasy, kusi podlaskimi przysmakami. Nic dziwnego, że jak twierdzą niektórzy, uzależnia!

Najważniejszym zabytkiem Supraśla jest **prawosławny Monaster Zwiastowania Najświętszej Marii Panny**. Legenda mówi, że u schyłku XV wieku spragnieni spokoju mnisi, mieszkający w niedalekim Gródku, postanowili przenieść się w bardziej odludne miejsce. Puścili z nurtem rzeki Supraśl drewniany krzyż, prosząc Opatrzność Bożą, aby zatrzymał się w miejscu, w którym ma powstać nowy klasztor. Modlitwom stało się zadość – krzyż dotarł do brzegu u stóp wysokiej skarpy w uroczysku „Suchy Hrud”. Niedługo później stanął w tym miejscu imponujący monaster.

Do budowy klasztoru przystąpiono w 1500 roku: powstała drewniana cerkiew, refektarz i pustelnie. W latach 1503-1511 została wzniesiona strzelista **cerkiew obronna pw. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny**, która harmonijnie łączy cechy architektury gotyckiej z wpływami bizantyjskimi. Pierwotnie posiadała wspaniałe freski wykonane przez serbskiego mistrza Nektarija. Świątynia została wysadzona w powietrze przez Niemców w 1944 roku, ocalały tylko pojedyncze filary. Dziś, po odbudowie, ponownie zachwyca zwiedzających. Wejście na teren monasteru wiedzie przez okazałą bramę klasztorną pochodzącą z połowy XVIII

SILVARIUM W POCZOPKU

wieku. Obiekt jest dostępny dla turystów poruszających się na wózkach. Osoby z dysfunkcją wzroku mogą liczyć na to, że przewodnicy przedstawią im różnorodne eksponaty do rozpoznania dotykiem. Trzeba jednak pamiętać, że na teren klasztoru nie mają wstępu żadne zwierzęta, nawet pies przewodnik czy asystent.

CERKIEW PW. ZWIASTOWANIA NMP

Okazałe budynki klasztorne wzniesiono w XVII i XVIII wieku. Najpiękniej prezentuje się pałac archimandrytów (opatów), w którym dziś funkcjonuje **Muzeum Sztuki Drukarskiej i Papiernictwa**. Dostęp do obiektu jest utrudniony z racji kilku schodków i progu przed wejściem. Istnieje jednak możliwość wjechania do budynku na wózku przez Akademię Supraską, gdzie zamontowano podjazd. Muzeum zwiedza się z przewodnikiem, a turyści mają możliwość dotykania wszystkich eksponatów czy samodzielnego czerpania papieru, co stanowi ciekawą ofertę dla osób z dysfunkcjami wzroku.

Muzeum nawiązuje do wspaniałych tradycji tego miejsca. Pod koniec XVII wieku zakonnicy uruchomili w Supraślu przyklasztorną drukarnię, a także pierwszą we wschodniej Polsce papiernię. Tłoczono książki świeckie po łacinie i po polsku oraz religijne w języku cerkiewno-słowiańskim. W pałacu znajdowała się także imponująca biblioteka, w której przechowywano prawdziwe białe kruki, np. **Kodeks supraski** – najcenniejszy zabytek wczesnego piśmiennictwa słowiańskiego, wciągnięty na listę Pamięci Świata UNESCO.

Tuż obok znajduje się jedyne w swoim rodzaju **Muzeum Ikon**. Dopracowana w każdym calu ekspozycja została pomyślana jako opowieść o ikonach i ich znaczeniu w aspektach religijnym, historycznym i obyczajowym. Nastrój tego miejsca, osiągnięty poprzez dobór eksponatów, muzykę, światło i dźwięk, pozwala zanurzyć się w prawosławnej duchowości. Sprawia, że ikony wydają się być wrotami do świata przeszłości. Obiekt jest w pełni przystosowany do obsługi osób z niepełnosprawnością ruchową. Turyści z dysfunkcją wzroku mogą skorzystać z tyflograficznych planów ukazujących rozkład poszczególnych pięter muzeum. Dla osób słabosłyszących udostępnia się wzmacniacze dźwięku. Zwiedzanie odbywa się z przewodnikiem.

W XIX wieku z osady przyklasztornej rozwinęło się miasteczko. Jego mieszkańcy trudnili się głównie produkcją włókienniczą. Z tego okresu pozostały w centrum dawne siedziby fabrykantów i zabytkowe drewniane domy tkaczy. Najstarsze z nich stoją wzdłuż ulicy 3 Maja wiodącej w kierunku **pałacu Buchholtzów**. Ten eklektyczny budynek powstał na przełomie XIX i XX wieku i dziś mieści się w nim Liceum Sztuk Plastycznych. Dalej rozciąga się główny plac miasteczka, a za nim kąpielisko nad rzeką Supraśl, place zabaw, siłownie i boiska. Do spacerów zachęcają ciągnące się nad rzeką piękne **bulwary im. Wiktora Wołkwa**, wybitnego fotografa przyrody.

PAŁAC BUCHHOLTZÓW

Supraśl jest miasteczkiem tętniącym kulturą. Latem niesamowitą popularnością cieszy się **Podlasie Slow Fest**. Program festiwalu obejmuje szereg wydarzeń na najwyższym poziomie artystycznym: pokazów filmowych, koncertów, spektakli i warsztatów o bardzo różnorodnej tematyce.

Supraśl posiada rangę uzdrowiska. Słynie z korzystnego mikroklimatu i ziół borowin, które są cenione za doskonałą jakość i uznawane za jedne z najlepszych w Polsce. Zabiegi borowinowe wykonywane są w miejscowych uzdrowiskach.

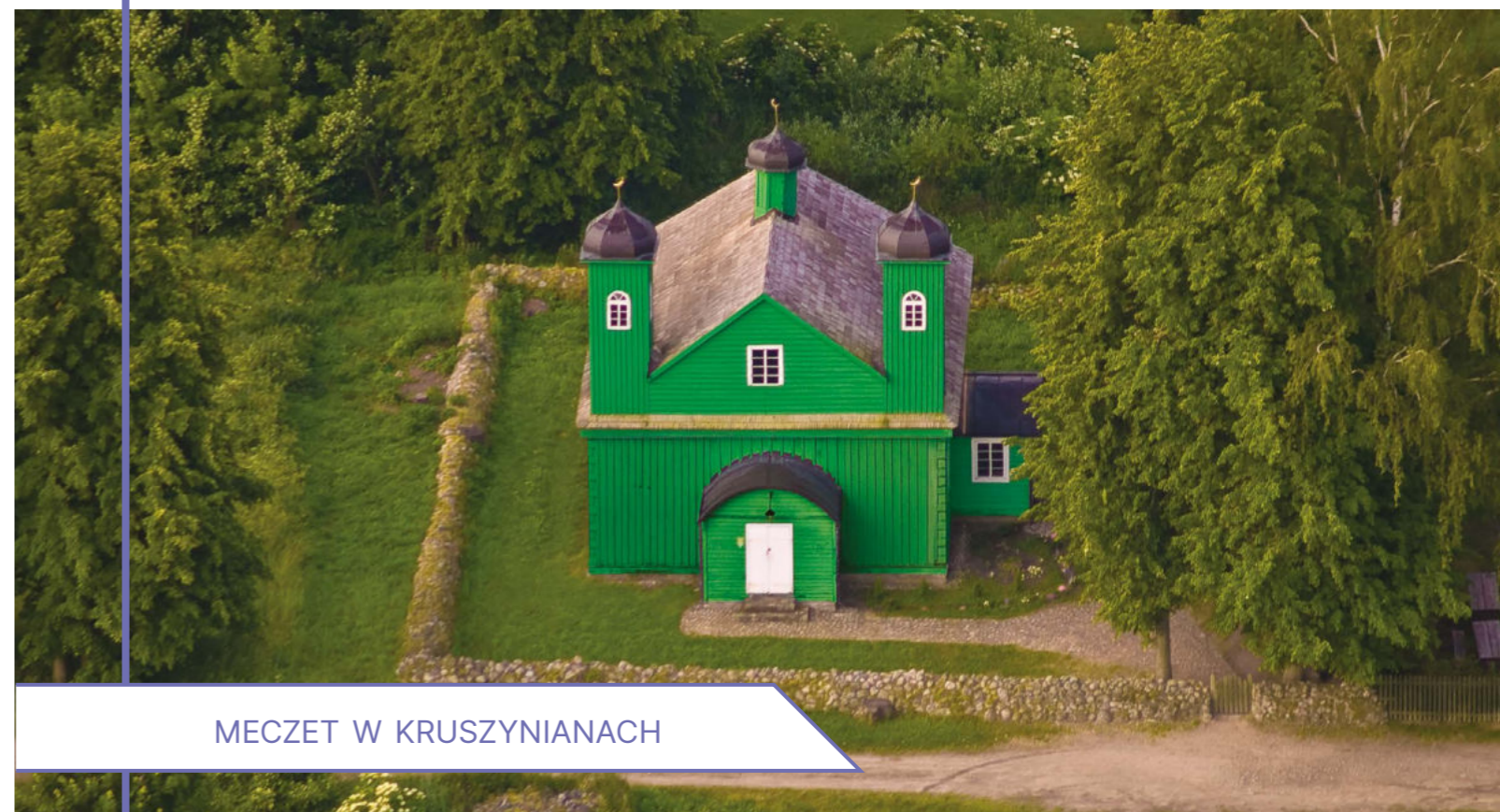
SZLAK Tatarski – Śladami Polskiego Orientu

Wielokulturowe Podlasie jest jedynym miejscem w Polsce, gdzie od wieków mieszkają Tatarzy będący wyznawcami islamu. Na ziemi Rzeczypospolitej zaczęli przybywać już u schyłku XIV wieku. Wsie, które do dziś zamieszkują, znajdują się w okolicach Krynek i Sokółki. Otrzymali je w XVII stuleciu z rąk króla Jana III Sobieskiego jako rekompensatę za zaległy żołd. W dwóch tatarskich wioskach, **Bohonikach** i **Kruszynianach**, znajdziemy jedyne w Polsce drewniane meczety oraz zabytkowe mizary, czyli cmentarze muzułmańskie. Obiekty te zostały wpisane na prestiżową listę Pomników Historii, która zawiera około stu zabytków uznawanych za najważniejsze dla polskiego dziedzictwa kulturowego.

Kruszyniany i Bohoniki są duchowymi i kulturalnymi centrami mniejszości tatarskiej w Polsce. Przez obie miejscowości (oraz kilka innych związanych z tatarskim osadnictwem) prowadzą **Szlak „Tatarski Duży”** (57 km) i **Szlak „Tatarski Mały”** (19 km), które można pokonać rowerem lub samochodem. Odwiedzając Kruszyniany i Bohoniki, koniecznie trzeba skosztować tatarskich potraw przygotowywanych według dawnych tradycji kulinarnych. Noszą one orientalnie brzmiące nazwy: pierekaczewnik (wpisany jako pierwszy w Polsce na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa RP), czyli listkowane ciasto naleśnikowe przekładane masą z mięsa, sera lub jabłek, a także trybuszok, manty czy pieremiacze.

Kruszyniany powstały w XVI wieku w ramach przeprowadzonej przez królową Bonę pomiarów włócznej. W 1679 roku król Jan III Sobieski nadał te włości rotmistrzowi chorągwi tatarskiej Samuelowi Murzie-Krzeczowskiemu, który według legendy uratował mu życie w bitwie pod Parkanami. Z czasem wzniesiono tu **drewniany meczet**. Obecny budynek zielonej świątyni z baniastymi kopułami zwieńczonymi półksiężycem pochodzi z końca XVIII wieku. We wnętrzu uwagę przykuwa XIX-wieczny minbar (kazalnica) i mihrab, czyli wnęka wskazująca kierunek Mekki. Aby dostać się do środka obiektu,

należy pokonać dwa schodki przed wejściem. Po zabytkowym meczecie oraz **mizarze** turystów oprowadza miejscowy przewodnik.

MECZET W KRUSZYNIANACH

Praktycznie po drugiej stronie drogi znajduje się **Centrum Edukacji i Kultury Muzułmańskiej Tatarów Polskich**, gdzie prezentowane są tradycyjne stroje, archiwalne zdjęcia i inne pamiątki. Obiekt jest przystosowany do osób poruszających się na wózkach.

Powstałe w XVI wieku Bohoniki trafiły w ręce Tatarów na mocy tego samego nadania króla Jana III Sobieskiego z 1679 roku. Wieś otrzymał rotmistrz Olejewski. Miejscowa legenda mówi, że król nadał mu tyle ziemi, ile Tatar zdołał objechać konno w ciągu jednego dnia. W Bohonikach znajduje się **drewniany meczet** z drugiej połowy XIX wieku, którego wnętrze jest prawie identyczne jak świątyni w Kruszynianach. Warto tam przyjrzeć się zdobitym ścianom muhirom – oprawionym w ramy napisom arabskim, wyszywanym na ozdobnych materiałach wersetom z Koranu. Meczet można zwiedzić po umówieniu się z przewodnikiem. Aby dostać się do środka obiektu, należy pokonać dwa schodki przed wejściem.

KRYNKI

Krynki, położone tuż przy granicy z Białorusią w szerokiej kotlinie otoczonej wzgórzami nad rzeczką Krynką, są uznawane za jedno z najbardziej urokliwych kresowych miasteczek. Zaczątkiem Krynek był dwór książęcy zbudowany w 1429

roku przy ważnym trakcie z Wilna i Grodna do Krakowa. W 1509 roku król Zygmunt Stary nadał Krynkom herb, a w 1569 roku otrzymały one prawa miejskie magdeburskie.

Na tym terenie od wieków krzyżowały się fale osadnictwa polskiego, ruskiego i litewskiego. Z historią Krynek nierozdzielnie związani są także Tatarzy i Żydzi. Społeczność żydowska osiedliła się tutaj już na początku XVI wieku i dzięki otrzymanym od króla polskiego przywilejom dokonała gospodarczego ożywienia miasteczka. W połowie XIX wieku rozwinął się w Krynkach przemysł. Za sprawą Żydów i Niemców powstały tu liczne manufaktury i fabryczki włókiennicze.

Historia Krynek była związana z postacią podskarbiego litewskiego Antoniego Tyzenhousa. Dzięki jego działalności nastąpił znaczny rozwój miasteczka, a w jego centrum wytyczono imponujący sześcioboczny rynek, z którego wychodziło 12 ulic. Układ ten w znacznym stopniu zachował się do dziś. W Krynkach warto zobaczyć zabytkową dzwonnice z XVIII wieku przy **kościółce św. Anny** (do wnętrza kościoła prowadzi podjazd), **cerkiew Narodzenia NMP** z 1864 roku i budynki dawnych bóżnic (kaukaskiej i chasydzkiej), a także ruiny wielkiej synagogi.

SOKÓŁKA

Na Szlaku Tatarskim leży również Sokółka, której nazwa, jak mówi miejscowa legenda, pochodzi od ptaków hodowanych na potrzeby królewskich polowań. Podobno sokoły wskazały bezpieczną drogę powrotną do dworu myśliwskiego królowej Bonie, gdy ta zabłądziła w rozległej puszczy podczas samotnej przechadzki. Osada uzyskała prawa miejskie w 1609 roku z rąk Zygmunta III Wazy.

W miasteczku warto odwiedzić **Muzeum Ziemi Sokólskiej**, można obejrzeć interesującą wystawę dotyczącą historii i kultury podlaskich Tatarów. Muzeum mieści się w zabytkowym budynku posiadającym bariery architektoniczne, dlatego dla turystów na wózkach dostępne są tylko sale ekspozycyjne na parterze. W miasteczku znajduje się również zbudowana również piękną **cerkiew św. Aleksandra Newskiego** (zwiedzenie wnętrza świątyni ułatwia podjazd przy bocznym wejściu).

Od kilkunastu lat Sokółka przyciąga rzesze pielgrzymów katolickich. W kaplicy neoklasycystycznego **kościółka pw. św. Antoniego Padewskiego** (zaopatrzonego w podjazd zlokalizowany po przeciwnej stronie od głównego wejścia) wierni adorują hostię, która, jak wierzą, w cudowny sposób przemieniła się we fragment ludzkiego mięśnia sercowego.

MUZEUM ZIEMI SOKÓLSKIEJ

Sokółka, jak wiele innych podlaskich miejscowości, leży na szlaku turystycznym **Wielki Gościniec Litewski**. Projekt odwołuje się do czasów, gdy przebiegał tędy jeden z najważniejszych traktów Rzeczypospolitej Obojga Narodów, wiodący z Warszawy do Wilna.

WIELKI GOŚCINIEC LITEWSKI

SZLAK RĘKODZIEŁA LUDOWEGO

Jeszcze sto lat temu emaliowane naczynia były rzadkością. Na wsi ludzie chodzili do pobliskiego garncarza po gliniane miski, jadło się drewnianymi łyżkami, spało w samodzielnie tkanej bieliźnie. Dziś ponownie pragniemy odkrywać unikatowe, wyrabiane ręcznie przedmioty, doceniając sztukę ich wykonania i trwałość. Historia sprawiła, że w Podlaskiem zachowało się wiele dawnych warsztatów rzemieślniczych i pracowni ludowego rękodzieła. Aby ocalić je od zapomnienia, w 1994 roku ówczesny Dział Etnografii Muzeum Podlaskiego w Białymstoku opracował Szlak Rękodzieła Ludowego.

Trasa prowadzi przez Czarną Wieś Kościelną, gdzie znajduje się kilka pracowni garncarskich oraz kuźnia. W Zamczysku działa natomiast warsztat tradycyjnego wyrobu drewnianych łyżek. Warto również odwiedzić pracownię unikatowego tkactwa dwuosnowowego w Janowie i okolicznych wsiach Wasilówce oraz Szaciłówce. W położonym już w okolicach Biebrzy Lipsku można natomiast podziwiać sztukę słynnych pisankarek, które organizują także pokazy tworzenia palm wielkanocnych i wypieku pieczywa obrzędowego. Działa tu **Muzeum Pisanki Lipskiej i Tradycji**, które ze względu na dość strome schody przed wejściem jest niedostępne dla osób z niepełnosprawnością ruchową. Będąc w Lipsku, warto również zajrzeć do pięknego, neogotyckiego **kościółka Matki Bożej Anielskiej** (do jego wnętrza prowadzi podjazd). Wszystkie warsztaty można odwiedzać po telefonicznym uzgodnieniu przyjazdu, ale trzeba wziąć pod uwagę, że pracownie nie są dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Ważnym punktem na szlaku jest **Centrum Rękodzieła Ludowego w Niemczynie**, gdzie eksponowane są dzieła miejscowych twórców. Centrum organizuje warsztaty i pokazy rzemiosła, od lat odbywają się tu także plenery fotograficzne i malarskie. Budynek jest dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową.

KRAINA WĄTKU I OSNOWY

Kolejny podlaski szlak, który umożliwia poznanie tajemnic rzemiosła artystycznego, poświęcony jest unikalnej tradycji tkactwa dwuosnowowego. Wiedzie przez szereg miejscowości z gmin **Janów** i **Korycin**, gdzie wciąż działają warsztaty tkackie, a mistrzynie tej sztuki chętnie prezentują swoje dzieła i umiejętności. Ważnym obiektem na szlaku jest **Izba Tkactwa Dwuosnowowego w Janowie** prezentująca bogaty zbiór tkanin i organizująca szereg warsztatów. Niestety strome schody nie pozwalają na to, by do jej wnętrza dostały się osoby na wózkach.

PRACOWNIA TKACTWA DWUOSNOWOWEGO

PARK KULTUROWY KORYCIN - MILEWSZCZYNA

Ciekawym miejscem, które przyciąga zarówno turystów zainteresowanych historią, jak i tych, którzy cenią miejscowe rzemiosło, jest położony w pobliżu Korycina Park Kulturowy. Obiekt powstał w 2019 roku i szybko stał się popularnym celem wycieczek. Park został zaaranżowany na obszarze, na którym tysiąc lat temu funkcjonowało wczesnośredniowieczne grodzisko. Odwołaniem do historii tego miejsca jest rekonstrukcja drewniano-ziemnych umocnień oraz ekspozycja na temat życia codziennego mieszkańców grodu. Prezentowane są tu również fundamenty XIX-wiecznego dworu odsłonięte w czasie prac wykopaliskowych oraz drewniany młyn holenderski. Jeszcze w XX wieku podobne wiatraki były charakterystycznym elementem krajobrazu tego rejonu. W Parku znajdziemy także ekspozycje prezentujące lokalne rękodzieło i zabytki etnograficzne.

Park Kulturowy posiada ciekawą ofertę warsztatów. Poruszanie się po jego terenie nie nastręcza trudności, ale turyści na wózkach napotkają barierę w postaci schodów przy wejściu do niektórych obiektów, np. młyna.

PARK KULTUROWY KORYCIN-MILEWSZCZYŻNA

Będąc w Milewsczyźnie, warto zajrzeć do pobliskiego **Korycina** słynącego z wyrobu cenionych regionalnych serów. Miasteczko nazywane bywa polską stolicą truskawek, o czym przypomina uroczy **pomnik Truskawkowej Księżniczki**, cieszący oczy na korycińskim rynku. Warto również zajrzeć do pięknego neogotyckiego **kościółka pw. Znalezienia i Podwyższenia Krzyża Świętego** z przełomu XIX i XX wieku (przed wizytą turystów na wózkach warto wcześniej zadzwonić, aby boczne wejście, przy których jest zlokalizowany podjazd, było na pewno otwarte) oraz wybrać na spacer do świętego źródła. W upalne dni Korycin kusi możliwością wypoczynku na plażach nad zalewem.

MICHAŁOWO

Pisząc o interesujących miejscowościach w powiecie białostockim, trzeba wspomnieć o Michałowie. Miasteczko to powstało w XIX wieku jako lokalny ośrodek przemysłu włókienniczego. Dziś jest doskonałym punktem wypadowym, by korzystać z uroków Puszczy Knyszyńskiej oraz pobliskiego **Jeziora Siemianowskiego**, który przyciąga plażowiczów i amatorów sportów wodnych. W Michałowie można zwiedzić neogotycki **kościół Opatrzności Bożej** (w dostaniu się do jego wnętrza przeszkadza jedynie niewysoki stopień) oraz piękną drewnianą **cerkiew św. Mikołaja** z polichromiami

wykonanymi przez Adama Stalony-Dobrzańskiego i Jerzego Nowosielskiego (po wcześniejszym uzgodnieniu dla osób na wózkach zostanie przygotowany tymczasowy podjazd przy bocznym wejściu). Warto również zajrzeć do **Pracowni Filmu, Dźwięku i Fotografii Niezbudka**, która organizuje szereg interesujących wydarzeń kulturalnych. Dla osób z niepełnosprawnością ruchową problemem może być pokonanie progu budynku, ale dalej w całym obiekcie nie ma barier architektonicznych.

PRACOWNIA FILMU, DŹWIĘKU I FOTOGRAFII NIEZBUDKA

PROPOZYCJE WYCIECZEK JEDNODNIOWYCH – BIAŁOSTOCZYŻNA

Rodzinnie

Wycieczkę najlepiej rozpocząć w Białymstoku – tu, oprócz wspaniałych barokowych ogrodów i tętniącego życiem rynku, musisz obejrzeć bardzo ciekawą multimedialną makietę barokowego miasta w Muzeum Historycznym i/lub udać się na spacer do białostockiego ZOO (2-3 godziny).

Udaj się do urokliwego uzdrowiska Supraśl, gdzie poza plażą i rozbudowanym placem zabaw na nadrzecznych bulwarach znajduje się m.in. ciekawe Muzeum Sztuki Drukarskiej i Papiernictwa. Można tam wziąć udział w warsztatach i samodzielnie wydrukować sobie np. zakładkę do książki (1-2 godziny).

Jadąc dalej w kierunku Krynek, należy koniecznie wstąpić do wspaniałego śródleśnego ogrodu – Silvarium w Poczopku, gdzie można doświadczyć przyrody Puszczy Knyszyńskiej wszystkimi zmysłami (1-2 godziny).

Mijając po drodze Bohoniki z zabytkowym meczetem i mizarem, czyli tatarskim cmentarzem (1 godzina) oraz Sokółkę, gdzie koniecznie trzeba wpaść na słynne lody. Zakończ dzień wypoczynkiem na plaży nad zalewem w Korycinie. Wcześniej koniecznie musisz odszukać pomnik Truskawkowej Księżniczki i poznać jej legendę.

Przyrodniczo

Dzień rozpocznij od spaceru w Rezerwacie Krzemianka, w którym dzięki drewnianej kładce możesz suchą nogą przemierzyć urokliwą zabagnioną dolinę rzeczno-strumienia (ok. 1,5 godziny).

Podczas wizyty w siedzibie Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej w Supraślu otrzymasz szczegółową informację turystyczną na temat Parku i dalszych możliwości zwiedzania (1 godzina).

Następnie odwiedź Arboretum im. Powstańców Styczniowych w Kopnej Górze, gdzie oprócz intensywnego kontaktu z naturą zorganizujesz sobie pikniku pod wiatą (1-2 godziny).

W zależności od posiadanego środka transportu skus się na przejazd żwirowymi trasami przez puszczańskie wioski do Załuk i dalej do Gródka, albo asfaltową szosą przez Krynki i Kruszyniany (zwiedzanie zabytkowego meczetu i tatarskiego cmentarza – 1 godzina) i dalej przez Gródek nad Zalew Siemianówka, aby zakończyć dzień na jednej z urokliwych plaż lub obserwując ptaki z jednej z wież widokowych.

Kulturowo

Rozpocznij dzień w Michałowie, gdzie zwiedzisz unikalną Pracownię Filmu, Dźwięku i Fotografii z bogatymi zbiorami dokumentującymi wielokulturowość regionu (1 godzina).

Następnie udaj się do Supraśla, do unikatowego Muzeum Ikon położonego na terenie klasztoru prawosławnego. Przy okazji obejrzyj odbudowaną gotycko-bizantyjską cerkiew obronną pw. Zwiastowania Bogurodzicy (2-3 godziny).

Dalej trasa prowadzi do Czarnej Wsi Kościelnej, Zamczyska i Janowa

położonych na Szlaku Rękodzieła Ludowego, gdzie zobaczysz pracownię kowala, garncarza, łyżkarza, a na zakończenie wystawę Janowskiej Tkaniny Dwuosnowowej (3-4 godziny).

Ukoronowaniem kulturalnego wieczoru będzie obejrzenie spektaklu w Operze i Filharmonii Podlaskiej w Białymstoku.

INFORMATOR

INFORMACJA TURYSTYCZNA

PIT – Szkolne Schronisko Młodzieżowe
„Podlasie” w Białymstoku
ul. Aleja Piłsudskiego 7B
15-443 Białystok
(+48) 85 652 42 50

Regionalne Centrum Informacji
Turystycznej w Białymstoku
ul. Marii Skłodowskiej-Curie 14A
15-097 Białystok
(+48) 503 356 482
www.podlaskie.it

Punkt Informacji Turystycznej
przy Urzędzie Miejskim
w Czarnej Białostockiej
ul. Torowa 14A
16-020 Czarna Białostocka
(+48) 85 713 13 40

Centrum Informacji Turystycznej
KAJAR Kuriany
Sala konferencyjno-bankietowa KAJAR
Kuriany 6
15-588 Kuriany
(+48) 664 442 070
www.kajar.eu

Punkt Informacji Turystycznej w Sokółce
ul. Piłsudskiego 1
16-100 Sokółka
(+48) 85 711 24 86
www.facebook.com/sokolkait

Punkt Informacji Turystycznej
Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej
ul. Chodakowskiego 6
16-030 Supraśl
(+48) 85 718 37 85

Punkt Informacji Turystycznej Miejsko-Gminny
Ośrodek Kultury w Lipsku
ul. Rynek 23
16-315 Lipsk
(+48) 87 642 35 86
www.kulturalipstk.pl

OBIEKTY

Białystok

Bazylika Archikatedralna
Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny
(patrz s.80)
ul. Kościelna 2
15-087 Białystok
(+48) 85 741 58 90
www.katedrabialostocka.pl

Bazylika pw. Chrystusa Króla i św. Rocha
(patrz s.84)
ul. Ks. A. Abramowicza 1
15-872 Białystok
(+48) 85 652 10 58
www.swroch.bialystok.opoka.org.pl

Białostocki Ośrodek Kultury
Centrum im. Ludwika Zamenhofa
(patrz s.83)
ul. Warszawska 19
15-062 Białystok
(+48) 85 676 73 67
www.centrumzamenhofa.pl

Cerkiew pw. Św. Mikołaja Cudotwórcy
(patrz s.83)
ul. Lipowa 15
15-424 Białystok
(+48) 85 742 07 80 (kancelaria)
www.soborbialystok.pl

Cerkiew Świętego Ducha
(patrz s.84)
ul. Antoniuk Fabryczny 13
15-762 Białystok
(+48) 728 308 558
www.swietegoduha.cerkiew.pl

Galeria Arsenal
(patrz s.79)
ul. A. Mickiewicza 2
15-222 Białystok
(+48) 85 742 03 53
www.galeria-arsenal.pl

Galeria Arsenal Elektrownia
(patrz s.79)
ul. Elektryczna 13
15-080 Białystok
(+48) 85 742 03 53
www.galeria-arsenal.pl
(wejście od ul. Świętojańskiej)

Muzeum Historii Medycyny i Farmacji
Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku
(patrz s.78)
ul. J. Kilińskiego 1
15-089 Białystok (prawe skrzydło pałacu)
(+48) 85 748 54 67 (kierownik)
(+48) 85 748 54 05 (pracownicy)
www.umb.edu.pl

Muzeum Historyczne
(patrz s.85)
ul. Warszawska 37
15-062 Białystok
(+48) 85 748 21 19
www.muzeum.bialystok.pl

Muzeum Podlaskie
(patrz s.82)
Rynek Kościuszki 10
15-426 Białystok
(+48) 85 740 77 31
www.muzeum.bialystok.pl

Muzeum Rzeźby Alfonsa Karnego
(patrz s.79)
ul. Świętojańska 17
15-277 Białystok
(+48) 85 732 73 92
www.muzeum.bialystok.pl

Muzeum Wojska w Białymstoku
(patrz s.80)
ul. J. Kilińskiego 7
15-089 Białystok
(+48) 85 741 64 49
www.mwb.com.pl

Opera i Filharmonia Podlaska –
Europejskie Centrum Sztuki
imienia Stanisława Moniuszki
(patrz s.85)
ul. Odeska 1
15-406 Białystok
(+48) 85 306 75 71
www.www.oifp.eu

Stadion Miejski
(patrz s.85)
ul. Słoneczna 1
15-323 Białystok
(+48) 85 654 86 80
www.stadion.bialystok.pl

Bohoniki

Meczet
(patrz s.93)
Bohoniki 23
16-100 Sokółka
(+48) 667 037 691
www.bohoniki.eu

Janów

Izba Tkactwa Dwuosnowowego
(patrz s.97)
ul. Białostocka 14A
16-130 Janów
(+48) 85 721 60 43
www.dwuosnowowa.pl

Korycin

Kościół pw. Znalezienia i Podwyższenia
Krzyża Świętego (patrz s.99)
ul. Białostocka 23
16-140 Korycin
(+48) 694 451 212

Park Kulturowy Korycin-Milewsczyczna
(patrz s.98)
Milewsczyczna
16-400 Korycin
(+48) 517 142 438
www.milewsczyczna.pl

Kruszyniany

Centrum Edukacji i Kultury Muzułmańskiej
Tatarów Polskich (patrz s.94)
Kruszyniany 62
16-120 Kruszyniany
(+48) 601 485 488
www.centrumkruszyniany.pl

Meczet
(patrz s.93)
Kruszyniany
16-120 Krynki
(+48) 502 543 871
www.kruszyniany.com.pl

Krynki

Kościół św. Anny
(patrz s.95)
ul. Nowa 1, 16-120 Krynki
(+48) 85 722 80 16
www.archibial.pl

Lipsk

Kościół Matki Bożej Anielskiej
(patrz s.97)
ul. Kościelna 28
16-315 Lipsk
(+48) 87 642 26 90
www.parafia.lipsk.pl

Muzeum Pisanki Lipskiej i Tradycji
(patrz s.97)
Rynek 2
16-315 Lipsk
(+48) 502 114 932
www.kulturalipsk.pl

Michałow

Cerkiew św. Mikołaja
(patrz s.100)
ul. Młynowa 10A
16-050 Michałow
(+48) 85 718 90 20

Kościół Opatrzności Bożej
(patrz s.99)
ul. Żwirki i Wigury 49
16-050 Michałow
(+48) 85 718 90 28
www.michalowo.archibial.pl

Pracownia Filmu, Dźwięku
i Fotografii Niezbudka
(patrz s.100)
ul. Fabryczna 33
16-050 Michałow
(+48) 85 663 16 33
www.pracownia.michalowo.eu

Niemczyn

Centrum Rękodzieła Ludowego (patrz s.97)

Niemczyn 42
16-020 Czarna Białostocka
(+48) 85 710 91 49
www.crlczarna.vipserv.org

Muzeum Ziemi Sokólskiej

(patrz s.95)
ul. J. Piłsudskiego 2
16-100 Sokółka
(+48) 85 711 24 86
www.facebook.com/MuzeumZiemiSokolskiej/

Poczopek

Galeria na Skraju Puszczy
(Silvarium w Poczopku) (patrz s.89)

Poczopek 9
16-113 Szudziałowo
(+48) 85 722 96 47
www.krynki.bialystok.lasy.gov.pl

Supraśl

Monaster Zwiastowania
Przenajświętszej Bogurodzicy

(patrz s.90)
ul. Klasztorna 1
16-030 Supraśl
(+48) 85 718 37 80
www.monaster-suprasl.pl

Nadleśnictwo Krynki

(patrz s.90)
Poczopek 6D
16-113 Szudziałowo
(+48) 85 722 96 40
www.krynki.bialystok.lasy.gov.pl

Muzeum Ikon

(patrz s.92)
ul. Klasztorna 1
16-030 Supraśl
(+48) 85 663 19 94
www.muzeum.bialystok.pl

Sokółka

Cerkiew pw. św. Aleksandra Newskiego (patrz s.95)

ul. J. Piłsudskiego 4
16-100 Sokółka
(+48) 85 711 25 18
www.cerkiew-sokolka.pl

Muzeum Sztuki Drukarskiej i Papiernictwa
im. Fiola i Fiodorowa (patrz s.91)

ul. Klasztorna 1
16-030 Supraśl
(+48) 725 783 392
www.muzeumdruku.pl

Kościół pw. Św. Antoniego Padewskiego (patrz s.95)

ul. Grodzieńska 47
16-100 Sokółka
(+48) 85 711 20 01
www.sokolka.archibial.pl

Siedziba Parku Krajobrazowego
Puszczy Knyszyńskiej
im. prof. Witolda Sławińskiego (patrz s.88)

ul. Abp. Gen. M. Chodakowskiego 6
16-030 Supraśl
(+48) 85 718 37 85
www.pkpk.wrotapodlasia.pl

NOCLEGI

Hotel Esperanto***

ul. Legionowa 10
15-099 Białystok
(+48) 85 740 99 00
www.hotelesperanto.net

Royal Hotel&SPA*****

ul. Rynek Kościuszki 11
15-001 Białystok
(+48) 85 831 18 01
www.royal-hotel.pl

Hotel ibis Styles Białystok***

Aleja Józefa Piłsudskiego 25
15-444 Białystok
(+48) 85 877 25 00
ibisstylesbialystok.pl

Hotel 3 Trio***

ul. Hurtowa 3
15-399 Białystok
(+48) 85 745 40 50
www.hotel3trio.pl

Hotel Dworek Tryumf

ul. Klepacka 1
16-001 Księżyno
(+48) 85 663 29 18
www.dworek-tryumf.pl

ORGANIZACJE REGIONANE

Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego

www.pfrr.pl
Fundacja powstała w 1994 roku. Za cel stawia sobie wspomaganie rozwoju gospodarczego regionu, w szczególności inspirowanie tworzenia oraz wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw.

Regionalny Oddział PTTK w Białymstoku

www.bialystok.pttk.pl
Stowarzyszenie działające na rzecz rozwijania aktywnej turystyki oraz promowania województwa podlaskiego. Oferuje usługi przewodnickie oraz organizację wycieczek po regionie.

Stowarzyszenie Dalapenia

www.podlasieslowfest.pl
Stowarzyszenie Dalapenia organizuje Podlasie SlowFest, będący festiwalem sztuki filmowej, muzycznej, literackiej, kulinarnej w bliskości z naturą. Wydarzenie to odbywa się latem w Supraślu.

Stowarzyszenie „Podlaskie Smaki”

www.podlaskizlakkulinary.pl
Stowarzyszenie jest pomysłodawcą i autorem Podlaskiego Szlaku Kulinarnego, tworzonego przez podlaskich producentów lokalnych wyrobów kulinarnych. Ze względu na bogactwo kulinarne Podlasia szlak został podzielony na spiżarnie, w tym białostocką, korycińską i tatarską.

Stowarzyszenie Pogotowie Kulturalno-Społeczne

Stowarzyszenie zajmuje się działaniami z zakresu kultury i sztuki. Jest zaangażowane w organizację odbywającego się rokrocznie w Białymstoku Up To Date Festival.

PUSZCZA BIAŁOWIESKA

I KRAINA BUGU

PUSZCZA BIAŁOWIESKA

Puszcza Białowieska jest ostatnim zachowanym fragmentem potężnych kniei, które przed wiekami porastały cały niż środkowoeuropejski. Tylko tutaj przetrwał naturalny las liściasty i mieszany o pierwotnym charakterze. Z tego względu Puszcza stanowi najcenniejszy w Polsce kompleks leśny i jeden z najważniejszych w Europie. Jej olbrzymia wartość jest powszechnie uznawana na całym świecie i już w 1979 roku została potwierdzona wpisem na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Do dziś **Białowieski Park Narodowy** pozostaje jedynym polskim obiektem przyrodniczym w tym najbardziej prestiżowym zestawieniu.

Puszcza Białowieska znajduje się na terytoriach dwóch państw. W Polsce zajmuje 632 km², z czego w granicach Białowieskiego Parku Narodowego pozostaje jedynie 16% jej powierzchni (105,17 km²). Natomiast białoruska część kompleksu w całości podlega Parkowi Narodowemu Białowieskiej Puszczy, który obejmuje teren 1520 km².

Niezaprzeczalne walory tego obszaru zaczęto dostrzegać już prawie pół tysiąca lat temu – początki ochrony białowieskich kniei sięgają czasów Jagiellonów. Polsko-litewscy władcy cenili Puszcę jako matecznik zwierzyny łownej, w związku z tym w jej ostępach mogli polować wyłącznie królowie. Ten stan utrzymał się do końca istnienia Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W wyniku rozbiorów Puszcza znalazła się w granicach Imperium Rosyjskiego i zaczęła podlegać ochronie jako obszar łowów carów z dynastii Romanowów. Dzięki temu lasy aż do XX wieku uniknęły kolonizacji, czyli karczowania pod pola uprawne i osady ludzkie. Dopiero w okresie I wojny światowej rozpoczął się rabunkowy wyrąb Puszczy Białowieskiej. Pozyskiwanie drewna na olbrzymią skalę kontynuowano w czasie dwudziestolecia międzywojennego i po II wojnie. Obecnie również realizowany jest tu wyrąb w celach gospodarczych. Jednocześnie wzrasta presja społeczna, by ten unikalny, ostatni w Europie fragment lasów pierwotnych pozostawić naturalnym procesom przyrodniczym i w całości przekazać pod zarząd Parku Narodowego.

Białowieski Park Narodowy jest najstarszą tego typu instytucją w Polsce. Za początek jego istnienia uznaje się rok 1921, kiedy to powstało leśnictwo „Rezerwat”. W roku 1932 przekształcono je w Park Narodowy w Białowieży, który po wojnie restytuowano pod do dzisiaj obowiązującą nazwą.

Puszcza Białowieska jest lasem o największej bioróżnorodności w skali europejskiej. Występuje tu ponad 1000 roślin naczyniowych, spośród których oczywiście najbardziej imponujące są kilkusetletnie drzewa. Puszczańskie dęby dochodzą do 40 m wysokości i 6 m w obwodzie, równie potężne bywają lipy. Świerki potrafiły tu dorastać nawet do 50 m wysokości, ale obecnie ten gatunek zanika. W wyniku zmian klimatycznych oraz znacznego obniżenia poziomu wód gruntowych drzewa

te są bardzo osłabione i łatwiej padają łupem owadów, np. kornika drukarza. Zgodnie z naturalnymi procesami przyrodniczymi na ich miejsce wkraczają inne gatunki, w związku z czym teraz w Puszczy coraz częściej występują graby. W lesie naturalnym to nie człowiek, a sama przyroda decyduje o składzie gatunkowym i strukturze drzewostanu.

O unikalności Puszczy świadczy również mnogość grzybów (około 4000 gatunków) oraz porostów (ponad 400 gatunków). Wiele z nich nie występuje już nigdzie indziej – są relikdami spotykanymi tylko tam, gdzie las zachował swój pierwotny charakter. Ich obecność stanowi swoisty miernik stopnia naturalności kompleksu. Tak samo jest w przypadku występujących tu bezkręgowców, z których duża część bytuje w martwym drewnie lub bardzo starych drzewach, praktycznie nie występujących w lasach gospodarczych. Szacuje się, że żywe drzewo jest połączone z biologią 30% gatunków, a martwe z funkcjonowaniem aż 70% gatunków roślin, grzybów i zwierząt. Dlatego z terenów chronionych nie wywozi się drewna.

Na różnorodność Puszczy składa się nie tylko wielka ilość gatunków roślin, ale również mnogość typów zbiorowisk leśnych. W tej naturalnej mozaice dominują ocienione grądy, w których królują kilkusetletnie dęby. Na słabszych glebach rosną bory i bory mieszane, a na terenach podmokłych – łągi i olsy. W niektórych miejscach powstały torfowiska wysokie, z których część przekształciła się w bór bagienny.

Na terenie Puszczy Białowieskiej stwierdzono występowanie ponad 12 tys. gatunków zwierząt. Szacuje się, że duża część jej fauny jeszcze nie została zbadana i rozpoznana, więc liczba ta może wzrosnąć nawet do 25 tys. Znakomitą większość stanowią tu bezkręgowce (95%). Mnóstwo gatunków występuje tylko na terenie omawianego kompleksu, bo gdzie indziej brakuje już dla nich siedlisk. Natomiast puszczański świat kręgowców jest już od dawna doskonale rozpoznany. Żyją tu: ssaki (58 gatunków), ptaki (250 gatunków), gady (7 gatunków), płazy (12 gatunków) i ryby (32 gatunków). Wśród nich dużą grupę stanowią zwierzęta objęte szczególną ochroną prawną, np. dziesięciotrójpalczasty i dziesięciot białogrzbiety. W białowieskich ostępach wciąż można spotkać duże drapieżniki – wilki i rysie. Liczna jest również populacja zwierząt kopytnych – jeleni, saren, dzików, występują tu także łosie. Królem kniei jest jednak bez wątpienia żubr!

Puszcza Białowieska jest ostatnim miejscem na świecie, gdzie **żubry** nizinne przetrwały w warunkach naturalnych aż do 1919 roku. Także w Białowieży dokonano restytucji (czyli przywracania naturze) tego gatunku. Obecnie żyjące tu stado liczy ponad 600 osobników. Na te potężne zwierzęta można

się natknąć podczas puszczańskich spacerów, a w okresie zimowym często przebywają one na otwartej przestrzeni na granicy lasu. Widok największych europejskich ssaków w ich naturalnym środowisku zapiera dech w piersiach.

Kto przemierzając puszczańskie szlaki nie miał szczęścia spotkać króla Puszczy, może go zobaczyć w **Rezerwacie Pokazowym Żubrów BPN**. Na powierzchni ok. 27 ha, w warunkach zbliżonych do naturalnych, prezentowane są wszystkie gatunki ssaków kopytnych żyjących w Puszczy Białowieskiej oraz duże drapieżniki. Zobaczyć tu można grupę żubrów złożoną z dorosłego samca, kilku żubrzyc oraz ich potomstwa. W zagrodach żyją również łosie, jelenie, sarny i dziki. Wielką atrakcją stanowi także możliwość zobaczenia watahy wilków oraz rysia i żbika. Ponadto w rezerwacie pokazywane jest stado koników typu tarpan złożone z ogiera, kilku klaczy i młodych. Ciekawostką są krzyżówki żubrów z bydem domowym, czyli żubronie.

ŻUBRY

Poruszanie się po terenie Rezerwatu Pokazowego Żubrów nie naraża na większych problemów, również dla osób na wózkach. Ciekawą propozycją jest możliwość zwiedzania obiektu bryczką (na którą można zabrać wózek). Nowoczesny, oddany niedawno do użytku pawilon edukacyjny, w którym mieszczą się kasy biletowe, toalety i sale wystawiennicze, jest przystosowany do obsługi turystów z niepełnosprawnościami.

Miejscem, gdzie tętni serce Puszczy Białowieskiej, jest **Obwód Ochronny Rezerwat**. To najcenniejszy obszar Parku zwany „katedrą bez sklepienia”. Monumentalne

dęby, lipy czy wiązy, mające 300 czy 400 lat, są tu tak ogromne, że potrzeba kilku osób, by je objąć. Dech zapiera widok przewróconych przez wiatr świerków, które, leżąc na ziemi, ukazują swe rozległe, choć płytkie korzenie, przypominające kilkunastometrowe wachlarze. To prawdziwe królestwo natury można zwiedzać wyłącznie w niewielkich grupach liczących do 12 osób z licencjonowanymi przewodnikami BPN. Wycieczki organizuje m.in. biuro PTTK Oddział w Białowieży. Ścieżka wiodąca do słynnego Dębu Jagiełły jest częściowo dostępna dla osób poruszających się na wózkach.

Reszta terenów Parku Narodowego i całej Puszczy Białowieskiej jest dostępna dla turystów indywidualnych bez opieki przewodników. Można skorzystać z rozbudowanej sieci szlaków i ścieżek dydaktycznych oraz podziwiać Puszcę, przemierzając ją pieszo, na rowerze, a nawet kajakiem.

KŁADKA „ŻEBRA ŻUBRA”

Szczególną możliwość podziwiania wspaniałych białowieskich drzew stwarza **Szlak Dębów Królewskich i Księżąt Litewskich**. Ma on długość około 500 m i wiedzie po drewnianej kładce, po której bez problemów mogą poruszać się osoby na wózkach. Ścieżka znajduje się w uroczysku Stara Białowieża i biegnie wśród dębów mających po 150-500 lat, nazwanych imionami królów i królowych polskich oraz wielkich księżąt litewskich, polujących onegdaj w białowieskich ostępach. Każdy dąb jest opisany, a tabliczki informacyjne sporządzono również w alfabecie Braille'a.

Wielu turystów przyciąga ukryte w Puszczy **Miejsce Mocy**. Najprawdopodobniej wiąże się ono z pogańskimi wierzeniami dawnych mieszkańców Puszczy, którzy z gładów i kamieni utworzyli tu kamienny krąg. Jak twierdzą radiesteci, doszło w nim do nagromadzenia energii korzystnie wpływającej na organizmy żywe. Wokół rosną drzewa o nietypowych, ciekawych kształtach. Do Miejsca Mocy wiedzie ścieżka obfitująca w przeszkody, m.in. w wystające korzenie drzew, co uniemożliwia jej pokonanie przez osoby z poważnymi dysfunkcjami ruchu.

Oryginalną formą poznawania piękna przyrody Puszczy Białowieskiej jest podróż kolejką wąskotorową. Sieć torów była użytkowana do końca lat 80. XX wieku i służyła do wywozu wycinanego drewna. Obecnie kolejka kursuje już tylko w celach turystycznych na trasie Hajnówka – Topiło lub Hajnówka – Dolina Leśnej. W dawnej osadzie Topiło można wybrać się na spacer, by podziwiać malownicze, porośnięte grązelami stawy ukryte wśród lasu. Wagoniki kolejki są przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Można też liczyć na pomoc obsługi.

Kolejny niestandardowy sposób zwiedzania Puszczy to wycieczki białowieskimi drezynami. Korzystając z torów ułożonych na potrzeby rosyjskich carów u schyłku XIX wieku, można dotrzeć w pobliże Parku Pałacowego lub wybrać się na dalszą przejażdżkę – aż do Miejsca Mocy. Wszystko zależy od ambicji i siły mięśni podróżujących, bowiem drezyny turyści napędzają własnoręcznie. Osobom z niepełnosprawnością ruchową obsługa pomaga w zajęciu miejsc w pojeździe. Niestety ten środek lokomocji nie jest przystosowany do przewozu wózków.

BIAŁOWIEŻA

Najsłynniejszą miejscowością w tym rejonie jest niewątpliwie Białowieża. Dzięki swemu położeniu w samym centrum Puszczy stanowi doskonały punkt wypadowy do poznawania puszczańskich tajemnic. Nic dziwnego więc, że istnieje tu bardzo rozbudowana baza noclegowa oraz funkcjonuje wiele restauracji. Miejscowość jest także prężnym ośrodkiem badań naukowych – tutaj znajdują się siedziby dyrekcji Parku Narodowego i ważnych jednostek badawczych.

Sercem dawnej Białowieży był znajdujący się na wzgórzu XVII-wieczny dwór myśliwski, wybudowany na potrzeby władców z dynastii Wazów. W następnym stuleciu dworek wznosił tu August III Sas. Po obu budowlach nie ma już obecnie żadnych śladów. U schyłku XIX wieku w tym samym miejscu powstała imponująca rezydencja myśliwska przeznaczona dla rosyjskich carów. Gmach ten również nie przetrwał do naszych czasów – został zniszczony w 1944 roku i ostatecznie rozebrany tuż po wojnie. Ocalała jedynie tzw. brama kuchenna i towarzyszący pałacowi zespół budynków, m.in.: Dom Zarządu, Dom Marszałkowski, Dom Jegierski, Dom Szoferów i Dom Łażni.

Dziś w miejscu dawnego pałacu carskiego wznosi się współczesny budynek, w którym znajduje się siedziba dyrekcji Białowieskiego Parku Narodowego i słynne **Muzeum Przyrodniczo-Leśne BPN**. Instytucja w innowacyjny i wyjątkowo atrakcyjny sposób dokumentuje przyrodnicze i kulturowe walory Puszczy. Nowoczesne dioramy prezentują charakterystyczne dla tych terenów zbiorowiska oraz życie ich mieszkańców. Zwiedzający mają okazję pogłębić wiedzę o występujących w Puszczy zwierzętach czy poznać fazy rozkładu drewna oraz bogactwo puszczańskich grzybów. W części historycznej przedstawiono tradycyjne metody eksploatacji lasów, np. bartnictwo.

Muzeum można zwiedzać z przewodnikiem lub samodzielnie przy wykorzystaniu audioprzewodnika. Cały obiekt dostosowany jest do potrzeb osób z niepełnosprawnościami: wjazd umożliwia łagodny podjazd, na wystawie stałej zamontowano platformę, dzięki której można przemieszczać się pomiędzy piętrami. Podłoże na wystawie jest gładkie, ale opada i podnosi się w kilku miejscach, co dla osób samodzielnie poruszających się na wózkach może stanowić pewne utrudnienie. Osoby z dysfunkcjami wzroku mogą (po uzyskaniu zgody kustosa) dotykać wybranych eksponatów. Do dyspozycji turystów pozostaje również punkt widokowy usytuowany w wieży wznoszącej się ponad budynek muzealny. Można tam wjechać windą.

Gmach muzeum otacza **Park Pałacowy**, który został założony u schyłku XIX wieku wokół carskiej rezydencji. Rozbudowano wtedy sztuczne stawy na rzece Narewce. Wiedzie przez nie wąska, malownicza grobla, w połowie której znajduje się najstarszy zabytek Białowieży – kamienny monument upamiętniający polowanie, jakie odbył tu król August III Sas w 1752 roku. Nieco dalej wzrok przyciąga piękny, wręcz bajkowy, drewniany dworek wzniesiony na potrzeby rosyjskiego gubernatora grodzieńskiego. Obecnie funkcjonuje w nim **Ośrodek Edukacji Przyrodniczej BPN**, dostanie się do którego ułatwia podjazd oraz możliwość poszerzenia otworu wejściowego poprzez otwarcie drugiego skrzydła drzwi. Dwór pochodzi z 1845 roku i jest najstarszą budowlą zachowaną w Białowieży.

Zajmujący około 50 ha Park Pałacowy został zaprojektowany przez znanego planistę Walerego Kronenberga w stylu angielskim. Posadzono tu 200 gatunków drzew i krzewów, spośród których do dzisiaj zachowało się blisko 90. Wiele z nich to rośliny specjalnie sprowadzone na potrzeby tworzonego kompleksu, ale projektant wykorzystał też drzewa rosnące tu już wcześniej. Najstarszym elementem założenia jest imponująca grupa dębów szypułkowych liczących ponad 250 lat, która znajduje się naprzeciw wejścia do Muzeum. Turyści z niepełnosprawnością ruchową nie będą mieli większych problemów z poruszaniem się po obiekcie, a dostanie się na kładki ułatwią

DWOREK GUBERNATORA

im podjazdy. Zabytkowy Park można również zwiedzać, korzystając z dwóch ścieżek edukacyjnych z tablicami informacyjnymi – przyrodniczej „Drzewa Parku Pałacowego” i historycznej „Zabytki Parku Pałacowego”, biegnących po alejkach spacerowych (nawierzchnia piaszczysta, utwardzona). Obydwie trasy są dostępne dla osób poruszających się na wózkach. Ponadto w Parku została wytyczona ścieżka „Poznajemy Tajemnice Lasu”, umożliwiająca odbiór także zmysłami dotyku.

Niedaleko głównej bramy BPN znajduje się wzniesiona z czerwonej cegły w 1895 roku **cerkiew pw. św. Mikołaja Cudotwórcy**. W środku warto zwrócić uwagę na unikalny ceramiczny ikonostas (niestety brak podjazdu utrudni dostanie się do wnętrza świątyni osobom na wózkach). Idąc dalej wzdłuż ulicy Stoczek, można oglądać charakterystyczną, drewnianą zabudowę, która przypomina o tym, że do niedawna Białowieża miała typowo wiejski charakter. Droga prowadzi do **kościółka pw. św. Teresy** z 1927 roku (do jego wnętrza prowadzi podjazd usytuowany po lewej stronie od głównego wejścia).

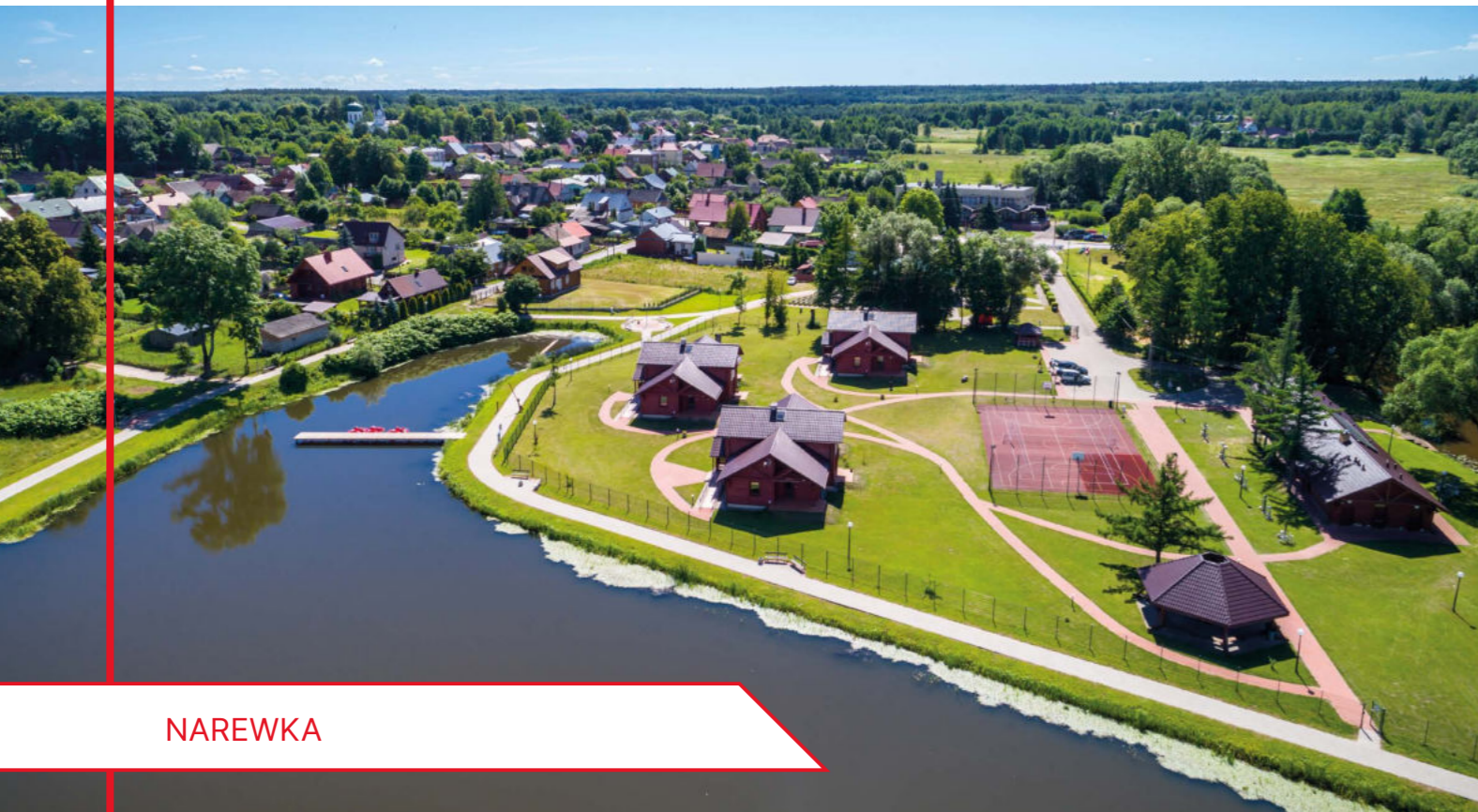
NAREWKA

Wieś królewska Narewka powstała w 1639 roku. W ciągu wieków rozwinęła się do rozmiarów sporej osady. Dziś jest siedzibą władz gminy i jedną z większych miejscowości w regionie Puszczy Białowieskiej. Można tu zwiedzić piękną XIX-wieczną **cerkiew pw. św. Mikołaja Cudotwórcy** (przy bocznym wejściu dostępny jest podjazd dla wózków) oraz dom – galerię Tamary Sołowiecz, znakomitej reporterki narodowości białoruskiej (zwiedzanie obiektu ułatwiają podjazdy,

szerokie dwuskrzydłowe drzwi oraz toaleta dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową; mile widziane są również psy asystenci). Nad brzegiem malowniczej rzeki Narewka umiejscowiono przystań kajakową wraz z rozbudowanym zapleczem turystycznym (domki, pole namiotowe, sanitariaty). Znajduje się tu ogólnodostępna plaża oraz punkt informacji turystycznej, który został przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Przed II wojną światową większość mieszkańców osady stanowili Żydzi. Jedną z ostatnich pamiątek, która po nich pozostała do naszych czasów, jest narewowski kirkut. Cmentarz został malowniczo umiejscowiony na wzgórzu porośniętym dziś sosnowym lasem. Na powierzchni 1 ha zachowało się prawie 150 kamiennych macew i duży fragment ogrodzenia.

Położenie Narewki bardzo sprzyja rozwojowi turystyki. Na południe od miejscowości rozciąga się Puszcza Białowieska, zaś w odległości zaledwie kilku kilometrów na północ znajduje się **Jeziro Siemianowskie** (zalew utworzony na rzece Narew), które przyciąga licznych amatorów sportów wodnych i plażowania. Doskonałym miejscem wypoczynku nad wodą jest Ośrodek Turystyczno-Rekreacyjny i Kulturalny w **Starym Dworze**. Dostępna jest tu plaża, obiekty socjalno-sanitarne, trzy rekreacyjne pomosty, korty tenisowe, plac zabaw dla dzieci oraz pole namiotowo-kempingowe wraz z niezbędną infrastrukturą. Obiekt został przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

NAREWKA

HAJNÓWKA

Hajnówka jest największą miejscowością w regionie oraz stolicą powiatu. Pierwotnie w tym miejscu znajdowała się siedziba jednego z puszczańskich strażników. Osada zaczęła się rozwijać dopiero na przełomie XIX i XX wieku, gdy usytuowano tu węzeł kolejowy. Najważniejszy impuls dla rozwoju miejscowości przyszedł jednak w czasie I wojny światowej. Wtedy to Niemcy rozpoczęli rabunkową wycinkę Puszczy Białowieskiej, a Hajnówka stała się ważnym ośrodkiem przemysłu drzewnego. Ten stan utrzymywał się jeszcze po II wojnie światowej. Obecnie jednak miasto stopniowo zmienia charakter, dostrzegając w swoim położeniu olbrzymi potencjał turystyczny.

Największą ilość zwiedzających przyciąga w Hajnówce imponujący **sobór pw. Świętej Trójcy** konsekrowany w 1992 roku. Nowoczesna, dwupoziomowa świątynia zachwyca oryginalną bryłą. Kształt cerkwi jest wynikiem współpracy wybitnego malarza Jerzego Nowosielskiego z prof. Aleksandrem Grygorowiczem, który artystyczną wizję świątyni mistrzowsko przełożył na język architektury. We wnętrzu zachwycają: ceramiczny ikonostas, polichromie wykonane przez Dymitrosa Andonopulosa oraz witraże autorstwa prof. Adama Stalony-Dobrzańskiego. Dostęp do wnętrza soboru umożliwia podjazd dla wózków.

SOBÓR PW. ŚWIĘTEJ TRÓJCY

KRAINA OTWARTYCH OKIENNIC

Około 30 km od Hajnówki w kierunku Białegostoku leży malownicza Kraina Otwartych Okiennic, tworzona przez trzy wsie: **Trześcianka**, **Soce** i **Puchły**. Miejscowości słyną z urokliwych, drewnianych domów z charakterystycznymi, kolorowymi okiennicami i kunsztownymi zdobieniami. Wycięte przez ciesielskich mistrzów ornamenty dekorują szczyty i naroża budynków oraz otaczają otwory okienne. Pamiętające początek ubiegłego stulecia domki toną wśród zieleni i malw, budząc zachwyt turystów z całej Europy. Tysiące osób odwiedzają również kolorowe, drewniane świątynie: niebieską, przepiękną cerkiewkę Opieki Matki Bożej w Puchłach (dostanie się do jej wnętrza utrudnia niestety brak podjazdu) i zieloną cerkiew św. Michała Archanioła w niedalekiej Trześciance (zaopatrzoną w podjazd przy bocznym wejściu).

KRAINA OTWARTYCH OKIENNIC

BIELSK PODLASKI

Największym i jednocześnie najstarszym miastem w tej części województwa jest Bielsk Podlaski. Jego wypełniona burzliwymi wydarzeniami historia liczy około tysiąca lat. Pierwsza osada powstała tu w X wieku, a na przełomie XII i XIII stulecia wzniesiono na jej miejscu gród obronny należący do książąt ruskich. Miejscowość zyskała na znaczeniu, kiedy na tronie Polski zasiadł

Władysław Jagiełło. W 1430 roku Bielsk uzyskał przywilej lokacyjny, a w 1495 roku - prawa miejskie magdeburskie. Nadzwyczaj pomyślny dla rozwoju miejscowości okazał się wiek XVI, kiedy to po podpisaniu unii lubelskiej Bielsk wszedł w skład Korony Królestwa Polskiego i był największym miastem na terenie Podlasia. Kolejny złoty okres w dziejach miejscowości nastąpił w XVIII wieku i wiązał się z osobą Izabeli Branickiej z Poniatowskich. Za jej rządów podjęto w mieście największe inwestycje budowlane oraz działania poprawiające estetykę i ład publiczny. Najpiękniejszą pamiątką tamtych czasów jest **późnobarokowy ratusz**, który do dzisiaj wznosi się na rynku i jest niekwestionowaną wizytówką miasteczka. Obecnie mieści się tu jeden z oddziałów Muzeum Podlaskiego posiadający zbiory związane z historią miasta i okolic, głównie historyczne i etnograficzne. Obiekt posiada udogodnienia dla osób z niepełnosprawnością ruchową. Po lewej stronie od wejścia znajduje się przycisk przywołujący obsługę Muzeum, a dostanie się na ulokowane na piętrze ekspozycje stałe umożliwi schodołaz. Toaleta dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami została ulokowana na parterze. Ponadto placówka udostępnia do wypożyczania wózek. Turystom z dysfunkcją wzroku zwiedzanie Muzeum ułatwią tablice tyflograficzne z zaznaczoną trasą zwiedzania oraz przewodniki z audiodeskrypcją. Dodatkową atrakcją będzie usytuowana przed budynkiem makieta ratusza.

W Bielsku warto można także zwiedzić grodzisko, zwane obecnie **Górami Zamkową**. Turystów przyciągają również XVIII-wieczne drewniane świątynie prawosławne: cerkiew pw. Michała Archanioła, **cerkiew Narodzenia Najświętszej Maryi Panny** i **cerkiew pw. Zmartwychwstania Pańskiego** (zaopatrzona w podjazd), a także zabytkowe kościoły: klasycystyczna **bazylika pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i św. Mikołaja** (dostanie się do jej wnętrza ułatwia podjazd usytuowany przy bocznych drzwiach oraz brak wysokich progów) oraz kościół i klasztor karmelitów ufundowany w pierwszej połowie XVII wieku (do wnętrza kościoła prowadzi podjazd zlokalizowany przy głównym wejściu). Warto także odbyć spacer po miasteczku - zachowało się tu wiele **drewnianych domów** zbudowanych jeszcze w XIX wieku.

ORLA

Jedną z najstarszych miejscowości na Podlasiu jest powstała ponad 500 lat temu Orla. Dokument dający prawo założenia miasta na tym terenie wystawił w 1500 roku Aleksander Jagiellończyk, a siedem lat później potwierdził go król Zygmunt Stary. Złoty okres w dziejach miasta nastąpił dopiero sto lat później na początku XVII wieku, gdy właścicielem tych ziem był Krzysztof Radziwiłł. W 1634 roku Orla otrzymała prawo miejskie oraz herb. Przez lata mieścił się tu zamek Radziwiłłów i prężnie działał zółty kalwiński. Jeszcze w XVI wieku w Orli osiedlili się Żydzi, a świadectwem istnienia ich dużej społeczności pozostaje budynek XVIII-wiecznej synagogi, w którym okazjonalnie odbywają się imprezy kulturalne.

Bardzo cennym zabytkiem miasteczka jest **cerkiew pw. św. Michała Archanioła**, wzniesiona w 1797 roku i zaopatrzona w podjazd dla wózków. Natomiast na cmentarzu parafialnym znajduje się **cerkiew św. Cyryla i Metodego** z 1870 roku (dostęp do niej utrudnia kilka stopni przed wejściem).

PODLASKI SZLAK KULTUROWY „DRZEWO I SACRUM”

Aby dokładniej poznać bogactwo drewnianej architektury województwa podlaskiego, warto skorzystać ze szlaku „Drzewo i Sacrum”, na którym znajdują się: świątynie, kaplice, przydrożne krzyże i kapliczki, wiejskie domy i tradycyjne zabudowania gospodarcze, wiatraki oraz młyny wodne, a nawet zabytki archeologiczne. Na trasie można zetknąć się z wieloma przykładami fascynujących tradycji rękodzieła i rzemiosła ludowego, a także spotkać miejscowych rzemieślników, artystów, muzyków czy rzeźbiarzy. Wszyscy ci ludzie tworzą niepowtarzalny klimat tych obszarów i niewątpliwie wzbogacają jego przestrzeń kulturową. Szlak ma swój początek w miejscowości Szczyty Dzieciotowo.

KRAINA BUGU

Bug – ostatnia dzika, potężna rzeka na terenie Polski, wije się jak niebieska wstęga na południowym krańcu naszego województwa. Zachwyca krajobrazami i unikalną przyrodą, zwłaszcza na odcinku między Niemirowem i Drohiczyńnem, który nazywany jest **Podlaskim Przełomem Bugu**.

BUG

Turystów przyciągają tu także wspaniałe zabytki będące świadkami znaczenia i zamożności tego regionu w przeszłości. Kiedyś właśnie nad Bugiem tętniło serce Podlasia. Wielka rzeka już ponad tysiąc lat temu stanowiła ważną arterię komunikacyjną, łącząc tereny piastowskie z obszarami dawnej Rusi. Często podróżowali tym szlakiem wojowniczy wargowie, czyli wikingowie, o posiadanie nadbużańskich grodów zabiegali ruscy książęta, sięgały tu też najazdy jaćwieskie. Ślady ich obecności przetrwały w miejscowych legendach i ukryte głęboko w ziemi, która niekiedy odkrywa swoje tajemnice podczas wykopalisk archeologicznych.

SIEMIATYCZE

Pierwsza wzmianka na temat miejscowości pochodzi z 1443 roku. Niespełna sto lat później, w 1542 roku, Siemiatycze otrzymały prawa miejskie i stopniowo rozwijały się pod rządami kolejnych prywatnych właścicieli. Rozkwit osady skutecznie przerwały XVII-wieczne wojny szwedzkie, a na odwrócenie złej passy mieszkańcy musieli czekać aż do drugiej połowy XVIII wieku. Wtedy to właścicielką Siemiatycz została Anna z Sapiehów Jabłonowska – wybitna intelektualistka i niestrudzona reformatorka doby oświecenia. Księżna uczyniła z miasteczka wzorcowy ośrodek rozwoju gospodarczego, działającego zgodnie z wytycznymi, które zawarła w autorskim dziele Ustawy dla dóbr moich rządców. Publikacja ta, która przyniosła jej sławę w całej Europie, opisywała zasady organizacji dworu, kancelarii oraz szczegółowe przepisy dotyczące m.in.: uprawy pól, leśnictwa, bartnictwa i łowiectwa. Do siemiatyckiego pałacu Anny Jabłonowskiej przybywali wybitni goście – Ignacy Krasicki, Adam Naruszewicz, Hugo Kołłątaj i Stanisław Staszic, a także sam król Stanisław August Poniatowski, chcący obejrzeć jedną z najlepszych w Europie kolekcji historii naturalnej. Niestety próżno jej szukać w dzisiejszych Siemiatyczach – imponujące zbiory trafiły do Rosji, a sam pałac uległ zniszczeniu w czasie powstania styczniowego. Do naszych czasów zachowały się jedynie posągi kamiennych sfinksów przy dawnej alei wiodącej do rezydencji oraz budynek oranżerii. Mieszkańcy Siemiatycz, pamiętając o dobrodziejce miasteczka, wystawili księżnej pomnik, który znajduje się na placu jej imienia.

W mieście warto obejrzeć również **kościół pw. Wniebowzięcia NMP** (dostęp do którego utrudnia jedynie próg drzwiowy), ufundowany przez Sapiehów w pierwszej połowie XVII wieku i przebudowany ponad sto lat później dzięki staraniom Anny Jabłonowskiej, oraz późnobarokowy klasztor misjonarzy. Turystów przyciągają także **cerkiew pw. św. Apostołów Piotra i Pawła**, zaopatrzona w podjazdy, oraz budynek XVIII-wiecznej synagogi, w której mieści się obecnie Galeria Siemiatyckiego Ośrodka Kultury prezentująca wystawy z dziedziny malarstwa, grafiki, rzeźby i fotografii czy twórczości ludowej. Dla turystów z niepełnosprawnością ruchową dostępny jest jedynie parter budynku, gdzie mieści się sala widowiskowa. Mile widziane są psy asystenci.

GRABARKA

Kilkanaście kilometrów od Siemiatycz znajduje się najważniejsze prawosławne sanktuarium w Polsce – **Święta Góra Grabarka**. Przybywają tu tysiące pielgrzymów nie tylko z Polski, ale również z Białorusi, Ukrainy i innych krajów europejskich.

ŚWIĘTA GÓRA GRABARKA

Kult w tym miejscu rozwinął się w XVIII wieku. Legenda głosi, że podczas szalejącej na Podlasiu epidemii cholery pewnemu starcowi z Siemiatycz zostało objawione, iż uratować się można tylko na Świętej Górze Grabarce. Wielu mieszkańców miasteczka, pragnąc ocalenia, wyruszyło na porośnięte lasem wzgórze i ustawiło tu drewniany krzyż. Wtedy nastąpił cud – wszyscy chorzy wyzdrowieli. Na wieść o tym na Świętą Górę zaczęła przybywać ludność z całej okolicy. Ocaleni wzniesli na Grabarce drewnianą kaplicę, a następnie cerkiew noszącą wezwanie Przemienienia Pańskiego. Świątynia przetrwała aż do 1990 roku, w którym w wyniku podpalenia doszczętnie spłonęła. Zachowały

się jedynie dwie nadpalone ikony oraz fragmenty ewangelii. Cerkiew szybko odbudowano w kształcie nawiązującym do pierwowzoru.

Najbardziej charakterystyczne dla Świętej Góry Grabarki są **drewniane krzyże**, które pielgrzymi przynoszą tu od setek lat. Obecnie jest ich kilkanaście tysięcy. Okalają cerkiew, wypełniając szczerlnie cały szczyt wzgórza. To z pewnością jeden z najbardziej niezwykłych i jednocześnie najmocniej rozpoznawalnych widoków na Podlasiu. Na górze znajduje się również żeński monastyr św. Marty i Marii oraz tzw. cerkiew zimowa pw. Ikony Matki Bożej Wszystkich Strapionych Radość.

U stóp wzgórza bije **uzdrawiające źródło**. Aby oczyścić się z chorób, wierni obmywają ciało namoczonymi w cudownej wodzie chusteczkami, które rozwieszają następnie na gałęziach drzew. 18 i 19 sierpnia, w Święto Przemienienia Pańskiego, Grabarkę odwiedzają tysiące pielgrzymów.

Obiekty zostały tylko częściowo przystosowane do obsługi turystów/pielgrzymów z niepełnosprawnościami. Zobaczenie wnętrza cerkwi utrudnia brak podjazdu dla wózków. Dostępne sanitariaty są już zaopatrzone w podjazdy oraz toalety dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową.

MIELNIK

Mielnik leży na prawym brzegu Bugu, na skraju Puszczy Mielnickiej. Wzmianki historyczne o tym miejscu sięgają aż XI wieku, ale największy rozwój osady nastąpił na przełomie średniowiecza i epoki nowożytnej. Miejscowość skutecznie korzystała z dobrodziejstw lokalizacji na skrzyżowaniu dwóch szlaków handlowych: rzeki Bug łączącej Gdańsk ze Lwowem i drogi lądowej z Wilna do Krakowa. Prawa miejskie magdeburskie Mielnik otrzymał w 1501 roku i szybko stał się siedzibą sejmików szlacheckich oraz sądów ziemskiego i grodzkiego. Także w 1501 roku podpisano tu unię mielnicką - dokumenty wyrażające gotowość ściślejszego połączenia Korony z Wielkim Księstwem Litewskim. Do rozbiorów miasto było stolicą Ziemi Mielnickiej, a tutejszy port – jednym z większych punktów handlowych nad Bugiem. Z czasem miejscowość straciła swoje dotychczasowe znaczenie, co potwierdziło cofnięcie praw miejskich w 1934 roku.

W Mielniku przetrwały liczne ślady jego dawnej świetności. Najważniejsze zabytki znajdują się na **Górze Zamkowej** (180 m), na której w XI-XII w. istniało grodzisko. Do dziś zachowały się pozostałości późniejszego zamku, np. dobrze widoczna fosa oraz monumentalne ruiny dawnego kościoła pw. Świętej Trójcy ufundowanego przez wielkiego księcia litewskiego Witolda. Ze szczytu wzgórza rozciąga się rozległy widok na rzekę Bug. Na Górę prowadzi stroma ścieżka, niedostępna dla osób z poważnymi dysfunkcjami ruchu.

W Mielniku na uwagę zasługuje także XIX-wieczna klasycystyczna **cerkiew pw. Narodzenia Bogarodzicy** (dostępna dla osób z niepełnosprawnością ruchową dzięki podjazdom przy schodach prowadzących na wzgórze oraz do budynku samej cerkwi i niskie progi) oraz prawosławna kaplica cmentarna pw. Matki Bożej Opiekuńczej z 1777 roku (obejrzenie jej wnętrza może utrudniać kilka stopni przed wejściem). W miasteczku znajduje się także neobarokowy **kościół pw. Przemienienia Pańskiego** (trzy schodki do pokonania przed wejściem) oraz dziewiętnastowieczny budynek dawnej synagogi. Warto również zajrzeć do **Ośrodka Dziejów Ziemi Mielnickiej**, który prezentuje świetną kolekcję dzieł Henryka Musiałowicza oraz liczne wystawy czasowe. Dostęp do obiektu ułatwia podjazd przed budynkiem, a turysta na wózku nie będzie miał większych problemów z poruszaniem się po jego wnętrzu, z wyjątkiem mniejszej sali wystawienniczej, do której prowadzą schody. W środku znajduje się również toaleta dostosowana do potrzeb osób z dysfunkcjami ruchu. Ponadto ośrodek chętnie wita zwiedzających z psami asystentami.

Ciekawą atrakcją w Mielniku jest możliwość zobaczenia odkrywkowej kopalni kredy, wydobywanej w tym rejonie już od XVI stulecia. Jest to obecnie jedyny tego typu zakład działający w Polsce. Wejście na platformę widokową, z której można oglądać teren kopalni, znajduje się od strony ul. Stanisława Duboisa i jest zaopatrzone w podjazd.

Na północnych obrzeżach miasteczka znajduje się także ciekawy rezerwat przyrody „Uszeście”, który obejmuje stanowisko występowania ciepłolubnej roślinności kserotermicznej. Obszar chroniony rozciąga się na zboczach dwóch moren czołowych, będących jednocześnie najwyższymi wzniesieniami całej Wysoczyzny Drohiczkiej. Można go zwiedzić dzięki wytyczonej ścieżce i drewnianym schodom – niestety niedostępnym dla turystów na wózkach.

DROHICZYN

Leżący na prawym brzegu Bugu Drohiczyn należy do najpiękniejszych miejscowości województwa podlaskiego. Jego imponująca historia liczy prawie tysiąc lat. Dawniej był potężnym grodem na pograniczu polsko-ruskim, dzisiaj jest spokojnym, urokliwym miasteczkiem, w którym turyści mogą podziwiać zabytkowe ślady wspaniałej przeszłości.

Pierwszą warownię założyli tu Rusini w XI wieku. Gród szybko się rozrastał dzięki doskonałej lokalizacji na skrzyżowaniu średniowiecznych szlaków handlowych. Największym impulsem do rozwoju była oczywiście bliskość Bugu – wykopaliska archeologiczne dowodzą, że Drohiczyn stanowił ważny port handlowy łączący wschód Europy z polskim Mazowszem i dalej z Bałtykiem.

W 1253 roku w grodzie miało miejsce bezprecedensowe wydarzenie – koronowano tu na króla Rusi Daniela Romanowicza, prawnuka Bolesława Krzywoustego. Tym sposobem Drohiczyn znalazł się w gronie czterech polskich miast koronacyjnych (po Gnieźnie, ale jeszcze przed Krakowem i Warszawą).

W 1498 roku Drohiczyn otrzymał prawa miejskie z rąk Aleksandra Jagiellończyka. Kolejne kluczowe wydarzenie miało miejsce dwie dekady później – w 1520 roku miasto stało się stolicą województwa podlaskiego. Pozostawało nią przez ponad 250 lat aż do rozbiorów. W XVII wieku, dzięki prężnemu działaniu kolegium jezuickiego, a później kolegium pijarskiego, Drohiczyn rozwinął się w uznany ośrodek szkolnictwa.

Najbardziej rozpoznawalną wizytówką miasta jest **Góra Zamkowa**, na której pierwotnie znajdowało się wczesnośredniowieczne grodzisko, a następnie zamek zniszczony ostatecznie w okresie potopu szwedzkiego. Rozciągają się stąd wspaniałe widoki na malownicze zakole Bugu i piękna panorama całej miejscowości. Na Górę wiedzie dogodne wejście zaopatrzone w drewniane poręcze. Turyści poruszający się na wózkach mogą jednak dotrzeć tylko na niższy poziom wzgórza, ponieważ dalej na szczyt wiodą strome schody.

GÓRA ZAMKOWA

Z Góry Zamkowej doskonale widać mury **katedry pw. Trójcy Przenajświętszej**, która została wzniesiona na przełomie XVII i XVIII wieku przez jezuitów. Niewiele zachowało się z jej dawnego przepychu – z 38 obrazów przetrwało zaledwie 8, a ze 153 rzeźb tylko 2. Wspaniałe wyposażenie uległo zniszczeniu przez Niemców i Rosjan w czasie II wojny światowej. Obecnie kościół jest siedzibą biskupa (diecezję drohiczyńską utworzył papież Jan Paweł II podczas swej wizyty w 1991 roku). W dawnym Collegium Nobilium, czyli słynnej szkole jezuickiej, mieści się Kuria Diecezjalna, a w byłym klasztorze – Wyższe Seminarium Duchowne. Zwiedzającym udostępnione zostały również podziemia świątyni, w których spoczywają osoby zasłużone dla Drohiczyzna i ojczyzny. Prowadzą do nich jednak schody, które uniemożliwiają zwiedzanie osobom na wózkach.

Za najpiękniejszą świątynię miasteczka uznaje się **kościół Sióstr Benedyktynek pw. Wszystkich Świętych** wzniesiony w latach 30. XVIII wieku wg projektu Jakuba Fontany. Wspaniała rokokowa fasada budynku jest doceniana przez znawców architektury sakralnej na całym świecie. Dostęp do niego jest jednak utrudniony ze względu na brak podjazdu.

Kolejna ciekawa budowla to zespół klasztorny franciszkanów z późnobarokową **świątynią pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny** i okazałą dzwonnica. Pierwotnie kościół posiadał wspaniałe wyposażenie i zdobienia, ale do naszych czasów dotrwały tylko ołtarz główny z 1762 roku oraz dwa ołtarze boczne. W budynku dawnego klasztoru franciszkanów działa obecnie **Muzeum Diecezjalne**, które prezentuje imponujące zbiory szat liturgicznych, zabytkowych monstrancji, starodruków i pasów słuckich. Obiekt jest dostępny dla osób z niepełnosprawnością ruchową – zwiedzanie ułatwiają brak barier architektonicznych oraz dostosowane toalety.

W centrum miasta warto też zwrócić uwagę na pochodzącą z końca XVIII stulecia klasycystyczną **cerkiew pw. Świętego Mikołaja**. W jej wnętrzu uwagę przyciąga bogaty XIX-wieczny ikonostas. Szczególnym kultem darzona jest ikona Zesłania Ducha Świętego, powstała zapewne w 1668 roku.

W sezonie turystycznym dużym powodzeniem cieszą się rejsy statkiem po rzece Bug (przystań znajduje się u stóp Góry Zamkowej). Z tej oferty mogą skorzystać również osoby poruszające się na wózkach. Wspaniałym pomysłem na zwiedzanie okolicy jest także spływ kajakowy. Fani wioślarstwa powinni koniecznie zajrzeć do jedynej w Polsce **Muzeum Kajakarstwa w Nadbużańskim Centrum Turystyki Kajakowej** z bogatą ekspozycją zabytkowych kajaków oraz m.in. symulatorem pływania na kajaku. Obiekt jest dostępny dla osób z niepełnosprawnością ruchową – posiada podjazd

oraz przystosowane toalety. Malownicze okolice miasta były wielokrotnie opisywane, m.in. przez Zygmunta Glogera, Henryka Sienkiewicza, Józefa Ignacego Kraszewskiego i Stefana Żeromskiego. Wykorzystywano je także jako plenery polskich filmów, kręcono tu np.: Kronikę wypadków miłosnych, Nad Niemnem czy Panny z Wilka.

MUZEUM KAJAKARSTWA

CIECHANOWIEC

Ciechanowiec, zwany często bramą na Podlasie, jest jednym z najstarszych miast w województwie. Liczy sobie już blisko 600 lat - prawa miejskie magdeburskie otrzymał w 1429 roku. Rozkwit miejscowości nastąpił w XVI stuleciu i był związany z jej usytuowaniem przy jednej z najważniejszych dróg wiodących z Mazow-sza na Litwę. W tamtym czasie Ciechanowiec należał do możnego rodu Kiszaków, którzy wzniesli tu zamek obronny. Budowla uległa dewastacji w czasie potopu szwedzkiego. Po okresie zniszczeń wojennych miasteczko odbudowali Ossolińscy. Z ich fundacji powstał również nowy pałac oraz barokowy **kościół Trójcy Przenajświętszej**. Świątynię zaprojektował warmiński architekt Jan Krzysztof Kluk – ojciec najśłynniejszego mieszkańca Ciechanowca księdza Krzysztofa Kluka. Epitafium nagrobne z popiersiem i pomnik wybitnego przyrodnika autorstwa Jakuba Tatarkiewicza znajdują się na terenie świątyni. Do wnętrza kościoła prowadzi podjazd zlokalizowany przy bocznym wejściu.

Książdz Kluk po okresie nauki powrócił do rodzinnego miasta i objął ciechanowską parafię. Większość swego czasu i energii poświęcał jednak badaniom botanicznym. W tej dziedzinie był pionierem na skalę ogólnopolską. Efekty swojej pracy naukowej przedstawił w licznych dziełach przyrodniczych, wśród których znajdują się m.in. pierwsze polskie kompendium rolnictwa oraz podręczniki pisane na zamówienie Komisji Edukacji Narodowej.

Obecnie imię ks. Kluka nosi **Muzeum Rolnictwa** w Ciechanowcu, które funkcjonuje w zespole pałacowo-parkowym z połowy XIX wieku wzniesionym z fundacji rodziny Starzeńskich. W skład instytucji wchodzi pięknie położony skansen budownictwa wiejskiego z kilkudziesięcioma obiektami drewnianymi oraz kolekcja unikalnych zabytków techniki rolniczej, transportu wiejskiego i hodowli zwierząt. Znajduje się tu również największe w Europie Muzeum Weterynarii. W nawiązaniu do działalności patrona, pracownicy instytucji stworzyli niepowtarzalny ogród roślin przydatnych w medycynie i ekspozycje poświęcone zieleni. Instytucja jest przygotowana na odwiedziny turystów z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Udostępnia audioprzewodniki w czterech językach oraz przewodnik w języku migowym, a pomoc psa asystenta jest możliwa w większości obiektów. Dostanie się do wnętrza pałacu ułatwiają podjazdy, dostępne są także odpowiednio przystosowane toalety. Placówka dysponuje również szeroką ofertą edukacyjną kierowaną do różnych grup odbiorców - warto wcześniej skontaktować się z pracownikami Muzeum, by ustalić szczegóły i zarezerwować termin.

W Ciechanowcu warto również zwiedzić XIX-wieczną **cerkiew pw. Wniebowstąpienia Pańskiego** oraz budynek dawnej **synagogi**, wzniesionej pod koniec XVIII. Na uwagę zasługuje także **zespół obiektów klasztoru sióstr Szarytek** i szpital ufundowany przez Ossolińskich w XVIII wieku. Warto również zajrzeć na tzw. **Zamczysko**, gdzie eksponowane są pozostałości XVI-wiecznego zamku Kisków.

PROPOZYCJE WYCIECZEK JEDNODNIOWYCH – PUSZCZA BIAŁOWIESKA I KRAINA BUGU

Rodzinnie

Rodzinną wyprawę „na żubry” rozpocznij w Białowieży. W Rezerwacie Pokazowym Zwierząt znajduje się nowoczesny pawilon edukacyjny, gdzie dzieci interaktywnie poznają „króla puszczy”, którego następnie zobaczą „na żywo” w zagrodach pokazowych. Oprócz tego do dyspozycji jest plac zabaw (1,5 godziny).

Ciekawą formą aktywnego spędzenia czasu w Białowieży będzie także przejażdżka własnoręcznie napędzaną drezyną. Wybierz trasę najkrótszą od stacji Białowieża Towarowa do stacji Białowieża Pałac, gdzie również znajdziesz przestrzeń edukacyjną z bardzo interesującym placem zabaw (1 godzina).

Następnie trasa zawiedzie Cię do Hajnówki, gdzie koniecznie musisz spróbować ciasta marcinek oraz odwiedzić Park Miniatur Zabytków Podlasia (przy drodze do Bielska Podlaskiego – 1 godzina).

Na zakończenie dnia zwiedź Drohiczyn i odwiedź Nadbużańskie Centrum Kajakarstwa, gdzie można spróbować swoich sił na symulatorze kajaka lub wynająć kajak i spłynąć Bugiem (2-3 godziny).

Przyrodniczo

Wycieczkę rozpocznij w Białowieży. Miłośnicy przyrody z pewnością będą zmotywowani na tyle, aby wstać skoro świt i udać się z przewodnikiem do Puszczy Białowieskiej na podglądanie zwierząt – być może uda im się nawet zobaczyć żubra na wolności. Osobom lubiącym dłużej pospać proponujemy wycieczkę z przewodnikiem do Obrębu Ochronnego Rezerwat – najcenniejszej części Białowieskiego Parku Narodowego (3 godziny).

Następnie warto wybrać się do Muzeum Przyrodniczo-Leśnego na bardzo ciekawe podsumowanie wszystkich wiadomości o puszczy i na spacer do Parku Pałacowego (2 godziny), ewentualnie na jedną ze ścieżek przyrodniczych Białowieskiego Parku Narodowego (np. „Żebra Żubra” lub „Szlak Dębów Królewskich” – 2 godziny).

Na zakończenie dnia udaj się do Mielnika, gdzie można z wygodnego tarasu widokowego zajrzeć do ciągle jeszcze czynnej kopalni kredy, a później pospacerować po rezerwacie przyrody „Góra Uszeście” z wyjątkowymi roślinami kserotermicznymi (2 godziny).

Kulturowo

Południowa część województwa podlaskiego jest tym „właściwym”, historycznym Podlasiem, na którego terenie silnie zaznaczyły się wpływy ruskie. Stąd więc niesamowite i okazałe cerkwie, których najciekawsze przykłady możesz zobaczyć w Hajnówce (sobór św. Trójcy), Puchłach – leżących w coraz bardziej znanej Krainie Otwartych Okiennic (cerkiew pw. Opatrzności Bożej) oraz na Świętej Górze Grabarce – będącej najważniejszym miejscem kultu prawosławia w Polsce (cerkiew pw. Przemienienia Pańskiego).

Po południu zawitaj w Drohiczynie – dawnej stolicy Podlasia i jednej z czterech koronacyjnych stolic Polski. Tutaj na szczególną uwagę zasługuje Muzeum Diecezjalne z bogatymi zbiorami kościelnych ksiąg, utensyliów i pamiątek narodowych (2-3 godziny). Zwiedzanie miasta ułatwiają turystyczne meleksy.

Na zakończenie bogatego dnia warto odwiedzić Muzeum Rolnictwa i skansen w Ciechanowcu, które gromadzi i prezentuje eksponaty z różnych dziedzin codziennego życia ludzkiego (2 godziny).

INFORMATOR

INFORMACJA TURYSTYCZNA

Punkt IT PTTK

Oddział im. J. Karpińskiego w Białowieży

ul. Kolejowa 17

17-230 Białowieża

(+48) 85 681 22 95

(+48) 692 959 995 (po godzinach pracy biura)

www.pttk.bialowieza.pl

PIT Białowieckiego Parku Narodowego

Park Pałacowy

17-230 Białowieża (w Bramie Pałacowej)

(+48) 85 681 29 01

Punkt Informacji Turystycznej w Ciechanowcu

Plac 3 Maja 31

18-230 Ciechanowiec

(+48) 507 793 404

www.ciechanowiec.pl

Punkt Informacji Turystycznej w Drohiczynie (Nadbużańskie Centrum Turystyki Kajakowej)

ul. J. I. Kraszewskiego 24

17-312 Drohiczyn

(+48) 85 655 70 69

www.kultura-drohiczyn.pl

Centrum Turystyki Regionu Puszczy Białowieckiej

ul. 3 Maja 45

17-200 Hajnówka

(+48) 85 682 43 81

www.bialowieza.travel

PIT Miejskiego Ośrodka Kultury, Sportu i Rekreacji

w Kleszczelach

ul. 1 Maja 19

17-250 Kleszczele

(+48) 85 681 80 54

Punkt Informacji Turystycznej w Mielniku

(GOKSiR, Ośrodek Dziejów Ziemi Mielnickiej -
Muzeum w Mielniku)

ul. Brzeska 71

17-307 Mielnik

(+48) 85 657 71 00

www.goksir.mielnik.com.pl

Biuro Promocji Powiatu Siemiatyckiego

ul. Legionów Piłsudskiego 3

17-300 Siemiatycze

(+48) 85 655 58 56

www.siemiatycze.pl

OBIEKTY

Białowieża

Cerkiew pw. Świętego Mikołaja Cudotwórcy

(patrz s.120)

ul. Sportowa 9

17-230 Białowieża

(+48) 500 186 434

www.bialowieza.cerkiew.pl

Kościół pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus

(patrz s.120)

Park Dyrekcyjny 2

17-230 Białowieża

(+48) 698 282 844

www.sw.teresa.bialowieza.pl

Muzeum Przyrodniczo-Leśne im.

S. Miklaszewskiego BPN

(patrz s.119)

Park Pałacowy 11

17-230 Białowieża

(+48) 85 681 22 75

www.bpn.com.pl

Ośrodek Edukacji Przyrodniczej

Białowieskiego Parku Narodowego

(patrz s.119)

Park Pałacowy 3

17-230 Białowieża

(+48) 85 681 27 56

www.bpn.com.pl

Rezerwat Pokazowy Żubrów BPN

(patrz s.116)

17-230 Białowieża

(+48) 85 681 23 98

www.bpn.com.pl

Bielsk Podlaski

Bazylika pw. Narodzenia NMP i św. Mikołaja

(patrz s.124)

ul. Kościelna 4 A

17-100 Bielsk Podlaski

(+48) 85 730 37 10

www.bazylika-bielsk.pl

Cerkiew Narodzenia Najświętszej Maryi Panny

(patrz s.124)

ul. Jagiellońska 6A

17-100 Bielsk Podlaski

(+48) 85 730 72 51

www.bielsk-hodigitria.pl

Cerkiew pw. Zmartwychwstania Pańskiego

(patrz s.124)

ul. Romualda Traugutta 5

17-100 Bielsk Podlaski

(+48) 85 730 84 97

www.zmartwychwstania.cerkiew.pl

Kościół pw. Matki Bożej z Góry Karmel

(patrz s.124)

ul. Mickiewicza 61

17-100 Bielsk Podlaski

(+48) 85 730 31 34

www.karmelbielsk.pl

Muzeum w Bielsku Podlaskim

(patrz s.124)

ul. A. Mickiewicza 45

17-100 Bielsk Podlaski

(+48) 509 336 841

www.muzeum.bialystok.pl

Ciechanowiec

Kościół Trójcy Przenajświętszej

(patrz s.132)

Plac Ks. K. Kluka 6

18-230 Ciechanowiec

(+48) 86 277 10 17

www.trojciechanowiec.pl

Muzeum Rolnictwa
im. ks. Krzysztofa Kluka
(patrz s.133)
ul. Pałacowa 5
18-230 Ciechanowiec
(+48) 86 277 13 28
www.muzeumrolnictwa.pl

Muzeum Kajakarstwa
Nadbużańskie Centrum Turystyki Kajakowej
(patrz s.131)
ul. J. I. Kraszewskiego 24
17-312 Drohiczyn
(+48) 501 701 152
www.bugunitesus.eu/pl

Drohiczyn

Kościół Sióstr Benedyktynek
pw. Wszystkich Świętych
(patrz s.131)
ul. Benedyktyńska 6
17-312 Drohiczyn
(+48) 85 655 71 53
www.benedyktynki-drohiczyn.pl

Grabarka

Cerkiew pw. Przemienienia Pańskiego
(patrz s.128)
Święta Góra Grabarka
17-330 Nurzec Stacja
(+48) 507 761 241
www.grabarka.pl

Katedra pw. Trójcy Przenajświętszej
(patrz s.131)
ul. Kościelna 10A
17-312 Drohiczyn
(+48) 85 655 70 79
www.drohiczynparafia.blogspot.com

Hajnówka

Sobór pw. Świętej Trójcy
(patrz s.122)
ul. Ks. A. Dziewiatowskiego 15
17-200 Hajnówka
(+48) 85 873 29 71
www.sobor.pl

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP
(patrz s.131)
ul. J. I. Kraszewskiego 2
17-312 Drohiczyn
(+48) 85 655 70 79

Mielnik

Cerkiew Narodzenia Najświętszej Maryi Panny
(patrz s.129)
ul. Brzeska 93
17-307 Mielnik
(+48) 85 657 70 20

Muzeum Diecezjalne im. Jana Pawła II
(patrz s.131)
ul. J. I. Kraszewskiego 4
17-312 Drohiczyn
(+48) 85 307 05 21
www.drohiczynska.pl

Kaplica Cmentarna pw. Matki Bożej Opiekuńczej
(patrz s.129)
ul. Cerkiewna, 17-307 Mielnik
(+48) 85 657 70 20

Kościół pw. Przemienienia Pańskiego

(patrz s.129)
ul. Brzeska 134
17-307 Mielnik
(+48) 85 657 70 11

Ośrodek Dziejów Ziemi Mielnickiej

Muzeum w Mielniku
(patrz s.129)
ul. Brzeska 71
17-307 Mielnik
(+48) 85 657 71 00
www.goksir.mielnik.com.pl

Narewka

Cerkiew św. Mikołaja Cudotwórcy

(patrz s.120)
ul. A. Mickiewicza 58
17-220 Narewka
(+48) 85 685 80 11
www.cerkiew-narewka.eu

Galeria im. Tamary Sołoniewicz

(patrz s.121)
ul. A. Mickiewicza 50
17-220 Narewka
(+48) 85 685 80 12

Ośrodek Turystyczno-Rekreacyjny i Kulturalny

w Starym Dworze
(patrz s.121)
Stary Dwór
17-220 Narewka
(+48) 694 563 848

Orla

Cerkiew św. Michała Archanioła

(patrz s.125)
ul. Kleszczelowska 9
17-106 Orla
(+48) 85 739 25 16

Cerkiew Świętych Cyryla i Metodego

(patrz s.125)
ul. Mickiewicza
17-106 Orla

Puchły

Cerkiew Opieki Matki Bożej

(patrz s.123)
Puchły 49
17-210 Narew
(+48) 85 681 55 27

Siemiatycze

Cerkiew pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła

(patrz s.126)
ul. Powstania Styczniowego 1
17-300 Siemiatycze
(+48) 85 655 25 70
www.cerkiewsiemiatycze.pl

Siemiatycze – Galeria SOK

(patrz s.126)
ul. Zaszkolna 1
17-300 Siemiatycze
(+48) 85 655 23 08
www.sok.net.pl

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP
(patrz s.126)
ul. 3 Maja 2
17-300 Siemiatycze
(+ 48) 85 655 24 02
www.facebook.com/wnmp.siemiatycze

Trześcianka

Cerkiew św. Michała Archanioła
(patrz s.125)
Trześcianka 120
17-210 Trześcianka

NOCLEGI

Hotel Białowiecki***
ul. Stoczek 218 B
17-230 Białowieża
www.hotel.bialowieza.pl

ORGANIZACJE REGIONANE

Stowarzyszenie Kulturalne „Pocztówka”

www.pocztowka.eu
Stowarzyszenie działa na obszarze Polski i międzynarodowym, realizując projekty artystyczne, edukacyjne, społeczne oraz promujące Polskę i Województwo Podlaskie. Część z nich – jak Międzynarodowy Festiwal Teatralny Wertep – na stałe wpisały się w kalendarz wydarzeń regionu.

Stowarzyszenie „Podlaskie Smaki”

www.podlaskiszlakkulinary.pl
Stowarzyszenie jest pomysłodawcą i autorem Podlaskiego Szlaku Kulinarnego, tworzonego przez podlaskich producentów lokalnych wyrobów kulinarnych. Ze względu na bogactwo kulinarne Podlasia szlak został podzielony na spiżarnie, w tym białowiecką i nadbużańską.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Brama na Podlasie”

www.bramanapodlasie.pl
Stowarzyszenie, skupiające gminy wiejskie i miejskie z południowej części województwa podlaskiego, realizuje działania zmierzające do aktywizacji samorządów i partnerów społeczno-gospodarczych.

Lokalna Organizacja Turystyczna „LOT nad Bugiem”

www.facebook.com/lotnadbugiem
Misją stowarzyszenia jest zrównoważony, profesjonalny i nowoczesny rozwój turystyki oparty na współpracy między sektorem samorządowym, gospodarczym i pozarządowym.

Lokalna Organizacja Turystyczna „Region Puszczy Białowieckiej”

www.lot.bialowieza.pl
Stowarzyszenie zrzesza samorządy, stowarzyszenia, fundacje, Białowiecki Park Narodowy oraz podmioty branży turystycznej. Jego celem jest wspieranie rozwoju turystyki w regionie Puszczy Białowieckiej.

Lokalna Organizacja Turystyczna „Wielki Gościńiec Litewski”

www.lot.bialowieza.pl
Stowarzyszenie zrzesza samorządy, stowarzyszenia, fundacje, Białowiecki Park Narodowy oraz podmioty branży turystycznej. Jego celem jest wspieranie rozwoju turystyki w regionie Puszczy Białowieckiej.

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – Tygiel Doliny Bugu”

www.tygiel dolinybugu.pl
Stowarzyszenie ma na celu promocję pięknych nadbużańskich terenów jako znakomitego miejsca wypoczynku, trafnych inwestycji i spokojnego zamieszkania. Jego członkami jest ponad dwadzieścia gmin z województwa podlaskiego i mazowieckiego położonych po obu stronach Bugu.

Ministerstwo Rozwoju,
Pracy i Technologii

Podlaska Regionalna
Organizacja Turystyczna

Wydawnictwo jest współfinansowane ze środków Ministerstwa Rozwoju, Pracy i Technologii w ramach zadania „Turystyka osób z niepełnosprawnościami w województwie podlaskim”.

Zdjęcie z okładki

www.robimypodroze.pl | IG: robimypodroze | FB: RobiMy Podróże

Wydawca

Podlaska Regionalna
Organizacja Turystyczna
ul. Malmeda 6
15-440 Białystok
(+48) 85 653 77 97
www.podlaskie.travel

Skład merytoryczny

Regionalny Oddział Polskiego Towarzystwa
Turystyczno-Krajoznawczego w Białymstoku